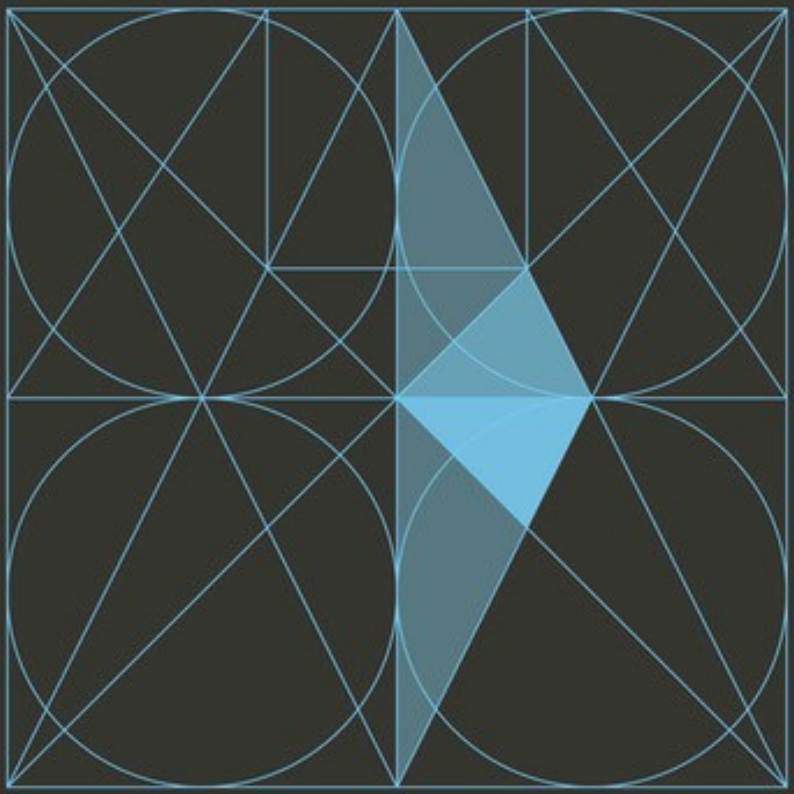
Niccolò Machiavelli

Prens

çeviren: Özlem Pekcan

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Öteki
FELSEFE

Dizi Editörü
Güçlü Ateşoğlu

İtalyancadan Çeviren
Özlem Pekcan

Yayıma Hazırlayan
Selin Aktuyun

Kapak
Bora Başkan

Sayfa Düzenleme
Özgür Yurttaş

Kitabın Orjinal Adı: *Il Principe*

1. Baskı:
Şubat 2018

© Öteki Yayınevi
Sertifika No: 34460

Baskı ve Cilt
Gün Matbaacılık Reklam Film Basın
Yayın Tanıtım Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Beşyol Mah. Akasya Sok. No:23
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 580 63 81
Sertifika No: 12667

Yönetim Yeri
Eğitim Mah. Saygı Sok. Selimoğlu Sitesi
17 A Kadıköy / İstanbul
Tel: 0216 405 25 22
iletisim@otekiyayinevi.com

ISBN: 978-975-584-326-1

Niccolò Machiavelli

PRENS

İtalyancadan Çeviren
Özlem Pekcan

ÖTEKİ YAYINEVİ

Niccolò Machiavelli (1469-1527), ünlü İtalyan filozof, politikacı, diplomat, oyun yazarı ve askerî teorisyen. Klasik ve modern düşüncenin kırılma noktasında ve sınırında pek çok eser kaleme aldı. Hegel'den Marx'a, Gramsci'den Althusser'e pek çok önemli filozofu derinden etkiledi. *Prens*, *Söylevler*, *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar*, *Adamotu*, *Savaş Sanatı* en bilindik eserleri arasındadır.

İÇİNDEKİLER

Niccolò Machiavelli ve Ünlü Eseri *Il Prıncıpe / Prens* Hakkında 7
Kronoloji 29
Niccolò Machiavelli'den Muhteşem Lorenzo Dı Piero De' Medici'ye 35

Bölüm 1
Kaç Tür Prenslik Vardır ve Ne Şekilde Elde Edilmiştir 37

Bölüm 2
Kalıtsal Prenslikler Hakkında 38

Bölüm 3
Karma Prenslikler Hakkında 39

Bölüm 4
İskender Tarafından Fethedilmiş Darius Krallığı, İskender'in
Ölümünden Sonra Gelenlere Neden İsyan Etmedi? 48

Bölüm 5
İşgal Edilmeden Önce Kendi Yasalarıyla İdare Edilen Şehirler
ya da Prenslikler Ne ŞekildeYönetilmelidir? 52

Bölüm 6
Prensin Kendi Silahları ve Erdemiyle
Kazanılan Yeni Prenslikler Hakkında 54

Bölüm 7
Başkalarının Silahlarıyla ve Talihle
Kazanılan Yeni Prenslikler Hakkında 58

Bölüm 8
Alçakça Yöntemlerle Prensliğin Başına Geçenler Hakkında 66

Bölüm 9
Sivil Prenslikler Hakkında 71

Bölüm 10
Bütün Prensliklerin Kuvveti Nasıl Ölçülmelidir? 75

Bölüm 11
Kilise Prenslikleri Hakkında 78

Bölüm 12
Kaç Tür Ordu ve Paralı Asker Vardır? 81

Bölüm 13
Yardımcı, Karma ve Has Ordular Hakkında 87

Bölüm 14
Orduya İlişkin Prense Düşen Görevler..... 92

Bölüm 15
İnsanların Çoğunluklada Prenslerin Takdir Edildiği ya da
Eleştirildiği Hususlar Hakkında 95

Bölüm 16
Cömertlik ve Cimrilik Hakkında 97

Bölüm 17
Zalimlik ve Merhamet Hakkında; Sevilmek mi Korkulmaktan,
Korkulmak mı Sevilmekten Daha İyidir? 100

Bölüm 18
Prensler Verdikleri Sözü Ne Şekilde Tutmalıdır?..... 104

Bölüm 19
Küçümsenmekten ve Nefret Edilmekten Kaçınma Hakkında 108

Bölüm 20
Kaleler Ve Prenslerin Her Gün Yaptığı Diğer Pek Çok Şeyin
Faydalı ya da Zararlı Olup Olmadığı Hakkında 119

Bölüm 21
İtibar Kazanmak İsteyen Bir Prensin Yapması Gerekenler..... 124

Bölüm 22
Prenslerin Danışmanları Hakkında..... 129

Bölüm 23
Dalkavuklardan Nasıl Uzak Durulur? 131

Bölüm 24
İtalya Prensleri Neden Devletlerini Kaybettiler?..... 134

Bölüm 25
İnsanî İşlerde Talihin Etkisi Ne Kadardır
ve Buna Ne Şekilde Karşı Durulabilir?..... 136

Bölüm 26
İtalya'yı Barbarlardan Kurtarmak İçin Tavsiye 140

NICCOLÒ MACHIAVELLI VE ÜNLÜ ESERİ *IL PRINCIPE / PRENS* HAKKINDA

YAŞAMI

Niccolò Machiavelli, 1469'da Floransa'da, soyluluktan burjuvalığa düşmüş bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelir. Borçlarını ödeyememesi yüzünden men edildiği mesleğini gizli gizli sürdüren babası, esasında bireyleri zaman zaman önemli devlet görevleri üstlenmiş, şehrin seçkinleri arasında kabul edilen köklü bir aileye mensuptur.

İlk gençlik yılları hakkında fazla bilgi bulunmasa da, kültürel etkilere açık bir ortamda büyüdüğü, hümanist bir eğitim aldığı, Latince öğrendiği, babasının zengin kütüphanesinde yer alan Latin ve Yunan edebiyatının temel klasiklerini okuduğu bilinmektedir. Lorenzo dei Medici'nin Floransa'sında yetiştiği düşünüldüğünde Rönesans'ın hümanistik fikirlerini benimsemesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Nitekim Latinceye ilgisi nedeniyle 1490'lı yılların başında, Romalı şair ve filozof Lucretius'un Epikurosçu öğeler içeren *De Rerum Natura* adlı didaktik eserini çevirir.

Fransa Kralı VIII. Charles, 1494'te İtalya topraklarını işgal eder, şehri yöneten Mediciler sürülür, cumhuriyet yönetimine geçilerek, idare ve yeni siyasal kurumların teşekkülü Dominiken

din adamı Girolamo Savonarola'ya bırakılır. Ancak, Rönesans karşıtı vaazlarıyla, hatta günah gördüğü sanat eserlerini yaktırmasıyla tanınan Savonarola, koyu Katolik olmasına rağmen Kilise'ye yönelttiği sert eleştirileri yüzünden sapkınlıkla suçlanır ve aforoz edilir, 4 yıl süren teokratik iktidarının ardından 1498'de asılarak yakılır.

Savonarola'yı deviren burjuvalar şehirde tekrar demokratik bir rejim kurar. 1498 Machiavelli'nin kişisel tarihi açısından da büyük önem taşır; zira 29 yaşını sürdüğü bu yıl İkinci Kançılarya sekreterliğine getirilir ve böylece politik kariyeri başlar. Önceleri basit yazışmalardan ibaret iş ve sorumlulukları, cumhuriyet yönetiminin yürütme organı Onlar Kurulunun Sekreterliğini üstlenmesiyle daha da genişler. Diplomatik ziyaretler, elçilik faaliyetleri, Avrupalı ve İtalyan hükümdarlarla görüşme ve istişarelerden savaş alanları ile istihkâm bölgelerinin denetlenmesine kadar uzanan bu görevlerini 14 yıl boyunca sürdürecektir.

1500 yılında, Pisa kuşatması esnasında, Floransa'ya destek veren Fransız birlikleri isyan ettiğinde, Machiavelli XII. Louis ile görüşmek üzere Fransa'ya gönderilir. İlk diplomatik görevidir bu. Beş ay sonra geri döndüğünde, Cesare Borgia'nın, babası Papa VI. Alexander'in de desteğiyle, kendisine bir devlet kurmak amacıyla İtalya'nın orta kesimine yaptığı seferler yüzünden cumhuriyeti büyük bir sarsıntı içinde bulur. Bu arada, 1501'de altı çocuğunun annesi Marietta di Corsini ile evlenir.

1502'de şehrin üstündeki tehdidin giderek artması nedeniyle iki kez gönderildiği Urbino'da Cesare Borgia'yla görüşür ve onun Sinigaglia'da ayaklanan adamlarından intikam alışına

tanıklık eder. Cesare'nin zalim, kararlı ve kurnaz kişiliği Machiavelli'yi epeyce etkiler.

Aynı sene, Piero Soderini ömür boyu Cumhuriyet Sancaktarı seçilir. Machiavelli kısa sürede onun güvenini kazanarak halktan asker toplanması düşüncesini kabul ettirir. Pisa'ya karşı verilen savaşta paralı askerlerin başarısızlığa uğraması üzerine 1505'te uygulamaya geçilir ve bu çerçevede ordunun yeniden yapılandırılmasına yönelik 1506'da oluşturulan Dokuzlar Kurulu Sekreterliğine atanır. Machiavelli, önceki görevlerini yürütmeyi sürdürürken, diğer yandan da askere alma işlerini yerinde görmek ve denetlemek için bölgelere ayrılan cumhuriyet topraklarında dolaşmaktadır artık.

Papa'nın da desteğini arkasına alan Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Maximilian'ın, İtalya'ya karşı sefer hazırlıklarına girişmesi üzerine, Aralık 1507'de şehir yönetimi, devletin muhtemel bir saldırıdan uzak tutulmasını sağlamak niyetiyle Machiavelli'yi onunla görüşmeye gönderir. Dönüşünde Floransa'nın, Pisa şehrini yeniden ele geçirmek üzere harekete geçtiğini görür, bundan faydalanarak yeni kurduğu orduyu cepheye sürer ve birliklere bizzat komuta eder. Savaşı kaybeden Pisa 8 Haziran 1509'da teslim alınır.

1510'da, Machiavelli Fransa'ya gönderilir. Görevi Floransa'nın müttefiki Kral XII. Louis'yi Papa II. Julius ile barışa ikna etmek, en azından topraklarının savaş dışı kalmasını sağlamaktır. Ancak, büyük bir savaş çıkacağına kani şekilde geri döner ve bütün gayretiyle şehri silahlandırmaya başlar.

1511'de yeniden Fransa'ya gider. Bu seferki görevi kralın desteklediği, ancak Papa'yı Floransa'ya karşı kışkırtan Pisa Kon-

sili'nin dağıtılmasını sağlamaktır. Maksadına ulaşır ve döner dönmez bunu gerçekleştirir.

Fakat bu sıralarda, Papalık, Venedik, Ferrara Dukası, Katolik Fernando ve VIII. Henry tarafından Fransa'ya karşı oluşturulan Kutsal İttifak, Milano'da Sforzaların, Floransa'da da Medicilerin başa geçirilmesini kararlaştırmıştır.

Böylece Papa ordusuyla kentin üstüne yürür, Piero Soderini azledilerek kaçmak zorunda kalır, cumhuriyet yıkılır ve 1512'de Mediciler yönetimi tekrar ele geçirir. Tüm bu gelişmelerin sonunda Machiavelli de görevlerinden uzaklaştırılır, ağır bir para cezasına çarptırılır ve saraya girmesi bile yasaklanır.

Ertesi yıl, Medicilere karşı düzenlenen bir komploda ismi geçer, tutuklanır, hapse atılır ve işkence görür. Suçlamaların hiç birini kabul etmez, serbest kaldığında iş bulamaz hâle gelir. II. Julius'un ölümü üzerine Giovanni dei Medici, X. Leo adıyla Papalık makamına oturduğunda bağışlanmak ümidiyle *"Kutsanmış Ruhların Şarkısı" (Canto degli Spiriti Beati)* adlı bir beste yapar, ancak beklediğini bulamaz. Maddi sıkıntıya düşen Machiavelli, San Casciano yakınlarındaki aile mülküne yerleşir. Politik hayattan ve hareketli diplomatik görevlerden uzaklaştırılması, alıştığı sosyal çevreden dışlanması onu edebî ve felsefî çalışmalara yönlendirir. *Prens (Il Principe)* ve *Söylevler (Discorsi)* gibi en ünlü ikisi de dahil pek çok eserini, neredeyse zorla ikamet ettiği bu küçük çiftlik evinde yazacaktır.

1516'dan itibaren Machiavelli, yeniden Floransa'da görülmeye, kendisini "usta" kabul eden ve model alan genç entelektüellerden oluşan bir grupla Oricellari Bahçeleri'nde, başka deyişle Rucellai Saray Bahçeleri'nde buluşmaya başlar. Aynı zamanda, Medicilerle de yakınlaşmaya çalışmaktadır.

Bu dönemde Dük Lorenzo dei Medici'nin ölümü üzerine Floransa'nın başına Kardinal Giulio dei Medici geçer. Çabaları karşılık bulan Machiavelli nihayetinde kardinalin, dolayısıyla Medicilerin himayesine girmeyi başarır. Bu süreçte ilk önce sıradan bir mesele için Lucca'ya gönderilir. 1520'de ise Floransa Üniversitesi tarafından Cumhuriyet'in resmi tarihçisi olarak atanır ve kentin tarihini yazmakla görevlendirilir. Aynı yıl, Papa X. Leon bir anayasa taslağı hazırlamasını ister. Machiavelli, Papa yaşadığı müddetçe otoritesini koruyacak, ancak ölümüyle birlikte tamamen demokratik yönetime geçişi sağlayacak, cumhuriyetçi ilkeler içeren bir taslak hazırlar. Yaptığı bu çalışma tabii ki kabul görmez.

Yönetimde bazı reformlar yapmak isteyen Kardinal Giulio, 1521'de Papa'nın ölümüyle iyice kuvvetlendiğinde, Machiavelli de *Dell'Arte della Guerra* başlıklı eseri ile esasen Papa'ya sunmayı düşündüğü *Söylevler*'i gözden geçirerek, kardinale takdim eder.

Papa X. Leon'un ardılı Papa VI. Hadrianus'un da Eylül 1523'te ölmesinden sonra 1524'te Giulio dei Medici, VII. Clemens adıyla Papa seçilir. Bunun üzerine Machiavelli, bir politikacı gibi kaleme aldığı, *Istorie Fiorentine* isimli sekiz kitaplık eserini hızla tamamlar ve yeni Papa'ya sunar.

1525'ten itibaren diplomatik faaliyetlerine tekrar başlayan Machiavelli, 1526'da istihkâm çalışmalarını denetlemek üzere oluşturulan kurulun sekreterliğine getirilir. Ardından, Papa'nın Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Karl'a karşı kurduğu ittifakta yer almak üzere ordusuyla birlikte Papalık Naibi Francesco Guicciardini'nin kuvvetlerine katılır. İzlenen tutarsız dış politika

yüzünden imparatorun başlattığı savaş 1527'de Roma'nın yağmalanmasıyla son bulurken, Papa'nın uzlaşma girişimini hoşnutsuzlukla karşılayan halk ayaklanır ve Medicileri bir kez daha kentten kovar. Böylece Floransa'da cumhuriyet yeniden kurulur.

Seneler önce olduğu gibi Machiavelli bir kez daha tüm görevlerinden uzaklaştırılır ve işsiz kalır. Mediciler zamanında üstlendiği sorumluluklar ve yürüttüğü faaliyetler kendisine karşı düşmanca, güvensiz bir tutum sergilenmesine sebebiyet verir. Büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Machiavelli, hızlı seyreden hastalığının ardından 22 Haziran 1527'de hayatını kaybeder. Hemen ertesi gün de Santa Croce Kilisesi'ne gömülür.

En ünlü iki eserinden *Söylevler* 1531'de, *Prens* 1532'de, yani ölümünden yıllar sonra yayımlanır. Özellikle şaheseri kabul edilen *Prens*'te öne sürdüğü fikirler öyle tepki çeker, öyle büyük tartışmalara yol açar ki, dinsizlik ya da sapkınlık gibi ağır suçlamalara maruz kalır, sonuçta 1559 yılında tüm eserleri Katolik Kilisesi'nin "Yasak Kitaplar Dizini"ne konur.

BAŞLICA ESERLERİ

İtalya tarihinde, edebiyatçı, politikacı ve düşünür olarak büyük etkilerinin yanı sıra yadsınamaz önemli bir yeri bulunan Machiavelli yaşamı boyunca pek çok eser vermiştir. Bunlardan başlıcaları aşağıdaki şekilde listelenebilir.

Valdichiana'nın İsyan Eden Halkına Nasıl Davranılacağı Hakkında [Del Modo di Trattare I Popoli della Valdichiana Ribellati (1503)]: Antik Roma dönemine atıflarda bulunduğu, hayranlığını gösterdiği ve aktif politika önerdiği bir rapordur. Fazla bi-

linmeyen ancak ilgiyi hak eden yazında, Machiavelli Floransa'ya bağlı Valdichiana halkının (yani Arezzoluların) başkaldırısını, sebeplerini ve Floransa'nın karşılığını tartışır, tarihsel örnekler verir, çıkarımlarda ve tavsiyelerde bulunur.

Valentino Dukası'nın; Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, Signor Pagolo ve Duka Gravini Orsini'nin Öldürülmesinde Takındığı Tutumun Tasviri [Descrizione del Modo Tenuto dal Duca Valentino nell'Ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, Il Signor Pagolo e II Duca di Gravini Orsini (1503)]: Kariyerinin ilk yıllarında iki kez Cesare Borgia ile görüşmeye gönderilen Machiavelli, bu dönemde Cesare'nin Sinigaglia'da kendisine karşı harekete geçen adamlarından intikam alışına da tanıklık eder. Bu kanlı olayı anlattığı değerlendirmesinde, bir yandan dukanın Floransa için büyük tehdit olduğunu yazarken, diğer yandan da onun İtalya'da güçlü bir devlet kuracak kudreti bulunduğunu belirtir. Zalim, acımasız ve kanlı yöntemlerini tasvip eder gibidir.

Yıllıklar [Decennali (1509)]: *İlk On Yıllık (Decennale Primo)*, 1494-1504 arası İtalya tarihini anlatır, *İkinci On Yıllık (Decennale Secondo)* dönem tarihinin devamı niteliğindedir, ancak tamamlanmamıştır.

Fransa'nın Portreleri [Ritratti delle Cose della Francia (1510)]: Machiavelli, bu eserde Fransa Kralı XII. Louis'nin sarayındaki elçiliği sırasında yaptığı gözlemleri paylaşır.

Almanya'nın Portreleri [Ritratti delle Cose dell' Alamagna (1512]: Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Maximillian İtalya'ya karşı sefer hazırlığındayken, Floransa Sancaktarı saraydaki elçisine güvenmediğinden, Machiavelli'yi imparatora elçi olarak gönderir. Yazar,

bu görevi esnasında Almanya ve İsviçre hakkında edindiği gözlemlerini Floransa'ya döndüğünde *Almanya Hakkında Rapor (Rapporto delle Cose della Magna)* başlığıyla raporlaştırır (1508). Dört yıl sonra yayımlanan ve raporunun temel teşkil ettiği bu edebî versiyonda da Alman devletinin güçlü ve zayıf taraflarını işler.

Adamotu [La Mandragola (1518): İlk önce *Commedia di Callimaco e di Lucrezia*, daha sonra ise *Mandragola* adı verilen eser, Latin tiyatrosu etkileri taşıyan özgün, satirik ve eğlenceli bir tiyatro oyunudur. Machiavelli'nin insan tabiatı hakkındaki kötümser yaklaşımı kendisini burada da gösterir. Floransa toplumunun ikiyüzlü ahlâk anlayışının ve din adamlarının sahtekârlıklarının sergilendiği eser İtalyan Rönesans Tiyatrosu'nun en iyi komedisi kabul edilir.

Castruccio Castracani'nin Yaşamı [La Vita di Castruccio Castracani da Lucca (1520): 14. yüzyılın en ünlü simalarından Lucca'da hüküm süren Duka Castruccio Castracani'nin hayatını anlatır. Bu kısa biyografik eser sayesinde Machiavelli Floransa tarihini yazmakla görevlendirilecektir.

Savaş Sanatı Hakkında [Dell'Arte della Guerra (1520): Machiavelli'nin, savaş sanatıyla ve askerlikle ilgili düşüncelerinin yanı sıra orduda yapılmasını zorunlu bulduğu yenilikler konusundaki görüşlerini içerir. 7 kitaptan oluşan eser, Floransa'da beş kişinin katıldığı söyleşiler biçiminde kaleme alınmıştır.

Clizia (1525): Plautus'un *Casina*'sından ilhamlar taşıyan eser ilk kez 1525'te sahnelenir, basımı ise ancak 1537'de yapılır. Otobiyografik etkiler taşıyan komedi, *Mandragola* kadar özgün olmasa da büyük ilgi görmüştür.

Istorie Fiorentine / Floransa Tarihi (1525): Kuruluştan Lorenzo dei Medici'nin ölümüne kadar Floransa tarihini anlatır. 8 kitaptan oluşur.

Altın Eşek [L'Asino d'Oro (1526): Antikçağ filozoflarından Lucius Apuleius'un aynı adlı eserinden ilhamla, üçlükler halinde yazılmış, ancak tamamlanmamış satirik şiirde, düşünen bir eşeğe dönüşen genç Lucio'nun öyküsü anlatılır.

Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar [Discorsi Sopra La Prima Deca di Tito Livio (1531): 1513-1521 yılları arasında, Romalı tarihçi Titus Livius'un tamamlanmamış eseri *Roma Tarihi*'nden yola çıkılarak yazılmıştır. Üç kitaptan oluşur. Birinci kitap Romalıların işlerini, ikinci kitap imparatorluğun genişlemesini, üçüncü kitap ise kişisel eylemlerin cumhuriyet üstündeki etkilerini anlatır. Machiavelli'nin ölümünden sonra yayımlanan bu eserinde, *Prens*'te ele aldığı ya da değindiği konulardan bazılarını daha detaylı işlediği görülür.

Prens [Il Principe (1532): Detayları sonraki başlıkta yer alan eser, 1513 yılının Temmuz-Aralık ayları arasında kaleme alınır, ilk basımı yazarın ölümünden beş yıl sonra yapılır. Elinizdeki çevirinin temelini ise 1814 tarihli baskısı oluşturmaktadır. Geleneksel ilkeler yerine, seküler ve faydacı bir etik önermesi yüzünden eleştirilere ve saldırılara hedef olan kitapta Machiavelli, genelde bir devletin –özelde ise İtalyan– birliğini ve devamını sağlamak amacıyla başa geçen kudretli bir hükümdarın nitelikleri, yöntemleri ve kullanabileceği araçları anlatır.

Baş Şeytan Belfagor'un Öyküsü [Favola di Belfagor Arcidiavolo (1549)]: 1515-1520 yılları arasında kaleme alınan ve ancak ya-

zarın ölümünden sonra yayımlanan eserde, Pluton tarafından dünyaya gönderilen Belfagor'un başından geçenler mizahî bir dilde anlatılır. Yeraltı tanrısının emrini yerine getirerek bulduğu bir kadınla evlenen iblis, karısının kendini beğenmişliği, bencilliği ve kibri karşısında o kadar çaresiz kalır ki sonunda cehenneme geri dönmeyi tercih eder.

Dilimiz Hakkında Diyalog ya da Konuşma [Dialogo o Discorso Intorno alla Nostra Lingua (1730)]: Floransa'da konuşulan dilin, edebiyata en uygun dil ve İtalya'nın diğer kentlerinde kullanılanlardan daha üstün olduğunu göstermek amacı taşıyan eserde yazar, ülkenin ortak dilinin "İtalyanca" yerine "Floransaca" olarak adlandırılması gerektiğini iddia eder. 1508-1509 arası yazıldığı tahmin edilen metin de Machiavelli'nin ölümünden sonra basılmıştır.

Mektuplar: 1497-1527 arasında yazılan mektuplarda dönemin sosyal ve politik koşullarının etkisi net bir şekilde görülür. Bunların arasında en ünlüsü, Machiavelli'nin 10 Aralık 1513'te Francesco Vettori'ye gönderdiği ve *Prens* adlı bir eser yazdığını haber verdiği mektuptur.

PRENS

Il Principe ya da Latince başlığıyla *De Principatibus,* Machiavelli'nin aktif politik faaliyetlerden uzaklaştırıldığı dönemde mecburi ikamette bulunduğu San Casciano'da yazılır ve ölümünden sonra 1532'de basılır. Bir ithaf ve 26 bölümden meydana gelir.

Önce Papa X. Leon'un kardeşi Giuliano dei Medici'ye, onun ölümü üzerine de Lorenzo di Piero dei Medici'ye yapılan ithafta,

eserin kaleme alınma maksadı açıklanır. Yazar, modern zamanların uzun tecrübesi ile eski zamanların sürekli öğretisi sayesinde hükümdarların yönetim biçimleri ve kurallarına ilişkin edindiği bilgiyi sunarak, Muhteşem Lorenzo'nun yüksek niteliklerinin gerektirdiği yüceliğe erişmesine katkıda bulunmak istediğini ifade eder. Diğer bir beklentisi de kuşkusuz, uzun inceleme ve araştırmalar sonucu hazırladığı kitabı vasıtasıyla çektiği sıkıntıların fark edilmesini sağlamak ve hükümdarın lütfuna mazhar olmaktır.

Prens'te ele alınan temel konular aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir:

Prenslikler: Machiavelli öncelikle kaç tür prenslik bulunduğunu ve bunların ne şekilde elde edildiğini açıklar. Ona göre, prenslikler kalıtsal, yeni, karma ve kilise prenslikleri olarak dörde ayrılır.

Kalıtsal prenslikler; kan bağına dayalıdır, atalardan miras kalır, bu bakımdan daha köklü ve sağlamdır.

Yeni Prenslikler; kan bağına ve soya bağlı olmaksızın, yeni bir prens tarafından, kimi zaman silahla ve erdemle, kimi zaman talihle, bazen de alçakça yöntemlerle ele geçirilen ya da kurulan devletlerdir. Bunları muhafaza etmek ve devamını sağlamak hiçbir zaman kolay değildir.

Karma Prenslikler; yeni ve eski unsurların bir araya geldiği yönetimlerdir. Örneğin, yeni devlet kurmuş yeni prens, kan ve soya bağlı köklü bir iktidarın topraklarını ele geçirdiğinde, karma bir devletin hükümdarı hâline gelir.

Kilise Prenslikleri; dinin kudretli ve nitelikli kadim kurallarıyla yönetilen, Papa'ya bağlı devletlerdir.

Ordular: Machiavelli, orduları paralı, yardımcı, karma ve has ordular şeklinde sınıflandırır.

Paralı ordular, isminden de anlaşılacağı üzere, paralı askerlerden meydana gelir. Böyle bir orduya sahip devlet asla güvende ve sağlam değildir; çünkü askerleri kusurlu, disiplinsiz, sadakatsiz, güvenilmez ve zalimdir.

Yardımcı ordular, kudretli başka bir iktidarın destek amacıyla gönderdiği kuvvetlerdir. Kesinlikle faydasızdır ve paralı ordulardan çok daha tehlikelidir; zira başarısızlığa uğrarlarsa, yardım için geldikleri topraklar yıkıma uğrar, zafer kazandıkları takdirde de buralar onların esaretine girer.

Karma ordular, bir kısmı paralı, bir kısmı da devletin kendi askerlerinden oluşur. Sadece paralı ya da sadece yardımcı ordulardan daha iyi ancak has ordulardan daha düşük seviyededir.

Has ordular; tebaadan, yurttaşlardan ya da güvenilir adamlardan meydana gelir. Kuvvetli orduları bulunmayan iktidarlar güvende değildir ve ortaya çıkacak tehlikeler karşısında varlıklarını sürdürebilmeleri kadere kalmıştır. Bu yüzden her prensin önceliği has ordusunu kurmak olmalıdır.

Prensin görevleri: Biricik ve tek amaç, iktidarı korumak, devletin devamlılığını ve güvenliğini sağlamaktır. O nedenle de prens savaş, savaş düzeni ve disiplini dışında başka düşünce ve uğraş edinemez. Bu nedenle savaş fikrinden asla uzaklaşmamalı, barış zamanlarında fiilen ve aklen sürekli talim yapmalıdır.

Fiilî talim, orduların en iyi biçimde teçhiz edilmesini, eğitilmesini ve sürekli araziye çıkarılmasını kapsar. Aklî talim ise prensin tarih okumasını, geçmişte büyük zaferler kazanmış

ünlü kişilerin davranışlarını incelemesini, öğrenmesini ve taklit etmeyi başarmasını gerektirir.

Machiavelli'ye göre, bir devlet kazanmanın yolu askerlik sanatında ustalaşmaktan geçerken, kaybetmenin nedeni ise bu sanatı küçümsemekten kaynaklanır.

Prensin nitelikleri: Prensin tutum ve davranışları, insanî bakımdan değil, devletin sağlamlığı, gücünü koruması ve artırması, varlığını sürdürmesi açısından ele alınır. Devletin güvenliği tehlikedeyse ya da tebaanın varlığı zarar görüyorsa, prens erdemli davranmaktan kaçınabilir. Aynı şekilde, iktidarı korumak, düzeni sağlamak ya da sadakat görmek için gerektiğinde erdemsiz hatta ahlâkdışı tutumların tercih edilmesinde sakıncası yoktur. Önemli olan dengeyi sağlamak ve aşırıya kaçmamaktır.

Örneğin, prens amacına ulaşmak için söz vermekten çekinmemeli, bununla beraber şartlar değişerek aksi bir hâl ortaya çıktığında sözünü yerine getirmekte ısrar etmemelidir. Cömertlik, iktidarı ele geçirmek için etkili bir yöntemdir, ancak başkalarının kaynaklarını kullanmak çok daha akıllıcadır ve işe yarar. Zalimlik ve korku salmak, iktidarı pekiştirir. Buna rağmen, nefret edilir bir hükümdar hâline gelmekten sakınılmalıdır.

Prens tüm hâl ve hareketlerinde itibarını korumaya, hatta artırmaya özen göstermelidir.

Erdem ve kusurlar: Bir prensin iktidarını koruması ve sürdürmesi pek çok etkene bağlıdır. Tebaa ve ordu üstündeki itibarı bunlardan biridir; ilginçtir ki bu da iktidarının akıbetiyle yakından ilişkilidir.

Machiavelli, yukarıda da anlatıldığı gibi prensin erdemli bir karaktere sahip olmasını daima önemser, üstelik şartlar gerek-

tirdiğinde değilse bile öyleymiş gibi hareket etmesini önerir. Bundan daha çarpıcı görüşü ise, iktidarın ve devletin çıkarları zorladığında iyi davranışların bir yana bırakılabileceği konusundaki fikir ve önermeleridir. Ona göre, bir davranışın nev'inden ziyade, maksadı sağlayıp sağlamadığı önemlidir. Eğer kusurlu ya da kötü fiiller ancak sonuca ulaştıracaksa, bunları uygulamakta hiç beis yoktur.

Kitapta, erdem ve kusurlar sürekli yer değiştirir. Devlete zarar vereceğini bile bile erdemli huylardan vazgeçmemek, büyük kusurdur. Zafere ulaşmak için kötü ve zalim davranmaya ihtiyaç varsa, bunları uygulayabilmek de meziyet sayılır. Buna mukabil yazar, başka hâl çaresi yoksa bu tür yollara başvurulması gerektiğini sık sık vurgular. Kendisini mazur ve fikirlerini daha kabul edilebilir göstermektir biraz da niyeti.

Talih ve kader: Erdem kadar iktidarı etkileyen unsurlardan bir diğeri de talihtir. Sıradan insanlar bile talihlilerse zahmetsizce prens olabilir; akıl, beceri ve gayretle bunu sürekli kılabilirler. Bazen de aksine rastlanır; talihi dönen kudretli bir prens âniden alaşağı oluverir. Bu yüzden, akıllı kişi zor zamanlarda gelen darbelere dayanabilmek için işlerin yolunda gittiği dönemlerden en iyi şekilde faydalanmaya bakmalıdır. Bazen de talih, tarafını tuttuğu prensin aleyhinde düşmanlar yaratarak, onun bunları bertaraf etmesini ve daha yükseğe çıkmasını sağlar.

Machiavelli, talih ve kadere inandığını ifade etmekle birlikte, özgür iradeyi de göz ardı etmez; en azından dünya işlerinin yarısında etkili olduğunu savunur. Sadece talihine güvenen bir prens, şansı döndüğünde kolayca yıkıma uğrar. Bu yüzden en

iyisi, zamanın şartlarına uyum sağlamayı becermektir. Saygı ve sabırla hükmeden biri etrafındaki şartlar ve olaylar yönetimini iyi kılacak şekilde cereyan ediyorsa başarılı kabul edilir; ancak şartlar ve olaylar değiştiğinde o da davranışını değiştirmezse felaket kaçınılmazdır.

Yazara göre talih değişken ve güvenilmezdir. Ancak yenilmez ve yönlendirilemez değildir, ona karşı cesur ve atılgan davranmak daha çok işe yarar; zira tıpkı kadınlar gibi talih de gençlerin dostudur, bu nedenle onlar tarafından büyük bir cüretkârlıkla ve temkinsizce yönetilir.

Din: İktidarın sürekliliğini temin eden önemli bir olgu da dindir. Örneğin, Kilise Prenslikleri, kudretli ve nitelikli kadim dinsel kurallara dayanmaları sayesinde her şekilde varlıklarını sürdürürler. Korunma, idare ya da tebaa sorunları yoktur. Tüm prenslikler içinde sadece bunlar güvende ve mutludur.

Temelde seküler bir dünya görüşüne sahip Machiavelli açısından "din" önemli ve vazgeçilmez bir araçtır. Dindarlık bir erdemdir, övgüye değer ve tabii ki tercih edilir. Ancak bir prens, öyle değilse bile, itibarını, ülkesini ya da devletini koruması gerektiğinde, her ne fiil işlerse işlesin, dindarmış gibi görünmekten asla kaçınmamalıdır; çünkü devlet işlerinde sonuca bakılır. O yüzden de prens galip gelmenin hesabını yapmalıdır. Nasılsa, başarıya ulaştığında herkesin takdirini kazanacak ve kullandığı araçlar her zaman makbul sayılacaktır.

Ahlâk: Machiavelli, öne sürdüğü fikirler yüzünden hem eserin yayınlandığı dönemde hem de sonraki çağlarda sert eleştirilerin, zaman zaman da ağır hakaret ve saldırıların hedefi olur,

daha ötesi "ahlâksızlık"la ve "dinsizlik"le suçlanır. Öyle ki eserleri Kilise tarafından yasaklanır.

Modern politika biliminin kurucuları arasında sayılan Machiavelli'nin, devletin korunmasını ve iktidarın devamını sağlamak için önerdiği yöntemlerin, yaptığı örneklemelerin rahatsız edici ve sarsıcı tarafları bulunduğu doğrudur. Fakat esasında yazar yerleşik dinî öğretilere ya da ahlâkî kurallara karşı değil, bunlardan tamamen bağımsız önermelerde bulunmaktadır. Bu bağlamda dinsiz ya da ahlâksız değil, yalnızca bu sistemlerin dışındadır.

Onun açısından bir davranışın iyi ya da kötü olmasının kıymeti yoktur. Hedefe ulaştırıp ulaştırmadığı önemlidir. Ona göre iki tür mücadele türü vardır, biri kanunlar yardımıyla, diğeri de zor kullanarak. İlki insanların, ikincisi hayvanların yöntemidir. Ve gerektiğinde bir prens her iki yola da başvurmayı bilmelidir.

Burada meşhur "tilki ve aslan" örneklemesini yapar. İyi bir prens tuzakları görmek için tilki, kurtları korkutmak için de aslan gibi davranmalıdır. Diğer taraftan, Machiavelli insan tabiatı hakkında daima kötümser ve ümitsizdir. Bu yüzden de zorunluluklar bağlamında ikiyüzlü ve sahtekâr olunmasında sakınca görmez. Ona göre insanlar öyle basit ve mevcut şartlara boyun eğmeye öyle hazırdır ki, aldatan kişi, daima aldatılacak birilerini bulur.

Türkler: Machiavelli, büyük fetihle Konstantinopolis'in Hıristiyan dünyanın elinden İslam âlemine geçerek İstanbul adını aldığı, ayrıca 1100 yıllık Doğu Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle ortaçağın bittiği ve yeniçağın başladığı bir dönemde dünyaya gelir. Doğduğu 1469 yılında Osmanlı topraklarında hâlen, tari-

hin akışını kökten değiştiren bütün bu gelişmelerin mimarı Fatih Sultan Mehmet hüküm sürmektedir. *Prens*'i yazdığı yıllarda ise imparatorluğun başında Yavuz Sultan Selim bulunmaktadır.

Bu ünlü eserinde Machiavelli, yaşadığı çağda savaşlar ve fetihlerle dünyanın kaderini etkileyen, doğuda ve batıda sürekli ilerleyen Türkler ve Türk sultanlarla ilgili saptamalar yapmaktan da kaçınmaz. Ancak her nedense isim vermez.

Karma Prenslikler hakkındaki bölümde, yeni fethedilen toprakları elde tutmanın talih ve beceri gerektirdiğini, en önemli ve etkili çarelerden birinin de fetihte bulunanın oraya yerleşmesi olduğunu, Türklerin Yunanistan'da böyle yaptığını söyler.

İskender'in ölümünden sonra, onun tarafından fethedilmiş Darius Krallığı'nın neden isyan etmediğini incelediği bölümde, prensliklerin iki farklı şekilde yönetildiğini açıklar.

Birinde prens ile soylu kanları sayesinde mevki kazanmış baronlar beraber hüküm sürer. Diğerinde ise devlet, tek bir prens ve ona bağlı hizmetkârlarının idaresindedir. İlk yönetim biçimine Fransa Krallığı'nı, ikincisine de Türk sultanı örnek gösterir. Tüm Türk monarşisinin tek bir bey tarafından yönetildiğini, diğerlerinin onun hizmetkârları olduğunu, topraklarını sancaklara ayırdığını, buralara farklı idareciler gönderdiğini ve uygun gördüğü şekilde bunları ve yerlerini değiştirdiğini anlatır. Ona göre Türk Devleti'ni ele geçirmek çok zor, ancak elde tutmak son derece kolaydır.

Zorluk, iktidarın tek hâkimi Türk'ün etrafındakilerin dışarıdan bir işgalci çağırmasının ya da isyana kalkışmasının neredeyse imkânsızlığından kaynaklanır. Hizmetkârların yoldan

çıkarılması çok güçtür, bu başarılsa bile arkalarından kitleler yürümeyeceği için pek faydası yoktur. Bu yüzden saldıran kişi karşısında daima tam bir birlik bulacaktır.

Diğer taraftan Türk, ordusu toparlayamayacak şekilde savaş alanında mağlup edilir ve soyu da kurutulursa, galip gelen başka hiçbir sorunla karşılaşmayacaktır, zira diğerlerinin halk nezdinde hiç kıymeti yoktur.

Ordular hakkındaki bölümde, Machiavelli Yardımcı Orduların faydasızlığından ve zararlarından bahsederken, Konstantinopolis İmparotoru'nun, komşularına direnebilmek için Yunanistan'a on bin Türk yerleştirdiğini, onların da savaş bittiğinde geri dönmek istemediğini anlatır. Ona göre bu durum Yunanistan'ın kâfirler karşısındaki esaretinin başlangıcını teşkil eder.

Prensin, davranışlarıyla nefret edilmekten ya da küçümsenmekten kaçınması gerektiğini uzun uzadıya açıkladığı diğer bir bölümde ise yazar, etrafında on iki bin piyade ile on beş bin atlı bulunan Türk sultandan bahsederken, sultanın hükümranlığının emniyet ve kuvvetinin bu askerî kuvvetlere dayandığını belirtir ve özellikle onların dostluğunu korumak zorunda olduğunu vurgular.

İtalyan birliği Prens'in yazıldığı dönemde, İtalya yarımadası birbirleriyle sürekli savaşan ya da rekabet eden prenslik ve cumhuriyetlere bölünmüş durumda dağınık, özellikle İspanya ve Fransa'dan gelen fiilî müdahaleler yüzünden harap düşmüş hâldedir. Machiavelli'nin, eserinin temelini de oluşturan, bütün ideali İtalyan birliğinin sağlanmasıdır.

Yazar, kitapta İtalyan prenslerin hatalı davranışları, halkın ya da soyluların nezdinde itibar kaybedip nefret edilir hâle gelmele-

ri, ordu ve askerliğe gereken önemi vermemeleri yüzünden devletlerini nasıl yitirdiklerini çeşitli vesilelerle uzun uzun anlatır.

İtalya'yı barbarlardan kurtarmak için tavsiyelerini sıraladığı son bölümde ise, bir kurtarıcı için o anki şartların ne derece elverişli olduğunu tarihsel ve dinî örneklerle açıklar. Ardından harekete geçmeden önce Medicilere, kendi ordularını kurmalarını önerir. Ona göre, yabancıların istilasıyla acı çeken toprakları kurtarmak için Medici Hanedanı'ndan daha uygunu yoktur.

Böyle bir girişimin halk nezdinde sevgi, bağlılık ve minnetle karşılanacağına tüm kalbiyle inanan Machiavelli, bölümü ve kitabı Petrarca'nın ikna edici bulduğu dizeleriyle sonlandırır.

"Erdem öfkeye karşı
Silaha sarılacak ve savaş kısa sürecek;
Çünkü İtalyanların yüreklerindeki kadim cesaret
daha ölmedi henüz" (ç.n.).

Virtù contro a furore
Prenderà l'arme, e fia el combatter corto;
Chè l'antico valore
Nell'italici cor non è ancor morto"

Prens yayımlandığı tarihten itibaren büyük tepki görmüş, günümüze değin eleştiri ve inceleme konusu olmaya devam etmiştir. Esasında yazar, eserde önerdiği ahlâksızlık kabul edilebilecek hiçbir yöntemi savunmaz ya da mazur göstermeye çalışmaz.

Bu tür davranışlar, devletin çıkarları mecbur bıraktığı takdirde başvurulacak araçsal yöntemlerdir sadece.

Machiavelli'ye göre, olması istenenle gerçekleşen birbirinden farklıdır ve yazarlar hep olayların ideal ya da arzu edilen şeklini anlatırlar. O ise bu tarzdan uzak durmayı tercih eder ve günlük meselelere tarihsel örneklerden hareketle gerçekçi yaklaşımlarda bulunur.

Aşırıya kaçan görüşleri, keskin üslûbu nedeniyle ahlâkçıların ve Kilise'nin saldırısına uğrar. Dinsiz, ahlâksız, pagan ve kötücül olmakla suçlanır. Düşünceleri, muhalifleri tarafından politikada amaca ulaşmak için ahlâksız bile olsa her türlü aracı ve yolu kullanmanın mubah görüldüğünü ifade eden, küçümseyici ve ithamkâr tınılar da içeren Makyavelizm terimiyle tanımlanmaya başlar, giderek öğretileşir.

Güçlü başka bir eleştiri de, eserin yayımından iki yüz yıl kadar sonra *Anti-Makyavel* (1739) ile gelir. Prusya Kralı II. Friedrich'in prenslik yıllarında kaleme aldığı ve editörlüğünü Voltaire'in yaptığı eserde, "ahlâksızlık"a karşı "ahlâk" öne sürülür.

Bütün bu karşıt görüşlere karşın, daha olumlu yaklaşanlar da vardır. Örneğin, Jean-Jacques Rousseau'ya göre, Machiavelli esasında "krallara değil, halka önemli ve büyük öğütler veren" bir düşünürdür.

Çağımızda ise, zıt görüşler birbirleriyle yarışmayı sürdürmektedir. Kimileri *Prens*'in paganist bir eser olduğunu savunurken, başkaları aksine Hıristiyan ahlâk anlayışıyla yazıldığını iddia eder.

İyi ile kötünün kolayca yer değiştirmesi ve dinin politik amaçlara yönelik kullanılmasında beis görmemesi yüzünden ahlâkî çerçevede yarattığı öne sürülen deformasyonun, hem kendi çağında, hem de 20. yüzyılda yaşanan büyük katliamların nedeni gibi görülmesi kuşkusuz ki Machiavelli'nin maruz kaldığı en ağır, belki de en haksız eleştiridir.

Aslında o, politikayı ahlâk ve dinden ayırmış, seküler bir dünya görüşü ile "idealin" değil "gerçek"in peşine düşmüş, hem tarihin hem de çağının meselelerini anlamsız güzellemelerin arkasına saklamak yerine olduğu gibi sunmaya, sonuçlarını tarafsız bir gözle değerlendirmeye çalışmıştır.

Ahlâksız değil ahlâkdışı, dinsiz değil dindışı yaklaşımlarıyla, çalışmalarına bilimsel temel kazandırmış, böylece "modern politika bilimi"nin kurucuları arasında yer almayı başarmıştır.

Özlem Pekcan

KRONOLOJİ

1469 (3 Mayıs) Niccolò Machiavelli'nin doğumu.

1475 Bernardo Machiavelli, Titus Livius'un *Roma Tarihi*'ni Niccolò Tedesco o Alamanno adlı yazıcıdan, cildin içeriğini oluşturmak için tazminat olarak alır.

1478 Pazzi komplosu. Pazzi ailesinin, Lorenzo ve Giuliano de Medici'yi öldürmek için girişimde bulunması ve Lorenzo (daha sonra *il Magnifico* olarak anılır) hayatta kalması nedeniyle taht gaspının başarısızlığa uğraması.

1486 Bernardo, Machiavelli'yi aralarında Livius ciltlerinin de bulunduğu pek çok kitabını ciltlemekle görevlendirdi.

1489 Poliziano, Miscellanea'nın ilk yüzlük bölümünü yayımladı.

1492 (8 Nisan) Lorenzo il Magnifico ölür.

(11 Ağustos) Papa seçilen Rodrigo Borgia, VI. Alexander adını alır.

(12 Ekim) Kolomb San Salvador'a ayak basar.

1494 Fransa Kralı VIII. Charles İtalya'ya ilerler.

Piero di Medici, Floransa'yı bölmek amacıyla diğer bölgeler arasında Pisa ve Livorno'yu Charles'a bırakır.

Medici'nin bu hareketi nedeniyle halkın tepkisi artar ve Medici şehri terk eder.

Floransa, Savonarola'nın etkili olduğu bir cumhuriyet hükümeti kurar.

Yeni hükümet, Charles'la toprak vermeden şehirden güvenli bir geçiş hakkı tanıyan yeni şartları görüşür.

Charles'ın birlikleri Floransa'ya girer.

1495 VIII. Charles Napoli'ye girer. Fransız karşıtı bir birlik kurulur (Ludovico il Moro, Papa, Venedik, İspanya ve Kutsal Roma İmparatorluğu); Kral Charles bu birliğin güçleriyle girdiği Fornavo Savaşı'ndan sonra birliklerini zorlukla toplayıp Fransa'ya döner.

1497 Medici'nin sempatizanı olan beş Floransalı, cumhuriyeti yıkmak için komplo kurmakla suçlanır ve ölüm cezasına çarptırılırlar. Yeni anayasada açıkça temyiz hakkı olsa da, Savonarola (diğer politik rakipleri gibi) ölüm cezasını salık verir. Temyiz edilmeksizin ölüm cezasına çarptırılırlar ve Savonarola halkın tepkisini çeker. VIII. Charles ölür.

(2 Aralık) Machiavelli, "Maclavellana Ailesi" adına Perugia Piskoposu Kardinal Giovanni Lopez'e yazar.

1498 (13 Şubat) Marcello Virgilio Adriani, Bartolomeo Scala'yı Floransa Cumhuriyeti'nin ilk yüksek mahkemesinin sekreterliği görevine getirir.

(7 Nisan) XII. Louis, VIII. Charles'ı Fransa Krallığına getirir.

(23 Mayıs) Savonarola Floransa halkının desteği olmadan, Roma Kilisesi'ne karşı savunmasız kalır. Aforoz edilir ve kazıkta yakılır.

(15 Haziran) Machiavelli kamusal yaşama girer. Yüksek Mahkeme sekreteri Marcello Virgilio Adriani'nin desteğiyle, ikinci derece mahkemenin başkanı olur. İkinci derece mahkemenin

başkanı olarak Machiavelli, askerî konuları ve dışişlerini denetleyen komisyonun, Özgürlük ve Barış Onlusu'nun sekreterliğini yapar. Machiavelli, senyörü ve Onlu'yu zamanında ve uygun kararlar verebilmeleri için askerî ve politik sorunlarla ilgili bilgilendirmekle görevlendirilir.

1499 (Mart) Machiavelli'nin Onlu için ilk görevi: Piombino Lordu Jacopo IV d'Appiano.

(Temmuz) Machiavelli Forlí'ye, Caterina Sforza Riario'nun duruşmasına gider. Papanın oğlu, VI. Alexander Cesare Borgia, Romanya'daki fetihle birlikte hâkimiyetini kurmaya başlar. Aynı zamanda Forlí'yi ele geçirir ve Floransa Caterina Sforza'ya yardım etmek için hiçbir şey yapamaz. Floransa Pisa'yı tekrar almaya çalışır. Ancak paralı birlikler Pisa duvarını yıkarak girmeyi reddederler. Bu birliklerin üyeleri ve liderleri vatana ihanetten öldürülürler.

1500 (Mayıs) Bernardo Machiavelli'nin ölümü.

(Temmuz) Machiavelli ve Francesco della Casa XII. Louis'nin duruşmasına giderler. İlk dış görevinde, Floransa Fransız birliklerinin başarısız Pisa kuşatması için tazminat talep eder.

(Ekim) Cesare Borgia'nın mücadelesi: Pesaro, Rimini, Faenza (direnir) ve Piombino'yu alır.

1501 (Ağustos) Marieta Corsini ile evlenir ve yedi çocukları olur: Primerana, Bernardo, Lodovico, Piero, Guido, Bartolomeo, Baccina ve Totto.

(Eylül) Siena görevi.

1502 (Mayıs) Primerana doğar.

(Haziran) Borgia Urbino'yu alır. Machiavelli ilk kez Cesare Borgia'nın duruşmasında görevlendirilir.

(Eylül) Floransa'da, Piero Soderini tarafından sulh hâkimliği kurulur.

(9 Ekim) Borgia'nın teğmenleri onun hırsından korkarak ona karşı ayaklanırlar.

(11? Ekim) Machiavelli ikinci kez Borgia'ya gönderilir.

(Aralık) Borgia Orsini, Vitelli ve diğerlerini Senigallia'da öldürür.

1503 (Ocak) Machiavelli Floransa'ya döner.

(Ekim) II. Julius Papa olur.

(Kasım) Bernardo doğar.

(Aralık) Papa olan babası yanında olmadan ve Julius'un düşmanlığıyla Cesare'nin destekçi grubu çöker. Roma'ya bir mahkûm olarak getirilir ve ortadan kaybolur. Söylentilere göre Papa tarafından öldürülmüştür ve onu bir daha gören olmaz.

1504 *Decennale primo* (1494 ile 1504 yılları arasındaki on yılda gerçekleşen olayların kronolojik, şiirsel anlatımı)

1506 Machiavelli'nin önemli bir rol oynadığı Floransa'nın ilk milisleri toplanır.

1512 Medici'nin Floransa'ya dönüşü.

(Kasım) Machiavelli hükümetten çıkarılır, Palazzo tarafından parmaklıkların arkasına konulur ve bir yıl boyunca Floransa'dan ayrılması yasaklanır.

1513 (12 Şubat'tan 13 Mart'a kadar) Machiavelli, Bargello'ya hapsedilir ve Giovanni de Medici'ye suikast yapmak için bir komploya destek verdiği şüphesiyle işkence görür.

(11 Mart) Giovanni de Medici Papa X. Leo olur ve yazarımız da dâhil olmak üzere bu tür şüpheler altında hapse atılmış olanların hepsini kapsayacak şekilde genel af çıkarır.

1514 *Decennale secondo* (1505-1509 yıllarını kapsayan ardışık kronoloji; tamamlanmamış)

1513-(yaklaşık olarak) 1515 *Prens*

1513-1517 *Söylevler*

1517-1520 Machiavelli, Rucellai ailesinin duvarlı bahçesinde (*Orti Orcellari*) mahkemeye çıkar.

1520 *Adamotu*

Yeni bir anayasa için Giulio de Medici'ye (gelecekteki Papa VII. Clement) sunulan "Söylevler" önerisi.

1521 (Mayıs) Floransa hükümeti ve yün loncası, Machiavelli'yi Carpi'deki Fransisken keşişlerine, onların bir sorununu çözmek üzere gönderir.

Savaş Sanatı

1522 Küçük kardeş Totto (rahip) ölür.

1525 1520'de başlayan Floransa Tarihi, VII. Clement'e sunulur. Machiavelli eseri Lorenzo de Medici'nin ölümüne kadar getirir. Bu, ona devam etmesi için para yardımı yapan Papa tarafından memnuniyetle karşılanır. Dahası, Clement bölgedeki papalık birlikleri yetiştirme konusunda Papa'nın temsilcisi olan Francesco Guicciardini'ye tavsiyelerde bulunması için onu Romagna'ya gönderir.

Clizia başlıklı güldürüsünü kaleme aldı.

1526-1527 Cognac Birliği ile Kutsal Roma İmparatorluğu'nun güçleri, Papa, Floransa Hükümeti ve Papalık ordusunun

korgenerali arasındaki savaş süresince Machiavelli askerî güçleriyle birlikte çeşitli tavsiye, raporlama ve değerlendirme görevleri için kullanılır. Aynı zamanda Floransa'yı tahkikat incelemesi için ziyaret eder. Son resmî görevi olarak yeni bir komisyona, "[Şehrin] Duvarlarının Beş Yönetimi"ne atanır.

1527 (Mayıs) Medici'nin Floransa'dan ikinci defa kovuluşu. Yeni bir hükümet.

(22 Haziran) Niccolò Machiavelli'nin yoksulluk içinde ölümü.

1531 Papalık izniyle *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar* yayımlandı.

1532 Papalık izniyle *Prens* yayımlandı.

1787 yılında mezarı Santa Croce Kilisesi yakınlarında bir yere taşındı.

NICCOLÒ MACHIAVELLI'DEN MUHTEŞEM LORENZO DI PIERO DE' MEDICI'YE[1]

Bir Prensin lütfuna mazhar olmak isteyenler, genellikle ellerindeki en değerli ya da en keyif verici şeylerle, yani büyüklüklerinin simgesi atlar, silahlar, altın işlemeli kumaşlar, değerli taşlar ve benzer süslemeler eşliğinde huzura çıkmak alışkanlığındadır. Bu sebeple, ben de Zât-ı Âliniz karşısında hizmetkârlığımın bir nişanesini sunmayı arzu ettiğimde, sahip olduklarım arasında, modern zamanların uzun tecrübesi ve eski zamanların sürekli öğretisiyle büyük insanların faaliyetlerine ilişkin edindiğim bilgiden daha değerli ve takdire şayan bir şey bulamadım. İşte şimdi uzun inceleme ve araştırmalar sonucu büyük gayretlerle hazırlayarak küçük bir cilde sığdırdığım bu kitabı Zât-ı Âlinize gönderiyorum. Varlığınız karşısında değersizliğini bilsem de yıllar süren zahmetli, eziyetli ve tehlikeli uğraşlar neticesinde sahip olduğum bilgileri, kısacık bir zamanda anlamanızı sağlayacak şekilde size sunduğum için insaniyetinizin eserimi kabul edeceğine güveniyorum. Yazarken çoğu kişinin yaptığı gibi geniş

1 Lorenzo di Piero de Medici (1492-1519): 1513 ile 1519 yılları arasında Urbino Dukalığı yapmıştır. Machiavelli Prens'te ona seslenmiştir (y.h.n.).

maddeler, gösterişli veya görkemli sözler, alakasız süslü ifadelerle kitabımı doldurmadım, çünkü meselelerin doğruluğu ve konuların ciddiyetinden başka hiçbir şeyin eserimi onurlandırmasını ve kıymetlendirmesini istemedim. Aşağı veya düşük seviyede birinin prenslerin yönetim biçimleri hakkında konuşma ve kuralları belirleme cesareti göstermesinden dolayı kibirli addedilmesini istemem; çünkü tıpkı manzara resmi çizenlerin dağları ve yüksek yerleri gözlemlemek için ovalara inmesi, alçak yerler için de dağlara çıkması gibi halkın yapısını bilmek için prens, prenslerin tabiatını bilmek için de halktan olmak gerekir. Böyle bir hâlet-i ruhiye ile gönderdiğim bu küçük hediyeyi Zât-ı Âliniz kabul buyursun. Dikkatle inceleyip okuduğunuz takdirde, kaderin ve diğer yüksek niteliklerinizin size vaat ettiği yüceliğe erişmeniz yönündeki büyük isteğimi göreceksiniz. Ve Zât-ı Âlileri bulundukları zirveden arada sırada gözlerini daha aşağıdaki yerlere çevirdiği takdirde kaderin bitmez tükenmez kötülüğü karşısında haksızca çektiğim sıkıntıları fark edecektir.

BÖLÜM 1

KAÇ TÜR PRENSLİK VARDIR VE NE ŞEKİLDE ELDE EDİLMİŞTİR

İnsanlar üstünde hüküm süren ve hüküm sürmüş tüm devletler, tüm iktidarlar ya cumhuriyet ya da prensliktir. Prenslikler ya uzun zamandır prens olan efendilerinin kanından gelen kalıtsal veya yeni yönetimlerdir. Yeniler ya Milano'daki Francesco Sforza[1] gibi tamamen yenidir ya da Napoli kralından İspanya kralına geçişteki gibi onları ele geçiren prensin kalıtsal devletine eklediği üyelerdir. Bu şekilde kazanılan yerler ya bir prens egemenliğinde ya da özgür yaşamaya alışkındırlar; buralar ya savaşanların kendilerinin ya da başkalarının silahlarıyla, talih veya erdemle (*virtù*) fethedilmiştir.

1 Francesco Sforza (1401-1466) Milano Dukası Filippo Visconti'nin ordusunun komutanıydı ve kızı Bianca Maria ile evlendi ve dukanın ölümünün ardından cumhuriyeti sonlandırarak 1450'de kendini Milano Dukası ilan etti (y.h.n.).

BÖLÜM 2

KALITSAL PRENSLİKLER HAKKINDA

Cumhuriyetlerden bahsetmeyi sonraya bırakacağım, zira daha önce uzun uzun anlattım. Yalnızca prenslikler üstünde duracağım, bunların nasıl idare ve muhafaza edilebilecekleri hakkında tartışarak yukarıdaki konuyu ilmek ilmek dokuyacağım.

Bu sebeple derim ki: Kalıtsal ve prensliğin kana dayandığı devletler, varlıklarını korumakta yenilere göre daha az zorluk çekerler; zira ataların düzenini bozmamak ve olaylara ayak uydurmak yeterlidir, öyle ki sıradan yetenekteki bir prens bile, olağandışı ve büyük bir güç elinden almadıkça, olağan hâllerde devletini daima koruyacaktır; istisnai durumlarda ise işgalci bir uğursuzluğa maruz kaldığında topraklarını geri kazanacaktır.

Örneğin İtalya'daki Ferrara Dukası. Venediklilerin 1484'teki ve Papa Julius'un 1510'daki saldırılarına karşı durabilmesinin nedeni her şeyden önce o egemenlik bölgesindeki köklü geçmişidir. Soydan gelen bir prens haşin davranmak için daha az sebep ve gerekliliğe sahiptir; bu bakımdan daha fazla sevilmesi doğaldır, ayrıca sıradışı kusurları nefret ettirmedikçe halkınca benimsenmesi de mantığa daha uygundur. Geçmişte ve devam eden iktidarda anılar ve sebepler yeniliğini kaybeder; çünkü her değişim daima diğerinin inşasını sağlar.

BÖLÜM 3

KARMA PRENSLİKLER HAKKINDA

Ancak yeni prenslikte zorluklar bulunur. Bütünüyle değil de bir kısmı yeni olsa bile tamamı karma addedilebilir, değişimler öncelikle yeni prensliklerin hepsinde mevcut tabii bir güçlükten doğar; çünkü insanlar daha iyiye gideceklerini umarak istekle efendilerini değiştirirler; bu inanç hükmedene karşı silah doğrultmalarına neden olur; ayrıca yanıltır da, zira daha kötüsünü tecrübe ettiklerini görürler. Bu durum, silahlı adamlar ve yeni fethin arkasından getirdiği sonsuz aşağılanmalarla, yeni prensi onları hırpalamaya iten sıradan ve doğal diğer bir gereklilikten kaynaklanır. Öyle ki, o prensliğin işgali sırasında zarar verdiğin herkesi düşmanın bulursun; ayrıca bekledikleri şekilde tatmin edemediğinden seni oraya getirenlerle arkadaşlığını koruyamazsın ya da mecbur olduğundan onlara karşı kuvvetli çareler bulamazsın; zira kişinin her ne kadar kuvvetli orduları bulunsa da, bir bölgeye girebilmesi için daima o bölgenin sakinlerinin yardımına ihtiyacı vardır. İşte bu nedenlerle Fransa Kralı XII. Louis Milano'yu çabucak işgal etti ve çabucak kaybetti, Ludovico'nun ilk savaştaki kendi kuvvetleri onu bu topraklardan sökmeye yetti; zira fikrinde yanılan ve iyi bir gelecek hayaline

dalarak daha önce kapılarını açan halk, yeni prensin getirdiği sıkıntılara katlanamamıştı.

İkinci kez ele geçen isyankâr ülkelerin daha zor kaybedildiği doğrudur; zira isyanı fırsat bilen hükümdar, kendi emniyetini sağlarken, suçluların cezalandırılmasında, şüphelerin açıklığa kavuşturulmasında, zayıf yerlerde tedbir alınmasında daha az itinalı davranır. İlk defasında Fransa'nın Milano'yu kaybetmesi için sınırları inleten Duka Ludovico yetse de; ikinci seferde, tüm dünyanın karşısına çıkması, ordularının dağılması ve İtalya'dan atılması gerekmiştir ki, bu yukarıda bahsi geçen nedenlerden kaynaklanmıştır. Her iki hâlde de Milano, Fransa'nın elinden çıkmıştır. İlkinin sebepleri açıklandı; o hâlde şimdi geriye kalan ikinci kaybın nedenlerini görmek, elinde bulunan ancak Fransa kralının kullanmadığı çareleri ve bir başkasının fethedilmiş yerleri korumak için bunlardan hangilerinden faydalanabileceğini anlatmaktır. Bu bağlamda fethedilmek suretiyle kendilerinden daha eski bir devlete katılan, aynı bölge ve dilden olan ya da olmayan devletlerden söz ediyorum. Aynı bölge ve dilden olduklarında, özgür yaşamaya alışık da değillerse onları zaptetmek çok kolaydır; bunlara sahip olmak için hükümran prensin soyunu kurutmak yeter; çünkü diğer hususlarda, eski şartları sürdürerek ve alışkanlıklarda farklılık bulunmadan insanlar sakince yaşarlar, tıpkı çok uzun zamandır Fransa'yla birlikte olan Burgonya, Bretanya, Gaskonya ve Normandiya'da görüldüğü gibi; dildeki bazı farklılıklara rağmen âdetleri benzerdir ve aralarında kolayca uyum sağlarlar. Onları fetheden ve elinde tutmak isteyen kişinin iki hususa dikkat etmesi gerekir; birincisi önceki

prensin soyunu bitirmek, ikincisi de yasaları ve vergileri değiştirmemektir, böylece çok kısa zamanda eski prenslikle yekvücut hâline gelirler.

Ancak dili, gelenekleri ve düzeni farklı bir bölgedeki devletler zaptedildiğinde, güçlükler meydana çıkar, bunları muhafaza etmek için büyük talih ve beceri gerekir; bu durumda en önemli ve etkili çarelerden biri de fetihte bulunanın oraya yerleşmesi olacaktır. Bu, fethi daha güvenli ve sürekli kılacaktır, aynen Türk'ün Yunanistan'da yaptığı gibi. O devleti elinde tutmak için aldığı tüm tedbirlere rağmen, eğer oraya yerleşmeye gitmeseydi, buraları koruması mümkün değildi; çünkü oradayken karışıklıkların ortaya çıkışı izlenebilir ve hızla çaresine bakılır; orada bulunulmadığında ise, sorunlar ancak büyüdüğünde onların farkına varılabilir ve artık çaresi yoktur. Diğer taraftan memurlar, bölge halkını soyamazlar, halk prense doğrudan başvurmaktan hoşnutluk duyar, iyi olmak isteyenlerin onu sevmek, başka türlü olmak isteyenlerinse ondan korkmak için daha fazla nedeni olur. Devlete saldırmak isteyen yabancıların ise daha dikkatli davranmaları gerekir, zira orada oturmak kaybetmeyi güçleştirir.

Daha iyi başka bir çözüm de devletin neredeyse anahtarı konumundaki bir-iki yerinde koloniler kurmaktır; çünkü buralarda ya bunun yapılması ya da yeterince silahlı adam ve piyade bulundurulması gerekir. Prens koloniler için fazla harcama yapmaz, az masrafla ya da hiç masrafsız, onları gönderir ve orada tutar, yeni gelenlere verilmek üzere tarlaları ve evleri ellerinden alınanlar sadece zarar görür ki, bunlar da o devletin çok küçük

bir bölümünü teşkil eder, zarara uğrayanlar dağınık ve yoksul olduklarından asla ziyan veremezler, diğer tarafta kalan kesim hem zarar görmez ve sırf bu sebepten kolayca siner; hem de hata yapmaktan korkarak soyulanlarla aynı akıbeti yaşamamak için bir şey yapmaz. Sonuçta, bu koloniler masraflı değildir, daha sadık ve daha az zararlıdır, zarara uğramış olanlar ise dağınık ve yoksuldurlar, dediğim gibi bir ziyan veremezler. Dikkat edilmesi gereken husus, insanların ya hoş tutulması ya da yok edilmesi gereğidir; zira uğradıkları küçük kötülüklerin öcünü alırlar, ancak ağır olanlara karşı bir şey yapamazlar; bu nedenle bir insana verilecek zarar intikamından korkmayacak biçimde olmalıdır. Fakat koloniler yerine silahlı adamlar bulundurarak devletin tüm girişlerinin korunması fazla masraflıdır; öyle ki, kazanç kayba döner ve daha çok zarar verir; ordu ile sürekli yer değiştirilmesi devletin tamamını zarara uğratır; verilen rahatsızlığı herkes hisseder ve her bir kişi düşmana dönüşür; kendi evlerinde yenilmiş olarak oturmaya devam ederler, bu nedenle de prense zarar verebilecek düşmandır onlar. O hâlde koloniler ne kadar faydalıysa, her yerde böyle bir koruma bulundurmak o kadar faydasızdır.

Başka bir ülkede bulunan kişi, anlatıldığı üzere, kuvveti az komşularının koruyucusu ve başı olmalı, daha güçlüleri zayıflatmaya uğraşmalıdır, ayrıca kendisi kadar kuvvetli bir yabancının topraklarına kazara bile girmesini engellemelidir. Yabancılar oralara, daima hırs ya da korku nedeniyle memnuniyetsizlik duyanlarca getirilirler, tıpkı Etolyalıların Romalıları Yunanistan'a sokmaları gibi; girdikleri her toprağa oranın halkı tarafından

alınmışlardır zaten. Kudretli bir yabancı bir yere girer girmez, daha önce kendilerini yönetenlere duydukları kıskançlık dürtüsüyle gücü az olanların çabucak ona bağlanmaları eşyanın tabiatına pek uygundur; öyle ki daha az kuvvettekileri kazanmak için herhangi bir çaba harcaması bile gerekmez, çünkü bunların hepsi derhâl ve istekle onun ele geçirdiği devletin tarafına geçer. İtina göstermesi gereken tek şey, ellerinde fazla güç ve yetki bulunmamasını sağlamaktır; böylece kendi kuvvetleri ve onların yardımıyla o bölgenin mutlak hâkimi olmak için iktidardakilere boyun eğdirebilir. Burayı iyi idare etmeyen kişi kazandığı yerleri çok çabuk kaybedecektir; ayrıca elinde bulundurduğu müddetçe de sonsuz zorluk ve sıkıntılarla uğraşacaktır.

Romalılar ellerinde bulundurdukları bölgelerde bu hususlara dikkat ederler ve koloniler gönderirlerdi. Gücü az olanlarla kuvvetlenmelerine izin vermeksizin ilgilenir, kuvvetlilere baş eğdirir, kuvvetli yabancıların da ünlenmelerine imkân tanımazlardı. Örnek olarak sadece Yunanistan'dan bahsetmek yeterli bence. Romalılar, Akhalar ve Etolyalıların tarafını tutmuşlar, Makedonya Kralı'na üstünlük sağlamışlar, Antiokhos'u oradan kovmuşlardı; ancak tüm meziyetlerine rağmen ne Akhalıların ne Etolyalıların herhangi bir devleti büyütmelerine imkân tanımışlar, ne Philippos'a ikna gayretleri karşısında onu alçaltmadan dostluk göstermişler ne de Antiokhos'un kudretiyle o bölgedeki herhangi bir devleti elinde tutmasına izin vermişlerdi. Romalılar bu durumlarda yalnızca mevcut değil, gelecekteki meseleleri de göz önünde bulunduran ve bunları halletmek için her türlü gayreti gösteren tüm bilge prenslerin yapması gereke-

ni yapmışlardı; zira saklı olan öngörüldüğünde kolayca çaresine bakılır, ancak sana yaklaşanı beklersen, deva bulmaya vakit kalmaz, çünkü hastalık tedavi edilemez hâle dönüşür. Doktorlarının söylediği gibi, veremin başlangıçta teşhisi zor, tedavisi kolaydır, ama zaman geçtikçe –en başında teşhis ve tedavi edilmediğinden– teşhisi kolaylaşırken tedavisi zorlaşır. Aynı şey devlet işleri için de geçerlidir, saklı olan bilindiğinde –ki bu husus ancak tedbirli kişilere mahsustur– içinde gizli kötülükler çabuk iyileşir; ancak bilinmediği zaman, herkesin görebileceği kadar büyürler, fakat artık çaresi yoktur.

Romalılar da uygunsuz durumları öngörerek her zaman çaresine bakmışlar, savaştan kaçmak için bunların devamına asla izin vermemişlerdir, çünkü savaştan uzak durulamayacağını ama başkalarının lehine geciktirilebileceğini biliyorlardı. Bu yüzden de İtalya'da aynı şeye mecbur kalmamak için Philippos ve Antiokhos ile savaşmak üzere Yunanistan'a geri döndüler, oysaki her iki türlüsünden de kaçınabilirlerdi, tercih etmediler. Günümüz bilgelerinin dillerinden hiç düşürmedikleri "zamanın nimetlerinden keyif almak" gibi bir niyetleri veya zevkleri de yoktu, erdem ve öngörüleri yeterliydi; çünkü zaman her şeyi önüne katar, iyiyi kötüyle, kötüyü iyiyle beraberinde getirebilir.

Şimdi Fransa'ya dönelim ve anlatılanlardan herhangi birinin yapılıp yapılmadığını inceleyelim. Charles'tan değil, İtalya'yı en uzun süre elinde bulunduran kişi olduğundan ötürü eylemleri daha iyi bilinen Louis'den bahsedeceğim. Böylece farklı bir devleti elde tutmak için yapması gerekenlerin nasıl da aksini yaptığını göreceksiniz.

Kral Louis, Venediklilerin onun gelişiyle Lombardia Devleti'nin yarısını ele geçirme hırsları yüzünden İtalya'ya girdi. Bu gelişi ya da kralın bölgedeki işgalini kınamak niyetinde değilim, çünkü Kral Charles'ın davranışları nedeniyle tüm kapıların kapandığı İtalya'ya adım atmaya çalışırken, hiç de istememesine karşın bazı dostluklar kurmak mecburiyetinde kaldı; yönetimde başka hatalar yapmasa, bu davranışı başarılı sayılabilirdi. Kral, Lombardia'yı alır almaz Charles'ın yok ettiği itibarı geri kazandı; Cenova teslim oldu, Floransalılar dost oldular, Mantova Markisi, Ferrara Dukası, Bentivogli, Madonna di Furli, Faenza, Pesaro, Rimino, Camerino, Piombino Senyörleri, Luccalılar, Pisalılar, Sienalılar, her biri dostluğunu kazanmak için ileri atıldı. Lombardia'da iki yer kazanmak için, kralı İtalya'nın üçte ikisinin hâkimi kılan Venedikliler ne kadar cüretkâr davrandıklarının ancak o zaman farkına varabildiler.

Şimdi düşünün: Yukarıda açıklanan kuralları gözeten, kimi Kilise kimi Venedikliler karşısında aciz ve korkak, sadece onunla birlikte davranma ihtiyacındaki, epeyce kalabalık tüm bu dostlarını koruyan ve emniyetlerini sağlayan biri, kral olarak İtalya'daki itibarını ne kadar zahmetsizce koruyabilir, diğer kuvvetlilere karşı kendisini ne kadar kolay emniyete alabilirdi. Oysa o Milano'ya gelir gelmez, Papa Alessandro'nun Romagna'yı ele geçirmesine yardım etti. Ne dostları ve kendisine sığınanlarla bağını koparan bu kararla ne kadar zayıfladığını ne de fazla olduğu kadar da geçici bir otorite sağlayan Kilise'yi, ruhaniyetini katlayarak ne kadar güçlendirdiğini fark etti. Yaptığı bu ilk hatayı sürdürmek zorunda kaldı; öyle ki, Alessandro'nun

hırsını sonlandırabilmek ve Toscana Beyi olmasını engellemek için İtalya'ya gelmeye mecbur oldu. Kiliseyi kuvvetlendirmek ve dostlukları yitirmek yetmedi, Napoli kralı olmak arzusuyla burayı İspanya kralı ile paylaştı. Önceleri İtalya'nın tek hâkimi iken, bölgeye gözünü dikmiş veya ondan memnuniyetsiz kişiler başvurabilsinler diye kendisine bir de ortak edinmiş oldu böylece. Bölgede vekili bir kral bırakabilecekken, onu oradan kovabilecek birini getirmekten çekinmedi.

Doğrusu fethetmek arzusu her zaman tabii ve olağandır, insanlar bunu gerçekleştirebildiklerinde takdir görür ve kınanmazlar; ancak beceremedikleri hâlde ısrar ettiklerinde hataya düşerler ve eleştirilirler. Fransa becerebiliyorsa kendi kuvvetleriyle Napoli'ye saldırmalıydı; yapamıyorsa, onu paylaşmamalıydı. Lombardia'nın Venediklilerle bölüşülmesi, İtalya'ya adım atılmasını sağladığı için hoş görülebilirse de burada böyle bir zorunluluk bulunmadığından bu durum her türlü eleştiriyi hak etmiştir.

Sonuçta Louis şu beş yanlışı yapmıştı: Küçük beylikleri harcadı; İtalya'da bir erkin gücünü artırdı çok kuvvetli bir yabancıyı bölgeye soktu; oraya yerleşmedi; koloniler kurmadı. Eğer Venediklilerin elinden devletlerini alarak altıncıyı yapmasaydı, bu yanlışlar hayattayken ona zarar vermeyebilirdi; Kilise'yi kuvvetlendirmemiş ve İspanya'yı İtalya'ya sokmamış olsaydı, onlara boyun eğdirmesi mantıklı ve gerekli sayılabilirdi. Ancak ilk yaptıkları yüzünden Venedik'in yıkılmasına asla rıza göstermemeliydi; çünkü Venedikliler kuvvetli oldukları müddetçe, orada başkasının hâkimiyetini de kabul etmeyeceklerinden, diğerlerini Lombardia'dan uzak tutacaklardı; öbürleri de burasını

Fransa'dan koparıp onlara vermeyecek ya da her iki kuvvetle çarpışmayacaklardı. Ve herhangi biri, Kral Louis'nin Romagna'yı Alessandro'ya, krallığı da İspanya'ya savaştan kaçınmak için bıraktığını söylerse, yukarıda anlattığım sebepler bağlamında ona savaştan kaçmak için bir karışıklığın çıkmasına meydan vermemek gerektiği cevabını veririm, çünkü bundan kaçamazsın ancak geciktirebilirsin ki, bu da aleyhine olur. Başka birileri de evliliğinin iptali ve Rouen psikoposunun kardinal yapılması karşılığında kralın papaya söz verdiğini ileri sürerse de, buna prenslerin verdikleri sözlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin daha sonra yazdıklarımla cevap vereceğim.

Anlaşılacağı gibi Kral Louis, fetihte bulunan ve kazandıklarını elinde tutmak isteyen diğerlerinin uyduğu kurallardan birine bile uymadığından Lombardia'yı kaybetti. Bunda şaşıracak bir şey yok, aksine bu durum akla son derece uygun ve olağandır. Valentino (Papa Alessandro'nun oğlu Cesare Borgia halk arasında böyle çağrılır) Romagna'yı ele geçirdiği sırada, Nantes'ta Rouen kardinaline bundan bahsettim; İtalyanların savaştan anlamadığını söylediğinde, Fransızların da devlet işlerinden anlamadığı, aksi olsaydı Kilise'nin bu derece güçlenmesine izin vermeyecekleri cevabını verdim. Tecrübeyle görülmüştür ki, Kilise'nin ve İspanya'nın İtalya'da güçlenmesine Fransa neden olmuştur ve yıkımı da bunlardan kaynaklanmıştır. Buradan da hiç şaşmaz ya da nadiren yanılan genel bir kural çıkar: Bir başkasına güç kazandıran, kendi sonunu getirmiş olur; çünkü birinin ya becerisi ya da zoru ile sağlanan güç, bu ikisinden biri ya da diğeri yüzünden yeni kudret edinen açısından daima şüphe kaynağıdır.

BÖLÜM 4

İSKENDER TARAFINDAN FETHEDİLMİŞ DARİUS KRALLIĞI, İSKENDER'İN ÖLÜMÜNDEN SONRA GELENLERE NEDEN İSYAN ETMEDİ?

Yeni fethedilmiş bir devleti elde tutmanın zorlukları dikkate alındığında Büyük İskender'in birkaç yıl içinde Asya'nın efendisi olmasına şaşıran birileri çıkabilir, üstelik hemen akabinde öldüğünde, devletin tamamının isyan etmesi mantığa daha uygun görünmesine karşın, varisleri burayı muhafaza etmeyi başardılar ve kendi hırsları yüzünden aralarında çıkan sorunlar dışında başka zorluklarla karşılaşmadılar. Burada, tarihte bugüne kadar bilinen prensliklerin iki farklı şekilde yönetildiğini söyleyeceğim. İlkinde tek bir prens ve diğerlerinin hizmetkâr olarak bir tür lütuf veya verilen izinle o krallığın idaresine yardım ettiği bir yönetim; ikincisinde ise, bir prens sayesinde değil de eski soylu kanları sayesinde mevki kazanmış baronların birlikte yönetimi söz konusudur. Bu tür baronların, devletleri ve onları efendi kabul ederek sevgiyle bağlılık duyan halkları vardır. Tek bir prens

ve hizmetkârları tarafından idare edilen devletlerde ise, prensin otoritesi daha yüksektir; çünkü tüm bölgede ondan üstünü yoktur; diğerleri başkasına boyun eğseler de, bu vekil ya da resmî görevli olduğu içindir, kişisel bir sevgi beslemezler.

Bu iki farklı yönetim biçimine dair çağımızdan verebileceğim iki örnek Türk sultanı ile Fransa kralıdır. Tüm Türk monarşisi tek bir kişi tarafından idare edilir; diğerleri onun hizmetkârlarıdır; krallığını sancaklara ayırarak buralara farklı idareciler gönderir ve uygun gördüğü şekilde bunları ve yerlerini değiştirir. Fakat Fransa kralı, halkları tarafından kabul edilmiş ve sevgi duyulan soylu beyler kalabalığının ortasındadır; bunların kralın tehlikeye girmeden ellerinden alamayacağı unvan ve üstünlükleri vardır. Bu devletlerin ikisini de inceleyen kişi, Türk Devleti'ni ele geçirmenin çok zor, buna mukabil elde tutmanın son derece kolay olduğunu görecektir.

Türk'ün krallığını elde etmenin zorluğu, işgalcinin bu krallığın prensleri tarafından davet edilmesinin ya da etraftakilerin bu girişimi kolaylaştıracak bir isyana kalkışmasının yukarıda açıklanan sebeplerden ötürü mümkün olmamasından kaynaklanır. Herkes sultanın hizmetkârı ve kulu olduğundan yoldan çıkarılmaları çok zordur; bu başarılsa bile açıklanan hususlar yüzünden arkalarından kitleleri sürükleyemeyecekleri için pek az fayda getirir. Bu bakımdan Türk'e saldıran kişinin karşısında tam bir birlik bulacağını bilmesi gerekir ve başkalarının düzensiz kuvvetlerinden ziyade kendi kuvvetlerinden medet umması daha uygundur. Ancak, savaş alanında bozguna uğratarak ordusunu toparlayamayacak şekilde mağlup edildiğinde, prensin

soyundan başka şüphe duyulacak şey kalmaz, bu soy kurutulduktan sonra ise, diğerlerinin halk nezdinde itibarı bulunmadığından, korkacak başka kimse de kalmaz. Galip gelenin zaferden önce halktan yardım umması nasıl mümkün değilse, sonrasında da ondan korkması gerekmez.

Fransa gibi yönetilen krallıklarda ise tam tersi mevzu bahistir; birkaç baronu kazandığın takdirde buralara girmek çok kolaydır; çünkü daima memnuniyetsiz birileri bulunur ve bunlar yenilik yapmak konusunda fazlasıyla isteklidir. Yukarıda söylenen nedenler yüzünden bu kişiler sana o devletin yolunu açabilir ve zafer kazanmanı kolaylaştırabilirler; sonrasında orayı elinde tutmaya çalışırken hem sana yardım edenlerden hem de baş eğdirdiklerinden kaynaklanan sonsuz zorlukla karşılaşırsın. Prensin soyunu kurutmak da sana yetmez; çünkü geride yeni karmaşalar yaratan beyler kalır, onları ne hoşnut edebilir ne de ortadan kaldırabilirsin, sonuçta da ilk fırsatta o devleti kaybedersin.

Şimdi Darius yönetimi hangi türdendi diye merak ederseniz, Türk'ün krallığı ile aynı olduğunu göreceksiniz. Bu sebeple İskender ilk önce onunla çarpışmak ve topraklarında onu yenmek zorunda kaldı; zaferin ardından Darius'un ölümüyle birlikte devlet, yukarıda bahsedilen gerekçelerle, güvenli bir şekilde İskender'e kaldı. Varisleri birlik olsalardı, keyfini sürebilirlerdi; zira o bölgede bizzat kendilerinin körüklediklerinden başka isyan çıkmadı. Ancak Fransa gibi idare edilen devletler, sükûnetle elde tutulamaz. İspanya, Fransa ve Yunanistan'da Romalılara karşı hep aynı prenslikler yüzünden sürekli isyanlar çıkmıştır;

bunların hatırası yaşadığı müddetçe Romalılar kazandıkları zafer konusunda daima tereddütte kalmışlar, elde ettikleri kudret ve uzun süren yönetimleri sayesinde anıların kaybolmasıyla ancak buraların kesin hâkimi olmuşlardır. Sonrasında onlar da kendi aralarında savaşırken, daha önceden edindikleri kuvvete göre o bölgelerdeki kitleleri peşlerinden sürükleyebildiler; oradakiler eski efendilerinin soyu tükendiği için, Romalılardan başkasını tanımıyorlardı. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, İskender'in Asya devletini kolaylıkla elinde tutmasına ve Pirus gibi daha birçoğunun da kazandıklarını muhafaza etmekte çektiği güçlüklere kimse şaşırmayacaktır. Bu durum galip gelenin yeteneklerinin azlığı ya da çokluğundan değil, oradaki idarenin farklılığından kaynaklanır.

BÖLÜM 5

İŞGAL EDİLMEDEN ÖNCE KENDİ YASALARIYLA İDARE EDİLEN ŞEHİRLER YA DA PRENSLİKLER NE ŞEKİLDE YÖNETİLMELİDİR?

Fethedilen Devletler, söylendiği gibi, özgür ve kendi yasalarına bağlı yaşamaya alışkınlarsa onları muhafaza etmenin üç yolu vardır. İlki bunları yıkmaktır. İkincisi orada şahsen yaşamaktır. Üçüncüsü ise vergi almak ve sana dostluk gösteren azınlıkların dahil olduğu bir devlet yaratmak suretiyle onların kendi yasalarıyla yaşamalarına izin vermektir; çünkü prens tarafından yaratılmış devlet, onun dostluğu ve kudreti olmaksızın dayanamayacağını bilir ve varlığını sürdürmek için her şeyi yapar; zaten yurttaşlarıyla özgürce yaşamaya alışkın bir şehir, başka her şeyden daha kolay şekilde onu korumaya çalışan yurttaşları aracılığıyla elde tutulur.

Örneğin Spartalılar ve Romalılar. Spartalılar Atinalı ve Thebaili azınlıklardan bir devlet meydana getirerek ellerinde tuttular, ancak yine de kaybettiler. Romalılar, Capua, Kartaca

ve Numanzia'yı yerle bir ettiler ve kaybetmediler. Yunanistan'ı, Spartalıların yaptığı gibi, kendi yasalarıyla ve özgür bırakarak ellerinde bulundurmak istediler, ancak başaramadılar; öyle ki, bu bölgeyi muhafaza etmek için birçok şehri yıkmak zorunda kaldılar; çünkü gerçekte, sahibi olmak için buraların yıkılmasından daha güvenli bir yol yoktur. Özgür yaşamaya alışkın bir şehrin hâkimiyetini eline geçiren kişi, onu yok etmediği takdirde kendisi yok edilmeyi beklesin; çünkü geçen zaman ya da elde edilen menfaatler nedeniyle unutulmayan özgürlük düşüncesi ve eski düzen daima isyana yol açar; her ne tedbir alınırsa alınsın, şehir sakinleri bölünmez ya da dağıtılmaz ise özgürlük ve eski düzeni unutmaz, hemen her fırsatta bunlara koşarlar, tıpkı Floransalıların esaretinde o kadar yıl yaşadıktan sonra Pisa'nın yaptığı gibi. Ancak bir prens yönetiminde yaşamaya alışık şehirler ya da bölgeler, o soy sona erdiğinde, bir yandan boyun eğmeye alışık olduklarından, diğer yandan da eski prensten mahrum kaldıklarından, özgür yaşamayı bilmezler ve içlerinden birini başa geçirmeyi beceremezler; silaha sarılmakta geç kaldıklarından ötürü de başka bir prens kolaylıkla onları eline geçirebilir ve emniyete alabilir. Cumhuriyetlerde ise daha büyük nefret ve daha büyük intikam duygusu vardır, ne onları rahat bırakır ne de eski özgürlük anılarını unutturur; öyle ki, en güvenilir yol bunları yok etmekten ya da buralara yerleşmekten geçer.

BÖLÜM 6

PRENSİN KENDİ SİLAHLARI VE ERDEMİYLE KAZANILAN YENİ PRENSLİKLER HAKKINDA

Devleti ve prensi tamamen yeni olan prensliklerden bahsederken çok büyük örnekler verirsem kimse şaşırmasın. Neredeyse daima başkalarının yürüdüğü yollardan yürüyen ve onların davranışlarını taklit eden insanlar esasında ne tamamen onlar gibi yapabilir ne de onların erdemlerine erişebilir, bu bakımdan gerçekten mükemmel büyük adamların yolunu takip edecek kadar akıllı olmak lazımdır, böylece davranışlar ona yetişemese bile en azından andırabilir. İhtiyatlı okçular da vurmak istedikleri yer onlara fazlasıyla uzak göründüğünde, ellerindeki yayın menzilini bilerek epeyce yükseğe nişan alırlar, kuvveti artırmak ya da oku daha yükseğe doğrultmak için değil, bu sayede hedefi vurmayı amaçladıklarından dolayı böyle davranırlar.

Şunu söylüyorum: Yeni bir prensin bulunduğu bütün yeni prensliklerde, baştakinin az ya da çok erdemli olmasına göre bunları elde tutmakta az ya da çok zorluk çekilir. Özellikle soylu olmayan, sıradan bir kişinin prens olması için erdem ya da talih gerektiğinden, bu ikisinden birinin ya da diğerinin kimi yer-

de güçlükleri azalttığı görülüyor. Bununla birlikte kimin talihi daha azsa o kadar tutunur. Genellikle başka devletleri kazanmak için, oralara bizzat giderek yerleşmek zorunda kalan prensin işi daha kolaydır.

Talihle değil de tamamen kendi erdemleri sayesinde prens olanlara gelince, en mükemmeller arasında Musa, Keyhüsrev, Romulus, Theseus ve benzerlerini sayabilirim. Tanrı tarafından kendisine emredilenlerin basit bir uygulayıcısı olması sebebiyle burada bahsedilmesi gerekmese de sırf Tanrı'yla konuşmaya layık görüldüğü için Musa her türlü hayranlığı hak eder.

Krallıklar fethetmiş ya da kurmuş Keyhüsrev ve diğerleri dikkate alındığında hepsi olağanüstü bulunacaktır. Yaptıkları işler ve kurdukları düzenler incelendiği takdirdeyse, bunlarla gerçekten yüce bir yol göstericiye sahip Musa'nınkiler arasında fark olmadığı anlaşılacaktır. Bu insanların işlerine ve yaşamlarına bakıldığında, talihin onlara, istedikleri şekilde biçimlendirebilecekleri malzemeden başka şey vermediği görülecektir. Yine de bu fırsatlar olmaksızın, ruhlarındaki erdem kaybolacak ve onlarsız fırsatlar boşa gidecekti. O hâlde Musa'nın, Mısır'da esaretten kurtulmak için onun peşinden gitmeye razı olacak kadar ezilmiş, köle bir İsrail halkı bulması gerekiyordu. Roma'nın kralı ve kurucusu olabilmesi için Romulus, Alba'nın başında bulunmamalı ve doğar doğmaz terk edilmeliydi. Keyhüsrev, Persleri Med yönetiminden memnuniyetsiz görmeli ve Medler de uzun süren barış nedeniyle yumuşamış ve kadınsılaşmış olmalıydılar. Theseus ise Atinalıları dağılmış bulmasaydı, yeteneklerini gösteremezdi. Tüm bu fırsatlar bu insanları mutlu kıldı ve onların mükemmel erdemleri de

bu fırsatlardan yararlanmalarını sağladı; böylece toprakları asalet kazandı ve esenlikle doldu.

Onlarınkine benzer erdemlerle prens olanlar, prenslikleri büyük güçlüklerle kazanır, ancak kolaylıkla ellerinde tutarlar; bu güçlükler kendi devletlerini kurmak ve güvenliğini sağlamak mecburiyetinden doğan yeni düzen ve kurallardan kaynaklanır. Başa geçmek ve yeni kurallar getirmekten daha zor, başarılması şüpheli ve idaresi riskli başka bir şey bulunmadığını da bilmek gerekir; çünkü eski düzenden çıkar sağlayan herkes uygulayıcıya düşmanlık besler; ılımlı davrananlarsa yeni kurallardan faydalanabilecek kişilerdir; bu ılımlılık bir taraftan kendi yararına yasaları bulunan muhalif güçlerin korkusundan, diğer yandan da bizzat tecrübe etmedikçe yeniliklere gerçekten inanmayanların kuşkuculuğundan doğar. Buradan da şöyle bir sonuç çıkar; düşmanlar saldırma fırsatı yakaladıklarında bunu gayet partizanca yaparlar, diğerleri ise ılımlı bir savunma gösterirler, o kadar ki onlarla birlikte tehlikeye düşülür. Bunu daha iyi açıklayabilmek için, bu yenilikçilerin yalnız başlarına mı yoksa başkalarıyla mı hareket ettikleri incelenmelidir, yani istediklerini yapmak için ricada bulunmaları mı, yoksa zor kullanmaları mı gerekmektedir? İlk durum her zaman kötüdür ve hiçbir şeyi doğru idare edemezler; fakat sadece kendilerine güvendikleri ve zor kullanabildikleri takdirde nadiren tehlikeye düşerler. Bütün silahlı peygamberler yenmiş, silahsızlar yenilmiştir; çünkü anlatılanların yanı sıra insanların tabiatı değişkendir ve onları bir şeye ikna etmek kolay, ancak bunda sabit kalmalarını sağlamak güçtür. Bu yüzden de artık inanmadıklarında onları zorla inandırabilecek bir düzen kurulması gerekir.

Musa, Keyhüsrev, Theseus ve Romulus silahsız olsalardı koydukları yasalara uzunca bir süre uyulmasını sağlayamayacaklardı, tıpkı Keşiş Girolamo Savonarola'nın zamanımızda başına geldiği gibi. Çoğunluk inanmaktan vazgeçtiğinde yeni getirdiği düzen yıkıldı, inananların inançlarında sabit durmalarını, inanmayanlarınsa inanmalarını sağlayacak bir yöntemi yoktu. Bu yüzden bu insanlar büyük güçlükler yaşar, yol boyunca tehlikelerle karşılaşırlar ve bunları erdemle aşmaları gerekir; ancak güçlüklerin üstesinden geldikleri ve yeteneklerini kıskananları yok ettikleri zaman hürmet görmeye başlarlar, kudretli, emin, onurlu ve mutlu kalırlar.

Bu kadar yüksek örneklere daha mütevazı bir tanesini eklemek istiyorum; ancak onlarla belli bir oran içerisinde olacak ve diğer tüm benzerlerine de yetecektir; bu kişi Siracusalı Hieron'dur. Sıradan bir yurttaşken Siracusa prensi oldu; talihin ona sunduğu fırsattan başka şeyi yoktu; zorda kalan Siracusalılar onu komutanları yaptılar, böylece prensleri olmayı hak etti; öylesi erdemleri vardı ki, bunları yazan şöyle der: "Hüküm sürmek için krallıktan başka bir eksiği yoktu." Eski orduyu ortadan kaldırdı, yenisini kurdu, eski arkadaşlıkları bıraktı, yenilerini buldu; böylece kendi ordusu ve arkadaşları olduğu için, bu temelin üstüne istediği yapıyı inşa etti; kazanmak için çok yoruldu, elinde tutmak için az uğraştı.

BÖLÜM 7

BAŞKALARININ SİLAHLARIYLA VE TALİHLE KAZANILAN YENİ PRENSLİKLER HAKKINDA

Sıradan bir yurttaşken sadece talihle prens olanlar zahmetsizce bunu gerçekleştirirler, ancak yerlerini muhafaza etmekte epeyce güçlük çekerler. Yollarına hiçbir engel çıkmaz, zira konumlarına uçarak ulaşırlar, ancak buraya konduktan sonra birçok zorlukla karşılaşırlar. Onlar para karşılığı ya da lütuf yoluyla kendilerine devlet verilen kişilerdir. Darius da Yunanistan'daki İyonya ve Hellespontos (Çanakkale Boğazı'nda) şehirlerinde birçok kişiyi, kendi güvenliği ve zaferi için prens yapmıştı, tıpkı askerlerin yozlaşması ve bozulmasından ötürü başa getirilen daha önceki imparatorlar gibi.

Bu insanlar sadece kendilerine konum sağlayanların istek ve bahtına tabidirler ki, her iki şey de son derece tutarsız ve dengesizdir. Bulundukları yeri muhafaza etmeyi bilmez ve beceremezler. Bilmezler, çünkü çok akıllı ve yetenekli değillerse, talih sayesinde bulundukları yeri yönetebilmeleri pek akla uygun değildir; beceremezler de, zira onlarla dost olacak, onlara müttefik güçler yoktur. Ayrıca birdenbire ortaya çıkan devletler, hızla tomurcuklanan

ve büyüyen tabiattaki diğer tüm şeyler gibi köklenemez ve esasında sonunu getirecek ters esen ilk rüzgâra karşı duramaz. Öyle çok fazla yetenekleri bulunmasa da, dediğim gibi talihle prens olanlar, derhâl bunu korumanın yollarını aramalı ve diğerlerinin prens olmadan önce attıkları temelleri sonradan atmalıdırlar.

Erdem ya da talih yoluyla prens olanlara ilişkin günümüzden iki örnek vererek devam etmek istiyorum. Bu kişiler Francesco Sforza ile Cesare Borgia'dır. Francesco sıradan bir yurttaşken uygun yöntemler ve büyük erdemi sayesinde Milano Dukası oldu, bin bir zahmetle elde ettiği konumu, az bir zahmetle korudu. Öte yandan, Valentino Dukası diye adlandırılan Cesare Borgia, devleti babasının talihiyle kazandı ve öyle de kaybetti. Üstelik de başkalarının silahları ve talihi sayesinde ele geçirdiği devletlerde kök salmak için öngörülü ve yetenekli birinin yapması gereken her şeyi yapmasına ve her türlü imkânı kullanmasına rağmen; çünkü yukarıda da anlatıldığı gibi, önceden temel atmamış birisi bunu daha sonra ancak büyük bir yeteneğe sahipse gerçekleştirebilir, her ne kadar bir mimar kadar eziyet çekse ve bina tehlikeye girse de. Duka'nın geçirdiği tüm aşamalar gözden geçirildiğinde, bahsetmekten asla kaçınmayacağım geleceğe yönelik ne büyük temeller attığı görülecektir, yeni bir prense bu eylemlerden daha iyisi örnek verilebilir mi bilmiyorum; her ne kadar yaptıkları işine yaramamış olsa da, bu durum talihin olağandışı ve muazzam kötülüğünden kaynaklandığı için onun suçu sayılmaz.

VI. Alexander oğlunu büyük bir duka yapma isteği yüzünden başından itibaren birçok güçlükle karşılaştı. Amacını ger-

çekleştirmek için onu Kilise devletlerinden birinin başına geçirmekten başka yolu olmadığını görüyordu, Faenza ve Rimini çoktan Venediklilerin koruması altında bulunduğundan, Milano dukası ile Venediklilerin buna rıza göstermeyeceklerini de biliyordu. Ayrıca, İtalya'da işine yarayabilecek güçlerin, papanın büyüklüğünden korkması gereken ellerde bulunduğunu da görüyordu; bu yüzden Orsiniler, Colonnalar ve taraftarlarına güvenemezdi. O hâlde buraları güvenle yönetebilmesi için düzenlerini bozması, İtalya Devleti'ni karıştırması gerekliydi ki bunu yaparken hiç zorlanmadı; zira başka sebeplerle harekete geçen Venedikliler İtalya'da Fransızların tarafına geçmişti; buna karşı çıkmadığı gibi Kral Louis'nin evliliğini iptal ederek işleri daha da kolaylaştırdı. Böylece kral Venediklilerin yardımı ve Alexander'in rızasıyla İtalya'ya girdi. Henüz Milano'ya varmadan saygınlığı sayesinde çoktan kabullenilmiş Romagna seferi için papa ondan asker almıştı bile.

Bu şekilde Colonnaları yendikten ve Romagna Dukalığı'nı kazandıktan sonra, burayı muhafaza etmek ve daha fazla ilerlemek istediğinde iki engelle karşılaştı: Birincisi ona sadık görünmeyen kendi askerleri, ikincisi ise Fransa'nın niyeti. Diğer bir deyişle, hizmetindeki Orsini askerlerinin yeni yerler kazanılmasını engellemelerinin yanı sıra, kazanılanları da tehlikeye atmalarından, Fransa kralının da benzer şekilde davranmasından çekiniyordu. Faenza'yı aldıktan sonra Bologna'ya saldırdığı sırada Orsinilerde gördüğü isteksizlik onun açısından bir delil oldu. Urbino Dukalığı'nı ele geçirdikten sonra Toscana'ya saldırdığı zaman onu bu girişiminden vazgeçiren kralın da gerçek

yüzünü gördü. Böylece Duka bir daha başkalarının bahtına ve silahlarına güvenmemeye karar verdi. İlkin Roma'daki Orsini ve Colonna taraftarlarını zayıflattı, bunların efendilik yaptıkları tüm destekçilerini kazanarak kendisine bağladı, onlara büyük kazançlar sağladı, niteliklerine göre komutanlıklar ve beylikler vererek onurlandırdı, öyle ki çok kısa sürede bağlılıkları kayboldu ve hepsi dukanın tarafına geçti.

Colonnaları halletmiş bir şekilde, bundan sonra Orsinileri yok etme fırsatını bekledi ve yakaladığında da gayet iyi kullandı. Dukanın ve Kilise'nin büyüklüğünün yıkımlarını hazırladığının farkına geç varan Orsiniler, Perugia yakınlarındaki Magione'de bir toplantı düzenlediler. Bundan, dukanın Fransızların yardımıyla savuşturduğu Urbino ayaklanması, Romagna kargaşaları ile sayısız bela patlak verdi. İtibarını geri kazandıktan sonra, riske girmemek için Fransızlara ya da diğer dış kuvvetlere bir daha güvenmedi, aksine tuzaklar kurdu ve asıl niyetini gizlemeyi başardı. Öyle ki Orsiniler, dukanın kendi tarafına çekmek amacıyla her fırsatta kıyafetler, paralar ve atlar vermekten çekinmediği Sinyör Paolo aracılığıyla onunla uzlaştılar, bu saflıkları yüzünden de Sinigaglia'da eline düştüler. Elebaşlarını ortadan kaldırdıktan, yandaşlarını dost edindikten sonra, Urbino Dukalığı ile bütün Romagna'yı ele geçiren ve refahını sağladığı tüm o insanların kalbini kazanan Duka böylece iktidarının temellerini sağlam atmış oldu.

Bu kısım anlatılmayı ve başkalarınca örnek alınmayı hak ettiğinden atlamak istemiyorum. Duka Romagna'yı ele geçirdiğinde, halklarını soyan, birleştirmekten ziyade onların dağılmalarına neden yetersiz beylerin yönetimde bulunduğunu gördü.

Bölgenin tamamı hırsızlık, karışıklık ve her türlü ahlâksızlıkla doluydu, huzur ve itaat isteniyorsa buraya kuvvetli bir yönetim sağlamak şarttı. Bu yüzden, son derece zalim ve pervasız bir kişi olan Remirro d'Orca'yı başa getirdi ve ona büyük yetkiler verdi. Bu kişi, kısa zamanda barış ve birlik sağladı, itibar kazandı. Daha sonra Duka bu kadar aşırı kuvvete gerek olmadığına hükmetti, çünkü bunun nefrete yol açmasından endişe duyuyordu; böylece bölgenin merkezinde mükemmel bir başkanı ve her şehrin avukatının bulunduğu sivil bir mahkeme kurdu. Geçmişteki zalimliklerin kendisine bazılarının nefretini kazandırdığını bildiğinden, onların ruhundaki kötü izleri silmek ve herkesin gönlünü kazanmak düşüncesiyle, eğer bir zorbalık yaşandıysa bunun kendisinden değil, onu temsil eden yöneticinin kötülüğünden kaynaklandığını göstermek istedi. Fırsatını bulduğunda bir sabah ikiye bölünmüş bedenini yanında bir parça tahta ve kanlı bir bıçakla Cesena'daki meydana koydurdu. Manzaranın vahşeti halkı bir süreliğine tatmin etti ve şaşkınlığa uğrattı.

Ancak biz kaldığımız yerden devam edelim. Şunu söylüyorum; bir taraftan kendi tarzında silahlanarak mevcut tehlikelere karşı güvenliğini sağlamış, diğer taraftan da üstüne saldırabilecek komşularını bertaraf etmiş olduğundan yeterince güçlenen Duka, Fransa'ya rağmen ilerleyişini sürdürmek istiyordu. Fakat geç de olsa hatasını kavramış kralın buna tahammül göstermeyeceğini biliyordu. Bu sebeple yeni dostluklar aramaya başladı, Fransızlar Gaeta'yı kuşatan İspanyollara karşı Napoli Krallığı'na doğru harekete geçtiğinde tereddüt etti. Kendisini emniyete almaya çalışıyordu; Alexander yaşasaydı, neredeyse başaracaktı da.

Güncel meselelerdeki yönetimi böyleydi. Gelecekte ise öncelikle Kilise'nin yeni halefinin dostça davranmayacağından, Alexander'in ona verdiklerini elinden almaya çalışacağından endişe duyuyordu ve bunlara karşı önlem olarak dört yola başvurdu. Birincisi, (yeni) papaya fırsat yaratmalarını engellemek amacıyla henüz her şeylerini aldığı beylerin soyunu tamamen kurutmaktı. İkincisi, söylediğim gibi, (yeni) papayı dizginleyebilmek için Roma'daki tüm soyluları kendi tarafına çekmekti. Üçüncüsü, Kardinaller Heyeti'ne edebildiğince nüfuz etmekti. Dördüncüsü ise, ilk hamleye karşı direnebilmek için papa ölmeden önce daha fazla güç kazanmaktı. Alexander öldüğünde dört hususun üçünü halletmişti ve dördüncüyü de neredeyse halletmek üzereydi. Yakalayabildiği beylerin hepsini katletmişti, ancak çok azı kurtulmuştu; Romalı soyluları yanına çekmişti ve Kardinaller Heyeti'nde epeyce taraftar edinmişti. Kuvvetini artırmak için de Perugia ve Piombino'yu çoktan ele geçirmiş, Pisa'yı koruması altına almış, Toscana'nın yönetimini ele geçirmeyi planlamıştı. Fransa'yı dikkate almaksızın (İspanyollara Napoli Krallığı'nı kaybetmiş Fransızlardan bekleyeceği hiçbir şey kalmamıştı zaten, üstelik de her iki taraf açısından onun dostluğunu kazanmak daha önemliydi artık) Pisa'ya saldıracaktı. Bundan sonra, çaresiz Floransalıların kısmen kıskançlığı kısmen de korkusu sayesinde Lucca ve Siena derhâl teslim alınabilirdi; eğer başarsaydı, Alexander öldüğü yıl başarıyordu da, fazlasıyla kuvvet ve itibar kazanacak, başkalarının talihi ve gücüyle değil, kendi kudret ve erdemleri sayesinde ayakta durabilecekti. Ama kılıcını çektikten sadece beş yıl sonra Alexander öldü. Böylece

oğlunu, işe yaramaz diğer devletler ve tek sağlam devlet Romagna ile iki kuvvetli düşman ordu arasında, ölümcül hasta hâlde gerisinde bıraktı. Ancak duka son derece amansız ve yetenekliydi, insanların nasıl kazanılacağını ya da kaybedileceğini gayet iyi biliyordu, kısa zamanda attığı temeller çok kıymetliydi, esasında o ordular üstüne gelmemiş ya da sağlığı yerinde olsaydı her türlü güçlüğe karşı koyabilirdi. Temellerinin ne kadar sağlam olduğu, Romagna bir aydan fazla onu beklediğinde görüldü; Roma'da yarı ölü durumdayken, emniyetteydi; Baglioni, Vitelli ve Orsiniler Roma'ya gelmelerine rağmen, ona karşı bir harekette bulunamadılar. İstediğini papa yaptıramadıysa da en azından istemediği kişi de papa olamadı. Alexander ölürken, duka sağlıklı olsaydı, her şey daha kolay olurdu. II. Julius'un papa seçildiği günlerde bana, babasının ölümü hâlinde neler olabileceğini düşündüğünü, hepsine çare bulduğunu, ancak o öldüğünde kendisinin de ölmek üzere olacağının hiç aklına gelmediğini söylemişti.

Dukanın tüm yaptıklarını bir araya getirdiğimde eleştirmem imkânsız, hatta bence daha önce de söylediğim gibi, talihle ve başkalarının silahlarıyla iktidara geçenlere onu örnek almalarını tavsiye etmek en uygunu. Üstün bir ruh ve yüksek amaçlarla başka türlü davranması mümkün değildi; Alexander'in kısa ömrü ve onun kendi hastalığı bütün planlarını altüst etti sadece. O hâlde yeni prensliğinde, düşmanlarını yenmek, dost edinmek, zorla ya da hileyle halkın sevgisini ya da korkusunu elde etmek, askerlerin itaat ve bağlılığını kazanmak, sana zararı dokunabilecekleri ortadan kaldırmak, eski kuralları yenileriyle

değiştirmek, katı, kıymetbilir, yüce gönüllü, açık fikirli olmak, sadakatsiz eski ordunun yerine yenisini kurmak, dostlukla fayda sağlayacak ya da saygıyla saldıracak şekilde kralların ve prenslerin dostluğunu kazanmak isteyen onun yaptıklarından daha yeni örnekler bulamaz. Sadece kötü bir tercih olduğu için II. Julius'un seçimi konusunda eleştirilebilir; çünkü söylediğim gibi, istediğini papa yaptıramadığından, istemediği diğerinin papalığını engelleyebilirdi; zarar verdiği papalıktaki ondan korkan o kardinallerin papalığına rıza göstermemeliydi; çünkü insanlar ya korkudan ya da nefretten zarar verir. Ondan zarar görenler arasında San Pietro, Colonna, San Giorgio ve Ascanio da vardı. Papalıktaki herkesin ondan korkmak için sebebi vardı, Rouen ve İspanyollar hariç; biri (Rouen) Fransa kralıyla birlikte hareket etmesi nedeniyle kuvvetli olduğundan diğeri de (İspanyollar) soy ilişkileri ve mecburiyetler yüzünden. Bu bakımdan duka her şeyden önce bir İspanyol'u papa seçtirmeliydi; başaramadığı takdirde de, San Pietro'yu değil Rouen'ı tercih etmeliydi. Her kim ki yeni iyiliklerin büyük kişilere eski kötülükleri unutturduğunu sanır, yanılır. Bu sebeple duka da seçiminde yanıldı ve kendi yıkımını kendi hazırladı.

BÖLÜM 8

ALÇAKÇA YÖNTEMLERLE PRENSLİĞİN BAŞINA GEÇENLER HAKKINDA

Bütünüyle talih ya da erdeme dayanmaksızın prens olmanın, burada bahsetmeden geçemeyeceğim, bir tanesine özellikle cumhuriyetlerde sıklıkla rastlanan iki yolu daha vardır. Bunlardan biri alçak ve aşağılık yöntemlerle prensliğe yükselmek, diğeri de sıradan bir yurttaşken ötekilerin desteğiyle ülkenin prensi olmaktır. İlk yöntemi açıklarken, fazla detaya girmeden, biri eski çağlardan, diğeri de günümüzden iki örnek vereceğim, çünkü örnek alma ihtiyacındakilere bu kadarının yeterli geleceğini düşünüyorum.

Sicilyalı Agathokles sadece sıradan değil, aynı zamanda aşağı tabakadan biriyken Siracusa kralı oldu. Bir çömlekçinin oğluydu ve hayatının tüm evrelerinde aşağılık bir yaşam sürdü. Buna rağmen, tüm rezilliklerini ruhun ve bedenin erdemiyle sarmaladı, askerliği seçti ve adım adım ilerleyerek Siracusa Başkomutanlığı'na kadar yükseldi. Bu mertebeye eriştiğinde prens olmak istediğine karar vermiş, uzlaşmayla kendisine verileni şiddet ve başkalarına sorumluluk hissetmeden elinde tutmaya azmetmiş bulunduğun-

dan, Sicilya'daki ordularına komuta eden Kartacalı Hamilcar ile de anlaşarak, bir sabah Cumhuriyetle ilgili bazı önemli meseleleri görüşmek bahanesiyle Siracusa Senatosu ve halkını topladı. Tek bir işaretiyle askerlerine tüm senatörleri ve halkın en zenginlerini öldürttü; bu kıyım sayesinde hiçbir direnişle karşılaşmadan şehrin prensliğini ele geçirdi. İki defa bozguna uğramasına, sonunda da Kartacalılar tarafından kuşatılmasına rağmen, sadece şehrini savunmakla kalmadı, ordusunun bir kısmını savunmada bırakarak kalanıyla da Afrika'ya saldırdı, kısa sürede Siracusa'yı kurtardı, Kartacalıları da uzlaşmaya, Afrika'yı alarak Sicilya'yı kendisine bırakmaya mecbur bıraktı.

Agathokles'in yaptıklarını ve yeteneklerini dikkate alan kişi, talihe neredeyse hiç iş düşmediğini görecektir; çünkü yukarıda da anlatıldığı gibi, başkasının yardımıyla değil binlerce sıkıntı ve riskle kazandığı askerî kabiliyeti sayesinde prensliği ele geçirdi ve sonrasında da son derece cüretkâr ve tehlikeli yöntemlerle muhafaza etti. Sadakatsiz, acımasız ve dinsiz bir şekilde dostlara ihanet etmek ve yurttaşları katletmek erdemli bir davranış olarak kabul edilemez; bunlar hükümranlık kazandırır, ancak şan kazandırmaz. Agathokles'in tehlikeye girme ve çıkma becerisi, olumsuz şartlara katlanma ve onları aşmaktaki ruh büyüklüğü dikkate alındığında, herhangi başka bir komutandan aşağı kalmadığı görülür. Ancak had safhadaki zalimliği, insaniyetsizliği, bitmez tükenmez alçaklıkları, mükemmel ve şanlı adamlar arasında sayılmasına imkân tanımaz. O hâlde elde ettikleri, ikisinden birinden kaynaklanmadığına göre talih ya da erdeme atfedilemez.

Günümüze gelince, Papa VI. Alexander döneminde, Oliveretto da Fermo'yu, çok yıllar önce henüz çocukken, Giovanni Fogliani adındaki dayısı yetiştirdi ve ilk gençlik yıllarında gerekli disiplini kazansın ve yüksek askerî rütbelere ulaşsın diye Paulo Vitelli'nin hizmetine soktu. Paulo'nun ölümünden sonra, kardeşi Vitellozzo'nun emrinde devam etti; kısa sürede, zekâsı, bedeninin ve ruhunun güçlü oluşu sayesinde birliğinin seçkin adamlarından biri hâline geldi. Ancak başkalarının maiyetinde bulunmayı hâkir gördüğünden, ülkenin özgürlüğünden ziyade esaretini tercih eden bazı yurttaşların yardımı ve Vitellozzo'nun desteğiyle Fermo'yu işgal etmeyi planladı. Bunun üzerine Giovanni Fogliani'ye, yıllardır evinden uzakta yaşadığından, onu ve şehrini görmek, mülkünü tanımak istediğini belirten bir mektup yazdı. Onur kazanmaktan başka bir şey için uğraşmadığından, ayrıca hemşehrileri boşa zaman harcamadığını görsünler diye, dostlarından ve hizmetlilerinden oluşan yüz atlı bir grup eşliğinde şerefli bir şekilde gelmeyi, Fermolular tarafından da itibarla karşılanmayı talep ediyordu; böylece sadece kendisi değil, onu yetiştirdiği için dayısı da onurlanacaktı.

Giovanni yeğeninin hiçbir isteğini eksik bırakmadı, Fermoluların onu itibarla karşılamasını sağladı ve evinde konuk etti. Birkaç gün geçtikten ve yapacağı alçaklık için gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, Oliveretto, Giovani Fogliani ile Fermo'nun tüm ileri gelenlerini düzenlediği görkemli şölene davet etti. Yemek ve benzer davetlerde gerçekleşen eğlencelerin bitiminde, Papa Alexander ile oğlu Cesare'nin büyüklüğünden ve girişimlerinden bahsederek bazı ağır görüşler ileri sürdü; Giovanni ve

diğerleri karşılık verdiğinde ise bunların daha gizli bir yerde konuşulması gerektiğini söyleyerek âniden ayağa kalktı ve hepsini peşinden başka bir odaya sürükledi. Onlar daha yerlerine bile oturmadan saklandıkları yerlerden çıkan askerler Giovanni ile beraberindekileri katlettiler.

Bu katliamın hemen ardından, Oliverotto atına atladı, bütün şehri baştan başa geçti ve hükümet sarayını kuşattı; oradakiler korkudan itaat göstermeye, yeni bir hükümet kurmaya ve onu Prens ilan etmeye mecbur kaldılar. Memnuniyetsizliklerinden ötürü karşı çıkabileceklerin hepsi öldükten sonra, askerî ve sivil yeni düzenlemelerle konumunu kuvvetlendirdi; prensliği ele geçirdikten sonraki bir yıl içinde, sadece Fermo şehrinde değil, komşularına da korku salarak emniyetini sağladı. Cesare Borgia tarafından tuzağa düşürülmeseydi, tıpkı Agathokles gibi onun da zaptı güç olacaktı; yukarıda anlattığım Orsini ve Vitelliler gibi o da Sinagaglia'da ele geçirildi, katliamı gerçekleştirdikten bir yıl sonra, tüm erdem ve alçaklıklarının ustası Vitellozzo ile beraber boğduruldu.

Başkaları, bırakın savaş zamanlarını, barışta bile devleti zulümle elinde tutamazken, Agathokles ya da benzerlerinin, sayısız ihanet ve zalimliklerinden sonra, uzunca süre ülkelerinde emniyetle yaşayabilmelerine, dış düşmanlardan ve kendilerine asla karşı çıkmayan yurttaşlarından korunabilmelerine şaşıranlar çıkabilir. Bunun iyi ya da kötü kullanılan zalimlikten kaynaklandığını düşünüyorum. Güvenlik nedeniyle bir defaya mahsus gerçekleştirilerek sonrasında ısrar edilmeyen ancak halkın yararına dönüştürülen zulüm, kötüye iyi denebilirse eğer,

iyi kullanılan zalimlik şeklinde adlandırılabilir. Kötü kullanılan zalimlik ise, başlarda az iken zamanla kaybolmak yerine iyice artan zulümdür. İlk yöntemi gözetenler, Agathokles'teki gibi Tanrı'nın ve devletteki insanların yardımıyla bazı çareler bulabilirler, diğerlerinin ise tutunması imkânsızdır.

O hâlde şu akılda tutulmalıdır: Bir devleti elinde tutabilmek için işgalcinin her türlü zalimliği bir çırpıda yapabilmesi gerekir, böylece her gün bunlara başvurmasına lüzum kalmaz, bu sayede insanlara güven verebilir ve onları iyilikle kazanabilir. Korkaklık ya da yanlış tavsiyeler yüzünden tersini yapanlar ise, ellerinde daima hançer bulundurmak zorunda kalırlar, sürekli tekrarlanan kötülükler yüzünden onlar halklarına, halkları da onlara güvenemezler. Istırabı daha az duyulsun, daha az zarar versin diye kötülüğün tamamının bir arada gerçekleştirilmesi gerekir; iyilikler ise azar azar yapılmalıdır ki tadına varılsın. Her şeyden önce bir prens, iyi ya da kötü bir olayın değiştiremeyeceği şekilde halkıyla birlikte yaşamalıdır; çünkü zor zamanlar geldiğinde zorunluluktan bile kötülüğe vaktin olmaz, iyilik yapmak da işine yaramaz, zira mecbur addedildiğinden, kıymet görmez.

BÖLÜM 9

SİVİL PRENSLİKLER HAKKINDA

Diğer taraftan alçaklık ya da tahammül edilemez başka bir şiddetle değil de, yurttaşlarının yardımıyla ülkesinin başına geçen bir Prens söz konusuysa, buna sivil prenslik adı verilebilir. Talih ya da erdemden ziyade şanslı bir kurnazlık eseri, halkın ya da büyüklerin yardımıyla bu mertebeye ulaşmaktan bahsediyorum. Her şehirde iki değişik eğilim bulunur, büyükler tarafından yönetilmek ya da ezilmek istemeyen halk ile halkı yönetmek ve ezmek isteyen büyüklerden kaynaklanır. Bu iki farklı arzu şehirlerde üç etkiden birini yaratır: Prenslik, özgürlük ya da karmaşa.

Prenslik, hangisinin fırsat bulduğuna bağlı olarak halk ya da büyükler tarafından sağlanır. Büyükler halka karşı koyamadıklarını gördüklerinde, içlerinden birisine itibar kazandırmaya başlar ve iştahlarını gölgesinde doyurabilmek için onu prens yaparlar. Halk ise büyüklere karşı direnemediğini gördüğünde, birisine itibar kazandırır ve otoritesi sayesinde korunmak için onu prens yapar. Halkın yardımından ziyade büyüklerin yardımıyla prensliğe erişen kişi onu elinde tutmakta daha çok

zorlanır; çünkü prensin etrafı kendisini ona denk gören bir kalabalıkla çevrilidir, bu yüzden ne istediği gibi emir verebilir ne de yönetebilir.

Buna mukabil halkın desteğiyle prensliğe ulaşan kişi yalnızdır, etrafında ona boyun eğmeyecek neredeyse hiç kimse yoktur. Ayrıca halkın aksine diğerlerine eziyet etmeden büyükleri âdil davranarak memnun etmek mümkün değildir; onlar ezmeye çalışırken öbürü ezilmek istemediğinden, halkın isteği daima büyüklerinkinden daha âdildir. Ayrıca şunu da ekleyeyim ki, düşman bir halk kalabalık olduğundan prens yeterince korunamaz, oysa büyükler daha az sayıdadır ve prens korunabilir.

Prensin düşman bir halktan bekleyebileceği en kötü hareket yalnız bırakılmaktır; ancak düşman büyüklerin sadece yalnız bırakmasından değil, aynı zamanda öç almasından da korkmak gerekir; çünkü daha ileri görüşlü ve kurnaz olduklarından, ondan kurtulmak için zaman kollar ve intikam yolları ararlar. Prens daima aynı halkla birlikte yaşamak mecburiyetindedir, ancak her an var veya yok edebildiği, dilediğinde itibar verdiği ya da kaybettirdiği aynı büyükler olmadan da gayet iyi yapabilir.

Bu kısma netlik kazandırmak için, büyüklerin esasında iki şekilde değerlendirilmesi gerektiğini söyleyeyim: Ya tamamıyla senin talihine tabi davranırlar ya da davranmazlar. Tabi olup açgözlü davranmayanları onurlandırmak ve sevmek gerekir. Tabi olmayanlar da ikiye ayrılır. Korkaklık ve karakter kusuru nedeniyle böyle yapıyorlarsa onların hizmetinden ve görüşlerinden faydalanabilirsin; zira refah dönemlerinde seni onurlandırırlar, ters zamanlarda ise onlardan korkmana lüzum yoktur.

Fakat bile isteye ve hırsla sana tabi olmuyorlarsa, bu senden çok kendilerini düşündüklerini gösterir. Prens bu kişilere açık düşmanları gözüyle bakmalı ve yaklaşmalıdır, çünkü sıkıntılı zamanlarda daima yıkımına destek vereceklerdir.

O hâlde halkın yardımıyla prens olanlar, onun dostluğunu muhafaza etmelidir. Tek talep ezilmemek olduğuna göre bu çok kolaydır. Ancak halka rağmen büyüklerin desteğiyle prensliğe erişen kişi, her şeyden önce halkı kazanmaya uğraşmalıdır. Bunun için halkın güvenliğini sağlaması yeter. Kötülük bekledikleri kişiden iyilik görenler, bu iyiliği yapana daha kolay boyun eğer, kendileri sayesinde prensliğe erişmiş olanlara göstereceklerinden daha fazla istekle halkı hâline gelirler. Prens duruma göre değişen çok çeşitli şekillerde halkı kazanabilir, bunu bir kurala bağlamak mümkün değildir, o yüzden geçiyoruz. Konuyu, bir prensin halkın dostluğunu kazanması gerektiğini söyleyerek kapatacağım, aksi hâlde zor zamanlarda çare bulamaz.

Sparta Prensi Nabis, Yunanistan'ın tamamının ve muzaffer bir Roma ordusunun kuşatmasına dayandı, topraklarını ve devletini onlardan korudu, bunun için tehlike ortaya çıktığında sadece az sayıdaki kişiye karşı güvenliğini sağlaması yeterli geldi. Halk kendisine düşman olsaydı, yetmezdi. Hiç kimse şu pek bilindik "halka dayanan batağa saplanır" atasözüyle fikrimi reddetmesin; çünkü bu söz ancak, düşmanlar ya da yöneticiler tarafından ezilen sıradan bir yurttaşın, kendisini kurtaracağı inancıyla halka dayandığı zamanlarda doğrudur. Bu durumlarda, tıpkı Roma'da Gracchi'lerin, Floransa'da Giorgio Scali'nin başına geldiği gibi, sıklıkla yanılgıya düşülebilir. Ama yönetmeyi

bilen, yürekli, güçlükler karşısında bocalamayan, diğer hazırlıkları gözden kaçırmayan, düzeni muhafaza eden bir prens halka dayandığında hayal kırıklığına uğramayacak ve ne kadar iyi temeller attığını görecektir.

Bu prenslikler, sivil düzenden mutlakiyete geçmek üzereyken genellikle tehlikeye girerler; çünkü prensleri ya doğrudan kendileri ya da bir yönetici vasıtasıyla emir verirler. İkinci durumda devletleri çok daha zayıf ve tehlikededir; çünkü atadıkları yöneticilerin keyfine kalmışlardır. Bunlar, özellikle de zor zamanlarda, başkaldırarak ya da itaatsizlikte bulunarak devleti kolaylıkla yıkabilirler. Sıkıntılı dönemlerde prensin mutlak otorite sağlayacak zamanı olmaz, yurttaşları ve halkı yöneticilerden emir almaya alışkın olduğundan, kendisine kolayca boyun eğmezler, üstelik bu gibi anlarda güvenecek kimse bulmak her zaman zordur. Prens, yurttaşlarının devlete ihtiyaç duyduğu huzurlu dönemlerde gördüklerini dayanak yapamaz; zira o zaman herkes koşuşturur, söz verir ve ortada ölecek bir durum yokken ölmek ister; ne var ki devletin yurttaşlarına ihtiyaç duyduğu zor günlerde, etrafta çok az kişi bulunur. Bu öyle tehlikelidir ki, sadece bir kez tecrübe edilebilir. Bu nedenle bilge bir prens, tüm yurttaşlarının her şart ve zamanda daima onun devletine ihtiyaç duymalarını ve sadakat göstermelerini sağlayacak bir yöntem bulmalıdır.

BÖLÜM 10

BÜTÜN PRENSLİKLERİN KUVVETİ NASIL ÖLÇÜLMELİDİR?

Bu prensliklerin niteliklerini incelerken, başka bir hususu daha dikkate almak gerekir; o da, bir prensin devletinin gerektiğinde kendi başına ayakta durup duramadığı ya da sürekli başkalarının korumasına ihtiyaç duyup duymadığıdır. Bu kısma açıklık kazandırmak için, çok sayıda insan veya bol parayla düzgün bir ordu kuranları ve herhangi bir saldırıya karşı koyanları kendi başına ayakta durabilenler kabul ettiğimi söyleyeyim. Meydanlarda düşmanlarının karşısına çıkamayan ancak surların arkasına saklanarak onları gözetleyenler ise daima başkalarına ihtiyaç duyanlardır zannımca. İlk durumdan bahsetmiştim, gerekirse daha sonra yine söz edeceğim. İkinci duruma ilişkin olarak da, bu prenslerin kendi topraklarını güçlendirmeleri ve başka ülkelerden medet ummamaları gerektiği dışında diyeceğim yok. Topraklarını kuvvetlendiren, halkına anlatıldığı ve anlatılacağı şekilde hükmeden herhangi birine daima dikkatle saldıracaklardır; çünkü insanlar her zaman zor girişimlerin düşmanıdır; büyük topraklara sahip ve halkın nefret etmediği birisine saldırmak da kolay değildir.

Almanya şehirleri epeyce özgürdür, kırsal alanları azdır, imparatora isterlerse itaat ederler, ne ondan ne de karşı başka bir erkten korkarlar. Gayet kuvvetlidirler, bu bakımdan da herhangi biri onları zaptetmenin sıkıcı ve zahmetli olduğunu düşünür; çünkü şehirlerin etrafı hendeklerle ve sağlam surlarla çevrilidir, yeterli topları, halkın bir yıl boyunca yiyip içip ısınacağı malzemeyi barındıran dükkânları vardır. Bunlardan başka, kamuyu zarara uğratmaksızın alt tabakadakileri beslemek için onlara şehrin hayat damarı olan ve insanların geçimlerini sağlayan işletmelerde bir yıl çalışacak iş verebilirler. Askerliğe büyük değer verirler, bunu sürdürmek ve muhafaza etmek için birçok düzenlemeleri vardır.

O hâlde şehri kuvvetli ve nefret edilmeyen bir prense saldırılamaz. Yine de saldıran kişi utanç içinde geri dönecektir, zira dünya işleri öyle değişkendir ki, birinin bir yıl boyunca başıboş şekilde kuşatma yapması neredeyse imkânsızdır. Şehir dışında malı-mülkü bulunan halkın bunların yakıldığını gördüğü takdirde sabır göstermeyeceğini, uzun kuşatma ve çıkarların prensi unutturacağını söyleyen olursa; kudretli ve yürekli bir prensin, halkını bazen kötülüğün fazla sürmeyeceği yönünde ümitlendirerek, bazen düşmanın zalimliğiyle korkutarak, ayrıca da fazla ateşli davrananlara karşı ustalıkla emniyetini sağlayarak tüm o zorlukları yeneceği cevabını veririm. Diğer taraftan mantıken düşmanın gelir gelmez, henüz insanların ruhu canlı ve savunmaya hazırken tüm ülkeyi yakıp yıkması gerekir. Prensin bu hususta fazla endişe etmesi gerekmez, zira birkaç gün sonra olaylar soğuduğunda, insanlar zarar görmüş, kötülüğe uğramış

ve çaresiz kalakalacaklardır. O zaman uğruna yakılıp yıkılmış evleri ve malları yüzünden mecbur olduğunu düşünerek prenslerine daha fazla yanaşacak, onunla bütünleşeceklerdir. İnsan tabiatı, görülen iyilik kadar yapılan iyilikten de mesuliyet duyar. Bundan anlaşılması gereken şudur: Beslenme ve korunma imkânlarından yoksun bulunmamak kaydıyla tedbirli bir prensin kuşatma altındaki yurttaşlarının ruhunu kavraması ve elinde tutması zor değildir.

BÖLÜM 11

KİLİSE PRENSLİKLERİ HAKKINDA

Şimdi geriye bir de kilise prenslikleri hakkında konuşmak kalıyor ki, hemen hemen tüm zorluklar onları ele geçirmeden önce yaşanır. Bunlar ya erdem ya da talih yoluyla elde edilir, biri ya da diğeri olmaksızın muhafaza edilirler. Dinin tamamıyla kudretli ve nitelikli kadim kurallarına dayandıkları için de prensleri her şekilde varlıklarını sürdürür ve yaşarlar. Bunların yalnızca devletleri vardır ama korumazlar, halkları vardır ama idare etmezler. Devletler korunmasız olsalar da, onlardan koparılmazlar. Halklar yönetilmeseler de, pek aldırmaz, ayrılmayı düşünmez ya da buna teşebbüs edemezler. O hâlde yalnızca bu prenslikler güvende ve mutludur.

Fakat insan aklının eremeyeceği yüksek ideallere dayanmaları sebebiyle onlardan bahsetmeyi bırakacağım, çünkü Tanrı tarafından korunup yüceltildikleri için aksi haddini bilmezlik olacaktır. Yine de birisi, Alexander'den önce baron ve senyör adı verilenler de dahil tüm İtalyan hükümdarlar, en küçüğü bile, fazla saygı göstermezken, şimdi bir Fransa Kralı'nı karşısında titrettiği, onu İtalya'dan söküp attığı ve Venediklileri yıkıma

uğrattığı dikkate alındığında, Kilise'nin bugünkü büyüklüğünün nereden geldiğini sorsa, hafızaları biraz tazelemekte sakınca görmem.

Fransa Kralı Charles İtalya'ya geçmeden önce, bu bölge papa, Venedikliler, Napoli Kralı, Milano Dukası ile Floransalıların egemenliği altındaydı. Bu hükümdarların özen gösterdikleri iki husus vardı: İlki yabancı birinin silahla İtalya'ya girmemesi, diğeri de içlerinden hiçbirinin daha fazla güç kazanmamasıydı. Bunlar özellikle papa ve Venediklilere dikkat ediyorlardı. Venediklileri geride tutmak için, tıpkı Ferrara Savunması'ndaki gibi, diğer hepsinin birleşmesi gerekiyordu; papayı engellemek içinse Romalı baronlardan faydalanıyorlardı. Orsiniler ile Colonnalar şeklinde iki gruba ayrılan bu baronlar, elleri silahlarında sürekli bir sebepten aralarında hadise çıkararak dikkatleri üzerlerine topluyor, papalığı zayıf ve güçsüz bırakıyorlardı. Kimi kez Sixtus gibi kudretli papalar ortaya çıksa da, talihi ya da bilgeliği bu rahatsızlığı gidermeye asla yeterli gelmedi. Sebebi sefahatlerin kısalığıydı, zira bir papanın başta bulunduğu on sene zarfında bu baronlardan birine boyun eğdirmesi çok zordu. Açıklamak gerekirse, bir tanesi Colonnaları neredeyse yok etmek üzereyken, Orsinilere düşman başkası geliyor, önceki gruba hayat veriyor ve diğerini yok etmeye zaman kalmıyordu. İşte bu yüzden papanın dünyevî güçleri İtalya'da fazla saygı görmüyordu. Sonra VI. Alexander geldi, diğerlerinin yapamadığı kadar, bir papanın parayla ve güçle ne kadar hâkimiyet kurabileceğini gösterdi. Valentino Dukası'nın aracılığı ve Fransızların gelişi sayesinde yukarıda dukanın faaliyetlerini anlatırken bahsettiğim tüm o

şeyleri gerçekleştirdi. Niyeti Kilise'yi değil dukayı güçlendirmekti, ancak yaptıkları kendisinin ve dukanın ölümünden sonra gayretlerinin mirasçısı hâline gelen Kilise'nin de büyümesini sağladı. Ardından Papa Julius geldi ve bütün Roma baronlarını alt edilmiş, Alexander'in darbeleri sayesinde hizipleri dağılmış, Romagna'nın tamamına sahip Büyük Kilise'yi buldu. Ayrıca Alexander'den önce asla kullanılmamış para toplama yollarının da açık olduğunu gördü.

Julius bunları takip etmekle kalmadı, daha da geliştirdi; Bologna'yı ele geçirmeyi, Venediklileri yok etmeyi ve Fransızları İtalya'dan kovmayı düşündü. Tüm girişimlerini başarıyla sonuçlandırdı ayrıca bunları kişisel çıkarları doğrultusunda değil de Kilise'yi büyütmek amacıyla yaptığından ötürü takdiri fazlasıyla hak eder. Orsini ve Colonna taraftarlarını bulduğu sınırlar içinde muhafaza etti, bazıları başkaldırmaya çalışsa da, iki husus onları yerinde tuttu: Biri Kilise'nin onları dehşete düşüren büyüklüğü; diğeri de aralarındaki sıkıntının asıl kaynağı kardinallerinin bulunmamasıydı. Yine de taraflar kendi kardinallerini bulduklarında asla uslu durmayacaklardır, çünkü bunlar Roma ve dışındaki gruplar ile yanlarında durmaya zorladıkları baronları beslerler. Bu nedenle kardinallerin hırsı baronlar arasında sürekli anlaşmazlık ve huzursuzluk yaratır. Papa Leon Hazretleri ise papalığı son derece kudretli buldu. Umarım diğerlerinin silahlarla güçlendirdiğini, o iyilik ve sonsuz erdemiyle hürmet ederek kuvvetlendirir.

BÖLÜM 12

KAÇ TÜR ORDU VE PARALI ASKER VARDIR?

Başından itibaren tasarladığım gibi, prensliklerin bütün niteliklerinden bahsettikten, birkaç bölümde iyi ya da kötü durumlara düşme nedenleri üstünde durduktan, çoğu kişinin bunları kazanma ve elde tutma şekillerini gösterdikten sonra, şimdi geriye muhtemel saldırı ve savunma tekniklerini anlatmak kalıyor. Yukarıda bir prensin temelleri ne kadar iyi atması gerektiğinden söz ettik; aksi takdirde yıkıma uğrar. Yeni, eski ya da karma bütün devletlerin dayanması gereken esas temeller iyi yasalar ve iyi ordulardır; iyi ordunun bulunmadığı yerde iyi yasa olmaz, iyi orduların bulunduğu yerde de yasaların iyi olması gerekir, yasaları sonraya bırakacağım ve ordulardan bahsedeceğim.

O hâlde, bir prensin devletini ya kendisine ait ya paralı ya yardımcı ya da karma ordularla savunduğunu söyleyeyim. Paralı ve yardımcı ordular faydasız ve tehlikelidir; eğer biri devletini paralı askerlere dayanarak muhafaza ediyorsa, asla sağlam ve güvende olmayacaktır, çünkü bunlar karışık, kusurlu, disiplinsiz, sadakatsiz, dostlarına karşı heybetli, düşmanlarına karşı ödlek,

Tanrı korkusu taşımayan, insanlara güvenmeyen tiplerdir, aslında saldırı ne kadar gecikirse yıkım da o kadar gecikir; barışta onlar, savaşta düşmanlar tarafından soyulursun. Bunun nedeni, tek tutkuları ve onları savaş alanında tutmaktan başka işe yaramayan azıcık ücretin senin için ölmelerine yetmemesidir. Savaşmadığın sürece askerin olmaktan memnundurlar; ancak savaş gelip çattığında ya kaçar ya da çeker giderler. Bu konuda kimseyi ikna etmekte güçlük çekmem, zira İtalya'nın başarısızlığı da yıllarca paralı askerlere dayanmasından başka şeyden kaynaklanmamıştır. Bunlar kimi komutanlar sayesinde, birbirlerine karşı cesurca mücadele ettikeri izlenimini yaratmışlar, ancak bir yabancı geldiğinde ne oldukları meydana çıkmıştır. Öyle ki, Fransa Kralı Charles İtalya'yı bir parça tebeşirle alt etmeyi başarmıştır; "bunun bizim günahlarımız yüzünden olduğunu" söyleyen kişi de doğruyu söylüyordu; ancak onun inandığı değil, benim anlattığım günahlar yüzündendi. Bu olanlar da prenslerin suçu olduğundan, cezasını da yine onlar çekti.

Bu orduların sakıncalarını daha net göstermek istiyorum. Paralı askerlerin komutanları ya mükemmel insanlardır ya da değildirler. Mükemmellerse, onlara güvenemezsin, çünkü sürekli kendi büyüklüklerini hissettirir, patron sen olsan da seni baskı altına almaya ya da düşündüğünün aksine davranmaya zorlarlar. Mükemmel değillerse de doğal olarak seni yıkıma uğratırlar. Paralı ya da değil, elinde silah bulunduran herhangi birinin de aynısını yapacağını söyleyenlere, silahın bir prens ya da cumhuriyet tarafından kullanılması gerektiği cevabını veririm. Bir prens ordusuna bizzat kendisi komuta etmelidir; bir cum-

huriyetinse görev vereceği yurttaşları vardır, görevlendirdiği biri başaramadığında onu değiştirmeli, başardığında haddini aşmaması için onu yasalarla sınırlamalıdır. Yalnızca prenslerin ve silahlı cumhuriyetlerin büyük ilerlemeler kaydettiği, paralı askerlerinse zarar vermekten başka şey yapmadığı tecrübeyle sabittir. Kendisine ait ordusu bulunan bir cumhuriyetin, herhangi bir yurttaşına boyun eğmesi, başkalarının silahlarıyla donanmış bir cumhuriyete göre daha zordur.

Roma ve Sparta yüzyıllar boyu silahlı ve özgürdü. İsviçreliler ileri derecede silahlı ve özgürdür. Eski uygarlıklardan örneğin Kartacalıların paralı ordusu vardı, başındaki komutan Kartaca'dan olmasına rağmen Romalılarla yapılan ilk savaş sona erdiğinde neredeyse kendi paralı askerleri tarafından yok ediliyorlardı. Makedonyalı Philippos, Epaminondas'ın ölümü üzerine Thebaililer tarafından komutanlığa getirilmişti, o ise zafer kazandıktan sonra onların özgürlüğünü ellerinden aldı. Milanolular, duka Filippo öldüğünde Francesco Sforza'yı Venediklilere karşı tuttular, o da Caravaggio'da yendiği düşmanlarla patronu Milanoluları perişan etmek için işbirliği yaptı. Baba Sforza, Napoli Kraliçesi Giovanna'nın askeriyken onu bir anda savunmasız bırakmış, kraliçe de krallığını yitirmemek için Aragon Kralı'nın kollarına atılmak zorunda kalmıştı. Venedikliler ve Floransalılar geçmişte bu tür ordularla egemenliklerini büyüttülerse, komutanları sonrasında prens olmak yerine onları koruduğu içindir; bu durumda talihin Floransalıların yüzüne güldüğünü söylemeliyim, çünkü korkulması gereken kabiliyetli komutanlardan kimi galip gelememiş, kimi engellerle karşılaş-

mış, kimisi de başka ihtirasların peşine düşmüştür. Bunlardan biri de Giovanni Acuto idi, zafer kazanmadığından sadakatini bilmek mümkün değildi; ancak, kazansaydı Floransalıların onun insafına kalacağını herkes itiraf edecektir. Sürekli izlediği Braccio'lar her zaman Sforza'ya karşıydı. Francesco'nun tutkusu Lombardia, Braccio'nunkiyse Kilise ve Napoli Krallığı idi.

Biz kısa süre önce yaşananlara gelelim. Floransalılar sağduyulu ve son derece itibarlı Paolo Vitelli'yi komutanları yaptılar. Eğer Pisa'yı ele geçirseydi, Floransalıların ona boyun eğmek durumunda kalacağını kimse inkâr edemez; zira düşman safına geçse ona karşı koyamayacak, yanlarında tuttukları takdirde de itaat etmek zorunda kalacaklardı. Venediklilerin kendileri savaşırken, geçirdikleri aşamalar dikkate alınırsa, şan ve şerefle hareket ettikleri görülecektir, önceleri soylular ve silahlı halk erdemle dövüşürdü, ancak karada savaşmaya başladıktan sonra İtalyan alışkanlıklarına uydular. Başlangıçta karada yayılmaları fazla değildi ve büyük bir itibarları vardı, bu bakımdan da komutanlardan çekinecek durumları yoktu. Ancak Carmignuola komutasında genişlediklerinde bu hatanın bedelini ödediler; çünkü onun yönetiminde Milano Dukası'nı yenilgiye uğrattıklarında üstün kabiliyetini gördükleri kadar savaştan soğuduğunu da fark ettiler ve bundan sonra onunla galibiyet kazanmanın mümkün olmadığı yargısına vardılar. Artık ne onu istiyorlardı, ne de serbest bırakabiliyorlardı, kazandıklarını kaybetmemek ve kendi emniyetlerini sağlamak için onu öldürmeleri gerekti. Sonrasında Bartolomeo da Bergamo, Ruberto da S. Severino, Pitigliano Kontu gibi komutanları oldu ve bunlarla kazanmak-

tan ziyade kaybetmekten korkuyorlardı. Vailà'da korktukları başlarına geldi, sekiz yüz yılda büyük zahmetlerle kazandıklarını bir günde kaybettiler; o ordulardan da ağır, geç ve zayıf galibiyetler, âni ve hayret verici yenilgiler elde edilebilirdi zaten. Verdiğim örneklerle uzun yıllardır paralı ordularla yönetilen İtalya'ya geldiğime göre, meseleye biraz daha yukarıdan bakmak istiyorum; bu orduların kökeni ve gelişimi bilinirse, daha kolay düzeltilebilirler.

Özellikle son zamanlarda, imparatorluğun İtalya'dan itildiğini, papanın bu sayede dünyevî itibarının yükseldiğini ve İtalya'nın pek çok devlete bölündüğünü anlamalısınız; büyük şehirlerin çoğu önceden imparatorun yanında yer alarak kendilerini baskı altında tutan ve saygınlık kazanmak için Kilise'nin de desteklediği soylulara karşı silahlandı; birçok yerde de sıradan yurttaşlar prens oldu. İtalya neredeyse Kilise'nin ve birkaç cumhuriyetin eline kaldığından, bunlar da silah tutmayı bilmeyen rahipler ya da sıradan yurttaşlar olduğundan, yabancılar askerlik yapmaya başladı. Bu tür askerliğe itibar kazandıran ilk kişi Romagnalı Alberigo da Conio'dur. Onun yolunu takip edenlerden, Braccio ve Sforza kendi dönemlerinde İtalya'da hâkimiyet kurdular. Onlar gibi başkaları da geldi ve günümüze kadar İtalyan ordularına komuta ettiler; erdemlerinin sonucu, Charles'ın istilası, Louis'nin yağmalaması, Ferdinand'ın zulmü ve İsviçrelilerin aşağılamaları oldu.

Yöntemleri öncelikle piyadelere kaybettirdikleri saygınlığı kendilerine kazandırmaktı. Böyle yaptılar çünkü devlet olmaksızın, kendi başlarına az sayıda piyade onlara itibar kazandırmıyor,

gerektiği kadarını da onlar besleyemiyordu ama belli sayıda süvariyle hem besleniyor, hem de onurlanıyorlardı, en nihayetinde yirmi bin askerli bir orduda iki bin piyade bulunmaz hâle geldi. Ayrıca, kendilerinden ve askerlerinden her türlü sıkıntıyı ve korkuyu uzak tutmak için her yolu deniyor, savaşlarda birbirlerini öldürmüyor, esir alıyor, fidye istemiyorlardı. Geceleri şehirlere saldırmıyor, çadır kurmuyor, kamp alanlarını çitle çevirmiyor, etrafına hendek kazmıyor ve kışları sefer yapmıyorlardı. Bunların hepsine yukarıda söylendiği gibi güçlük ve tehlikelerden kaçınabilmek için askerî uygulamalarda izin verilmişti, öyle ki sonunda İtalya kölelik ve hakirlikle tanıştı.

BÖLÜM 13

YARDIMCI, KARMA VE HAS ORDULAR HAKKINDA

Yardımcı ordular, destek ve koruma sağlamak için çağrılan kudretli birinin yanında sana yardıma gelen kuvvetlerdir ve faydasızdır. Yakın zamanda Papa Julius da Ferrara olayında aynı yola yöneldi, paralı askerlerinin başarısız denemesini gördüğünde, asker ve ordularıyla yardım etmesi hususunda İspanya Kralı Ferdinand ile anlaştı. Bu tür kuvvetler kendileri için iyi ve yararlı, onlara başvuranlar açısından daima zararlıdır; çünkü yenildiğinde harap, yendiğinde esirleri olursun.

Buna benzer pek çok eski hikâye var, ancak ben tazeliğini hâlen koruyan bu örnekten uzaklaşmak niyetinde değilim. Esasında Ferrara'yı almak isterken, tamamıyla bir yabancının ellerine bırakan Papa II. Julius daha öngörüden uzak davranamazdı. Ancak iyi talihi üçüncü bir durum yarattı, böylece kötü tercihinin sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadı; yardımcı orduları Ravenna'da dağıldığında, kimsenin beklemediği şekilde İsviçreliler ortaya çıktı ve galip gelenleri kovaladılar. Böylece papa, kaçan düşmanların ya da yardımcı orduların eline kalmadan, savaşı

onların değil başkalarının kuvvetleriyle kazandı. Ordusu ve askeri bulunmayan Floransalılar, Pisa'yı ele geçirmek için on bin Fransız askerini tuttular ve savaşa sürdüler, herhangi bir zamankinden daha tehlikeli bir hareketti bu. Konstantinopolis İmparatoru, komşularına direnebilmek için, Yunanistan'a on bin Türk yerleştirdi, onlar da savaş bittiğinde geri dönmek istemediler; bu durum Yunanistan'ın kâfirler[1] karşısındaki esaretinin başlangıcını teşkil etti.

O hâlde galibiyet istemeyen, paralı ordulardan çok daha tehlikeli yardımcı orduları tercih etsin; çünkü bunlar yıkım getirir, herkes birliktedir ve her daim başkalarına itaat eder; oysa paralı askerlerin zafer kazandıktan sonra bile zarar vermek için daha çok vakte ve daha büyük fırsatlara ihtiyacı vardır, yekvücut değildirler, senin tarafından bulunup, satın alındıklarından, başlarına getirdiğin üçüncü kişi sana vuracak kuvveti hemen kazanamaz. Neticede paralı ordularda erdemsizlik/korkaklık, yardımcı ordularda erdem/cesaret en tehlikeli şeydir.

Bir bilge prens ise daima bu ordulardan kaçınır ve kendi ordularına yönelir, başkalarına ait kuvvetlerle elde edilenin gerçek zafer sayılmadığı kanaatiyle böyle kazanmaktansa sahip olduğu kuvvetlerle kaybetmeyi yeğler. Konuyu Cesare Borgia ve eylemlerine bağlamadan duramayacağım. Duka Romagna'ya yardımcı ordularla girdi, hepsi Fransızlardan müteşekkil birliklerle Imola ve Furli'yi aldı, sonrasında bunları güvenilir bulmadığından daha az tehlikeli gördüğü paralı askerleri tercih etti ve Orsiniler

1 Hıristiyan olmayanlar (y.h.n.).

ile Vitellileri tuttu; onları yönetirken tekinsiz, sadakatsiz ve tehlikeli oldukları kanaatiyle ortadan kaldırdı ve kendi kuvvetlerine döndü. Yalnızca Fransızları, sonrasında Orsini ve Vitellileri kullandığı ya da kendi askerleriyle kaldığı dönemlerde dukanın itibarında meydana gelen değişim dikkate alındığında her iki ordu arasındaki fark kolaylıkla anlaşılabilir, yalnız başınayken itibarının sürekli arttığı görülecektir; ordularının tek hâkimiyken elde ettiği takdirden daha fazlasına asla ulaşamadı.

Yakın tarihli İtalyan örneklerinden uzaklaşmak niyetinde değildim, yine de yukarıda ismi anılan Siracusalı Hieron'dan bahsetmeden geçmeyeceğim. Daha önce de anlattığım üzere Siracusalılar onu bizim İtalyanların yaptığı gibi ordularının başına getirdiğinde, o, paralı askerlerin faydasızlığını derhâl fark etti; tutmanın ya da bırakmanın imkânsızlığını görerek hepsini kılıçtan geçirdi. Sonra da başkalarına değil kendisine ait ordularla savaştı. Ayrıca bu hususta *Eski Ahit*'te geçen bir anlatıyı da hatırlatmak istiyorum. Davut, Filistinli isyankâr Goliat ile dövüşmeye gideceğini söylediği zaman Saul'un cesaretlendirmek için verdiği silahlarını kuşandığında, Davut bunlarla kendisi gibi hissedemediğini söyleyerek reddetti; zira düşmanı kendi sapanı ve bıçağıyla bulmak istiyordu.

Neticede başkalarının orduları ya üstünden dökülür ya bol ya da dar gelir.

Kral XI. Louis'nin babası VII. Charles talihi ve erdemleri sayesinde Fransa'yı İngilizlerden kurtarırken kendi silahlarıyla savaşması gerektiğini anladı ve hükümdarlığı sırasında piyade ve süvarilerden oluşan birlikler kurdurdu. Daha sonra oğlu Kral

Louis piyadeleri ortadan kaldırdı ve İsviçreli askerleri kullanmaya başladı; bu hatasını arkasından gelenler de tekrarladı ve bu da şimdi görüldüğü üzere krallığın düştüğü tehlikelerin nedeni oldu; çünkü İsviçrelilere itibar kazandırırken, kendi askerlerini aşağıladı, piyadeleri tamamen yok etti. Süvarileri başkalarının buyruğuna girmek zorunda kaldı ve İsviçrelilerle birlikte askerlik yapmaya alıştıkları için de onlarsız kazanmayı mümkün göremez hâle geldiler. Fransızların İsviçreliler karşısındaki yetersizliği ve İsviçreliler olmadan başkalarıyla uğraşmaya kalkışmamaları işte bundan kaynaklanır. O hâlde Fransa orduları karmaydı, bir kısmı paralı, bir kısmı da kendi askerlerinden oluşuyordu; bunlar sadece paralı ya da sadece yardımcı ordulardan daha iyi ancak has ordulardan daha düşük seviyededir. Verdiğim örnekler yeterlidir, çünkü Charles'ın kurduğu düzen genişletilse ya da muhafaza edilseydi, Fransa Krallığı yenilmez olacaktı. Ancak dar görüşlü insanlar bir işe iyi diye başladıklarında, daha önce veremle ilgili söylediklerime benzer şekilde, altındaki zehri görmezler.

Diğer taraftan, bir prenslikteki kişi, kötülükleri daha meydana çıkar çıkmaz görmüyorsa, gerçekten bilge değildir ki bu zaten az kişiye nasiptir. Roma İmparatorluğu'nun ilk çöküşü incelendiğinde, bunun Gotların paralı asker olarak kullanılmasıyla başladığı görülecektir; başından itibaren imparatorluk kuvvetleri zayıf düşmüş, kaybettikleri tüm değerler de Gotların eline geçmiştir. Öyleyse şunu belirterek bitireyim: Kendi orduları bulunmayan hiçbir prenslik güvende değildir; aksine ortaya çıkan terslikler karşısında koruyucu bir kuvvet yoksa her şey kadere bağlıdır. Bilge kişiler daima aynı fikri ve hükmü paylaşmıştır:

"Hiçbir şey kendi gücüne dayanmayan iktidarın ününden daha sağlıksız ve değişken değildir"[1] Kendine has ordular ise halktan, yurttaşlarından ya da adamlarından meydana gelir; diğerleri paralı ya da yardımcı kuvvetlerdir. Yukarıda değindiğim kurallara uyulacak ve Büyük İskender'in babası Philippos ile birçok cumhuriyet ve prensliğin de herkese önerdiğim şekilde silahlandığı ve ordu kurduğuna bakılacak olursa, has ordu kurmanın yöntemi kolaylıkla bulunacaktır.

1 (Lat.) Quod nihil sit tam infirmum aut instabile quam fama potentiae non sua vi nixa (ç.n.).

BÖLÜM 14

ORDUYA İLİŞKİN PRENSE DÜŞEN GÖREVLER

Bir prensin, savaş, savaş düzeni ve disiplini dışında başka düşüncesi ve sanatı bulunmamalıdır; çünkü savaş, hükmeden kişiyi bekleyen tek sanattır; öyle erdem içerir ki yalnızca prens olarak dünyaya gelenleri yerlerinde tutmakla kalmaz, ayrıca benzer şansı bulamayan insanların da sıklıkla bu mertebeye erişmelerini sağlar. Buna karşın prenslerin ordulardan ziyade keyiflerini düşündükleri zaman devletlerini kaybettikleri görülür. Kaybetmenin en birinci nedeni savaş sanatını küçümsemektir; kazanmanın yolu ise bu sanatta ustalaşmaktan geçer.

Francesco Sforza sıradan bir yurttaşken silahlanması sayesinde Milano Dukası oldu, çocuklarıysa savaşın zorluk ve sıkıntılarından kaçınmaları yüzünden dukalığı yitirdiler; çünkü diğer kötü sonuçlarından başka, silahsızlık aşağılanmana da sebebiyet verir ki, aşağıda anlatılacağı üzere prensin kaçınması gereken rezaletlerden biri de bu durumdur. Silahlı olanla olmayan arasında orantı yoktur; bu nedenle mantık, silahlı olanın isteyerek silahsız olana boyun eğmesini ve silahsız kişinin silahlı hizmet-

kârlar arasında güvende olmasını kabul etmez. Birinde küçümseme, diğerinde şüphe olacağından birlikte düzgün hareket etmeleri imkânsızdır. Askerlikten anlamayan bir prens, bahsi geçen diğer sıkıntıların haricinde, kendi askerlerinden de değer göremez ve onlara güvenemez.

Bu bakımdan savaş fikrinden asla uzaklaşmamalı, barış zamanı savaştakinden daha fazla talim yapmalıdır; bunu fiziksel ve zihinsel olmak üzere iki şekilde gerçekleştirebilir. Fiziksel olarak, ordularını iyi teçhiz etmenin ve eğitmenin yanı sıra, sürekli ava çıkmalı, bu sayede bedenini rahatsızlıklara alıştırmalı, bölgenin tabiatını, dağların nasıl yükseldiğini, vadilerin nasıl yayıldığını, bitkilerin nasıl dağıldığını öğrenmeli, nehirlerin ve bataklıkların doğasını anlamalı ve buna büyük özen göstermelidir. Bu bilginin iki faydası vardır. Birincisi ülkeyi daha iyi tanımayı ve korumayı sağlar. İkincisi, buraların bilinmesi ve görülmesi sayesinde en baştan tanınması gereken diğer yeni yerler daha kolay anlaşılır. Örneğin Toscana'daki tepeler, vadiler, ovalar, ırmaklar ve bataklıklar başka bölgelerdekilerle bazı benzerlikler taşır, böylece bir bölgedeki yerlerin bilinmesi başka bölgelerde bulunanların da bilinmesine kolaylık sağlar. Bu yetkinlikten yoksun bir prens öncelikle her komutanın sahip olmak isteyeceği bir şeyden yoksundur; çünkü böyle bir yetkinlik düşmanı bulmayı, konaklamayı, orduları idare etmeyi, seferler düzenlemeyi, en avantajlı şekilde kamp kurmayı öğretir.

Akhaların prensi Philopoemen, diğer övgülerin yanı sıra, yazarlar tarafından barış zamanlarında, savaş usullerinden başka şey düşünmediği için de takdir edilir. Dostlarıyla arazideyken

sık sık durur ve onlarla şöyle tartışırdı: Düşmanlar şu dağda biz de ordumuzla burada bulunsak, hangimiz daha avantajlı olurduk? Düzenimizi koruyarak emniyetle nasıl üzerlerine yürürdük? Geri çekilmek isteseydik, bunu ne şekilde yapardık? Eğer geri çekilselerdi, onları nasıl takip ederdik? Bir ordunun karşılaşabileceği tüm ihtimalleri öne sürer, fikirleri alır, kendisininkini söyler, görüşlerini gerekçeleriyle kanıtlardı; öyle ki tüm bu varsayımlar sayesinde, ordularını yönetirken, çare bulamadığı tek sorun ortaya çıkmazdı.

Zihinsel olarak yapılacak talime gelince, prens tarih okumalı ve mükemmel insanların eylemlerini dikkate almalı, savaşlarda ordularına nasıl komuta ettiklerini görmeli, zafer ve yenilgilerinin sebeplerini kaçınmak ya da taklit etmek maksadıyla incelemelidir; her şeyden önce geçmişteki bazı önemli insanların yaptığı gibi yapmalıdır. Onlar kendilerinden önce yaşamış ve takdir edilmiş muzaffer kişileri taklit etmiş, davranışlarını ve eylemlerini örnek almışlardı, tıpkı Büyük İskender'in Akhilleus'u, Sezar'ın İskender'i, Scipione'nin Keyhüsrev'i taklit ettiğinin söylendiği gibi. Keyhüsrev'in, Ksenophones tarafından yazılan hayat hikâyesini okuyan kişi, Scipione'nin zaferleri kadar, dürüstlük, incelik, insanlık ve cömertlik bakımından da Keyhüsrev'e ne kadar benzediğini görür. Bilge bir prens, aynı kurallara uymalı, barış zamanlarında tembellik etmemeli, aksiliklere karşı durabilmek için bu dönemi en iyi şekilde kullanmalıdır, öyle ki talihi tersine döndüğünde onun darbelerine dayanacak güçte bulsun.

BÖLÜM 15

İNSANLARIN ÇOĞUNLUKLA DA PRENSLERİN TAKDİR EDİLDİĞİ YA DA ELEŞTİRİLDİĞİ HUSUSLAR HAKKINDA

Şimdi geriye bir prensin halkı ve dostlarına karşı ne şekilde davranması gerektiğinden bahsetmek kalıyor. Çoğu kişinin bu konuda yazdığını bildiğimden, hem aynı konuda yazdığım hem de bunu tartışırken diğerlerinin kurallarından epeyce uzaklaştığım için kendini beğenmiş addedilmekten çekiniyorum. Ancak niyetim ihtiyaç duyan kişiye faydalı bir şeyler yazmak; bu bakımdan, tasavvurlardan ziyade somut gerçeğin peşinden gitmek bana daha uygun geldi. Pek çok kişi, cumhuriyet ve prenslikleri gerçekte görmeden ve bilmeden tasvir etmiştir. Nasıl yaşandığı ile nasıl yaşanması gerektiği arasında fazlasıyla fark vardır, yapılması gereken için yapılanı bırakan kişi, kendi korunmasını değil yıkımını öğrenir. Herkesle iyi olmaya uğraşan birinin, iyi olmayanlar arasında felakete uğraması tabiidir. O hâlde konumunu muhafaza etmek niyetindeki bir prensin iyi olmamayı, duruma göre bunu kullanmayı ya da kullanmamayı öğrenmesi gerekir.

Bir prense dair hayal ürünü şeyleri öte tarafa bırakarak, gerçeklerden hareketle şunu söyleyeyim: Bütün insanlar, çoğunlukla da daha yüksek bir konumda bulunduklarından prensler, kendilerinden bahsedildiği zaman, onlara övgü ya da eleştiri getiren özelliklerden bazılarıyla anılırlar. Bu yüzdendir ki kimi cömert, kimi cimri[1]; kimi verici, kimi açgözlü; kimi zalim, kimi merhametli; kimi inançlı, kimi inançsız; kimi kadınsı ve ödlek, kimi sert ve cesur; kimi insancıl, kimi kibirli; kimi şehvetli, kimi iffetli; kimi saf, kimi kurnaz; kimi zor, kimi kolay; kimi ağır, kimi hafif; kimi dindar, kimi kâfir vs bilinir. Biliyorum ki, bir prensin yukarıda sayılan niteliklerden iyi görünenleri taşımasının son derece övgüye değer olduğunu herkes kabul edecektir. Ancak insan tabiatı açısından bunların hepsine sahip olmak veya riayet etmek mümkün değildir, bu bakımdan prens, devletini kaybettirecek kusurların rezaletinden kaçınacak kadar öngörülü davranmalıdır. Bu boyutta olmayanlardan da uzak durmaya çalışmalıdır, ancak yapamıyorsa bu kadarı göz ardı edilebilir. Yine de onlarsız devleti kurtarmanın güçleştiği durumlarda kusurların rezilliğine düşmekten çekinmesin; çünkü iyice düşünüldüğünde, bazen erdemli kabul edilen bir şeyi takip etmenin yıkıma götürdüğü, kusur gibi görünen diğerini takip etmeninse emniyet ve esenliği getirdiği görülecektir.

---

[1] Machiavelli burada cimri tanımı için *avaro* yerine kullandığı *misero* kelimesini açıklar uzun uzun. Toscana dilinde *misero*, bir şeyi kendisine saklamak isteyenler için, *avaro* ise daha çok çalmak suretiyle bir şeyi elde edenler için kullanıldığından, yazar cimri sıfatı için İtalyancada yaygın kullanılan *avaro* kelimesi yerine, *misero*yu tercih etmiştir.

BÖLÜM 16

CÖMERTLİK VE CİMRİLİK HAKKINDA

Yukarıda yazılı niteliklerin ilkinden başlarken, cömert bilinmenin iyi olduğunu söyleyeyim. Yine de çekinmeden kullandığın cömertlik sana zarar verir; çünkü erdemli ve gerektiği şekilde davranırsan farkına varılmaz ve tersiyle suçlanmaktan kurtulamazsın. İnsanlar arasında cömert anılmak isterken, hiçbir gösterişten de geri kalmamak gerekir; fakat sürekli böyle yapan bir prens benzer eylemlerle tüm imkânlarını tüketecek, namını korumak istediği takdirde de halkı ağır vergilerle ezmek ve para getirebilecek her şeyi yapmak mecburiyetinde kalacaktır. Yoksullaştığında halkı ondan nefret etmeye başlayacak ve fazla saygı görmeyecektir; cömertliğiyle az sayıda kişiye fayda, çoğuna da zarar verdiği için her sıkıntıyı önce o hissedecek, ilk tehlikede de zarar görecektir, durumun farkına vararak geri dönmek istediğinde ise hemen cimrilikle itham edilecektir.

Kendisiyle anılan cömertlik erdemini zarar görmeden kullanamayan bir prens, eğer tedbirli biriyse cimri addedilmeye de aldırmamalıdır, zira tutumluluğu sayesinde gelirlerinin yeterli geldiği, savaştıklarına karşı korunabildiği, halkı ezmeden giri-

şimlerde bulunabildiği görüldüğü zaman daha cömert kabul edilecektir. Böylece ellerinden bir şey almadığı sayısız kişiye cömertlik ve bir şey vermediği az sayıdaki kişiye de cimrilik göstermiş olacaktır. Zamanımızda cimri bilinenler dışındaki kişilerin büyük şeyler başardığını görmedik, öbürleri yok olup gittiler. II. Julius, papalığa erişmek için cömertlik sıfatından faydalanmasına karşın, savaşırken bu sıfatı korumayı düşünmedi. Şimdiki Fransa Kralı, uzun süredir uyguladığı tutumluluk ekstra harcamaları karşıladığından dolayı halkına özel vergiler yüklemeksizin pek çok savaş yapabildi. Şimdiki İspanya Kralı da, cömert davransaydı, giriştiği onca işi başaramaz, savaşı kazanamazdı.

Bu bakımdan, bir prens, halkını soymak zorunda kalmamak, kendisini koruyabilmek, yoksul ve sefil düşmemek, açgözlü davranmamak için cimri addedilmeye fazla aldırmamalıdır, çünkü bu onun hüküm sürmesini sağlayan kusurlardan biridir. Birisi de derse ki, "Sezar cömertliğiyle imparatorluğun başına geçti; pek çok başkaları da cömertlikleri ya da böyle kabul edilmeleri sayesinde yüksek mevkilere geldiler," ben de derim ki: "Sen ya prens oldun ya da bu yoldasın." İlk durumda bu cömertlik zararlıdır, ikincide ise cömert görülmek gayet gereklidir; Sezar da Roma'nın başına geçmek isteyenlerden biriydi; ancak başa geçtikten sonra ömrü yetseydi ve harcamaları azaltmasaydı, imparatorluğu yıkıma sürüklerdi.

Başkası da dese ki, "Son derece cömert addedilen pek çok prens ordularıyla büyük işler yapmıştır," ona şöyle cevap veririm: "Prens ya kendisinin ya da halkının, yahut da başkalarının

parasını harcamıştır." İlk hâlde ölçülü davranması gerekir, ikincide ise cömertlikten yana hiçbir şeyi sakınmamalıdır.

Ordularıyla sefere çıkan, yağmalamalarda bulunan, ganimet ve fidye toplayan, başkalarının elindekileri alan prensin cömert davranması gerekir, başka türlü askerleri ona itaat etmeyecektir. Sana ya da halkına ait olmayanlarla, en muazzam bağışçı konumuna gelebilirsin, tıpkı Keyhüsrev, Sezar ve İskender gibi; çünkü başkasınınkileri harcamak itibarını azaltmaz, aksine artırır, ancak yalnızca sahip olduklarını harcamak sana zarar verir. Cömertlik kadar kendisini tüketen başka şey yoktur. Onu kullanırken, onu kullanma imkânını yitirirsin, bu yüzden sefil ve zavallı, yoksulluktan kaçmak isterken de açgözlü ve nefret edilesi birine dönüşürsün. Tüm bunlar içinde, değersiz ve nefretlik olmak konusunda prens dikkatli davranmalıdır; cömertlik seni bunlardan birine ya da diğerine götürür. Yine de nefretsiz şekilde cimri diye tanınmayı kabullenmek, cömert anılmak isterken mecburiyetler yüzünden nefret doğuran açgözlü sıfatını almaktan daha bilgecedir.

BÖLÜM 17

ZALİMLİK VE MERHAMET HAKKINDA; SEVİLMEK Mİ KORKULMAKTAN, KORKULMAK MI SEVİLMEKTEN DAHA İYİDİR?

Daha önce bahsedilen niteliklerden hareketle, her prensin zalim değil merhametli addedilmeyi arzulaması gerektiğini söyleyeyim. Ancak bu merhamet kötüye kullanılmamalıdır. Cesare Borgia zalim kabul edilirdi; yine de onun bu zalimliği birleştirmek, barış ve güvene kavuşturmak suretiyle Romagna'yı ıslah etti. İyi incelenirse, acımasızlıkla suçlanmamak için Pistoia'nın yıkımına sebep olan Floransa halkından çok daha merhametli davrandığı görülecektir. Bu bakımdan bir prens halkını birlikte ve güvende tutmak için zalim sıfatını edinmekten endişe duymamalıdır, çünkü çok az bir acımasızlıkla, aşırı merhametten kaynaklanan karışıklıkların getirdiği yağma ve katliamlara yol açanlardan daha merhametli davranmış olacaktır. Bu kişilerin icraatları yapının tamamına, prensinkiler ise sadece belli bir kısmına zarar verir. Bütün prensler arasında, yeni prensin zalim

sıfatından kurtulması imkânsızdır, zira yeni devletler pek çok tehlike barındırır. Vergilius, Dido'nun ağzından şöyle der:

"Durumun güçlüğü ve krallığımın yeniliği mecbur bırakıyor beni / Harekete geçmeye ve geniş sınırlara muhafızlık etmeye,"[1]

Prens inanmakta ve harekete geçmekte ciddi olmalı, ancak kendisinden korkar duruma gelmemeli; ayrıca aşırı güveni temkinsiz, aşırı güvensizliği de hoşgörüsüz kılmayacak şekilde öngörülü ve insaniyetli bir şekilde davranmalıdır.

İşte buradan bir tartışma çıkar: Sevilmek mi korkulmaktan, korkulmak mı sevilmekten daha iyidir? Cevaben her ikisi aynı anda istenebilir; ancak bir arada bulunmaları güçtür, bu bakımdan biri tercih edilecekse o zaman korkulmak sevilmekten daha güvenlidir; çünkü insanların genellikle nankör, kaypak, ikiyüzlü oldukları, tehlikelerden kaçtıkları ve çıkarlarına düşkün hareket ettikleri söylenebilir; onlara fayda getirdiğin müddetçe önceden de söylediğim gibi ihtiyaç yokken, seninledirler, kanlarını akıtır, mallarını, hayatlarını ve evlatlarını sana feda ederler, sen sıkıştığında ise çark ederler. Her şeyini onların sözleri üzerine kurmuş prens, başka bir hazırlığı bulunmadığından yıkıma uğrar; çünkü ruh yüceliği ve asaleti ile değil de parayla kazanılan dostlukların sürekliliği yoktur, bu yüzden de gerektiğinde kullanılamaz. İnsanlar kendini sevdiren birisinin canının

1 (Lat.) Res dura, et regni novitas me talia cogunt Moliri, et late fines custode tueri, Vergilius, Aeneis, I. Kitap.(ç.n.).

yanmasını korku yaratan birisininkinden daha az önemserler; çünkü sevgi, sıkıntı veren her durumda çıkarlar doğrultusunda kopan bir minnet bağına tutunur, korku ise asla kaybolmayan bir ceza endişesiyle doludur.

Bu bakımdan, prens sevgi kazanmasa da nefret toplamayacak şekilde kendisinden korkulmasını sağlamalıdır, çünkü nefret edilmeden korkulmak mümkündür. Yurttaşlar ile halkın mallarından ve kadınlarından uzak durularak bu gerçekleştirilebilir. Yine de bir kan akıtılması gerektiğinde, bu uygun gerekçe ve açık nedenlerle yapılmalıdır; her şeyden önemlisi başkalarının mallarına dokunulmamalıdır; çünkü insanlar babalarının ölümünü mal kaybından kolay unuturlar. Esasında el koyma nedenleri hiç eksik olmaz; soygunla yaşamaya başlayan birisi başkalarının ellerindekini almanın yolunu daima bulur, bunun aksine kan dökmek daha ender görülür ve daha çabuk azalır.

Diğer taraftan prens ordusuyla hareket hâlinde ve çok sayıda askeri yönetmek zorunda kaldığında zalim addedilmekten hiçbir şekilde çekinmemelidir; nitekim bu özellik olmaksızın bir ordu birlik hâlde ve savaşa hazır tutulamaz. Hannibal'in hayranlık veren işleri arasında sayısız ırktan insanların yer aldığı devasa büyüklükteki karma ordusu da sayılır, başka topraklarda savaştırdığı bu orduda şansın yaver gittiği kadar kötü gittiği dönemlerde de askerler arasında veya prense karşı tek ihtilaf çıkmamıştır. Bu durum pek çok erdemiyle birlikte askerlerinin gözünde onu saygıdeğer ve korkutucu kılan insanlık dışı zalimliğinden başka bir şeyle açıklanamaz, bu olmadan diğer meziyetleri aynı etkiyi yaratmaya yetmezdi. İhtiyatsız yazarlar bir

taraftan yaptıklarına hayranlık duyarken, diğer taraftan bunların temel nedenini kınarlar.

Diğer niteliklerin yetmeyeceği sadece çağının değil, tüm tarihin ender kişiliklerinden Scipione'de de görülür. İspanya'daki orduları isyan etmiştir, sebebi ise ordu disiplinine uymayacak derecede adamlarına serbestlik veren aşırı merhametidir. Fabius Maximus senatoda onu Roma askerî düzenini bozmakla itham ederek kıyasıya eleştirmiştir. Locrililer onun görevlilerinden biri tarafından yağmalandığında, Scipione ne intikam aldı ne de bu kötülüğü cezalandırdı, her şey onun yumuşak tabiatından kaynaklanmıştı. Öyle ki, senatoda onu savunmak isteyen birisi, pek çok kişinin, hataları cezalandırmaktan ziyade hata yapmamayı bildiğini söyledi. Böyle devam etseydi bu karakteri zamanla şanını ve şerefini bozardı, ancak senatonun yönetimi altında bulunduğundan, bu zararlı özelliği saklı kaldığı gibi ona itibar da getirdi.

O hâlde, korkulmak ya da sevilmek konusunu şöyle kapatıyorum: İnsanlar kendi isteklerine göre sevdiklerinden, prensin isteklerine göre korktuklarından, bilge bir prens başkalarına değil kendisine ait olana dayanmalıdır; ancak önceden de söylediğim gibi, nefret edilmekten kaçınmaya özen göstermelidir.

BÖLÜM 18

PRENSLER VERDİKLERİ SÖZÜ NE ŞEKİLDE TUTMALIDIR?

Bir prensin sözünü tutmasının, kurnazlıkla değil de dürüstlükle yaşamasının ne kadar övgüye değer olduğunu herkes bilir. Yine de çağımızda büyük işler başarmış prenslerin, verdikleri sözlere pek aldırış etmedikleri, kurnazlıkla insanların aklını karıştırdıkları ve neticede dürüstçe davrananları bertaraf ettikleri tecrübeyle görülmektedir.

Bu durumda iki mücadele türü olduğunu bilmelisiniz: Biri yasalar yardımıyla, diğeri de zor kullanarak. Birincisi insanların, diğeri hayvanların yöntemidir, ancak sıklıkla ilki yetmediğinden ikinciye başvurmak gerekir. Bu nedenle bir prens hem hayvanları hem de insanları kullanmayı bilmelidir. Bu husus antik yazarlar tarafından üstü kapalı şekilde prenslere öğretilmiştir; Akhilleus'un ve pek çok antikçağ prensinin Kentaur Kheiron'a nasıl gönderildiğini ve onun disiplini altında nasıl eğitildiğini anlatmışlardır. Yarısı hayvan yarısı insan bir eğiticiye sahip olmak, bir prensin her iki tabiatı kullanmayı bilmesi gereğinden başka anlam taşımaz, biri olmadan diğeri varlığını sürdüremez.

O hâlde hayvan tabiatını kullanması zorunlu bir prens tilki ve aslanı örnek almalıdır; çünkü aslan tuzaklardan, tilki de kurtlardan korunamaz. Bu bakımdan tuzakları görmek için tilki, kurtları korkutmak için de aslan olmak gerekir. Sadece aslan gibi davrananlar, bir şeyden anlamıyorlardır. Nitekim öngörülü bir kişi, verdiği sözün kendisine döndüğünü ve söz verdiği şartların ortadan kalktığını gördüğünde sözünü tutamaz, tutmamalıdır da zaten. İnsanların hepsi iyi olsaydı, bu hüküm hiç yakışık almayacaktı; ancak hepsi kötüdür, onlar sözlerini tutmayacaklarına göre, senin de tutmanı gerektirir bir durum yoktur. Bir prensin sözünü tutmaması için geçerli gerekçeleri hiç eksik olmaz. Bu hususta günümüzden sayısız örnekler verilebilir, prenslerin sadakatsizliği yüzünden kaç tane barışın, kaç tane sözün değersiz ve boş kaldığı gösterilebilir; tilki tabiatını daha iyi kullanan, daha başarılıdır. Ama bir yalancı ve sahtekâr olmak için bu tabiatı örtbas etmeyi bilmek gerekir. İnsanlar o kadar basittir ve mevcut şartlara boyun eğmeye o kadar hazırdır ki, aldatan kişi daima aldanmaya hazır birilerini bulacaktır.

Yeni örneklerden birinden bahsetmeden geçmek istemiyorum. VI. Alexander, asla insanları kandırmaktan başka şey yapmadı, asla başkasını düşünmedi, her zaman kandıracak birini buldu; onun kadar etkili yemin eden, yeminlerle bir şeyi teyit eden, ancak sözünü de az tutan başkası olmamıştır; yine de kurduğu tuzaklar daima başarıya ulaşmıştır, çünkü dünyanın bu tarafını gayet iyi biliyordu.

Bir prensin yukarıda bahsi geçen tüm niteliklere sahip olması gerekmez, ancak öyleymiş gibi görünmelidir. Hatta şunu

söylemek cesaretini de bulacağım, bunlara sahip olmak ve riayet etmek her zaman zararlıdır; sahipmiş gibi görünmekse faydalıdır; merhametli, sadık, insancıl, dindar, dürüst görünmek ve olmak gibi; öyle bir ruh hâlinde bulunmalısın ki, gerektiğinde tersine dönüşmeyi bilmeli ve becermelisin. Anlaşılması gereken şudur: Bir prensin özellikle de yeni bir prensin insanların iyi gördüğü her şeye riayet etmesi mümkün değildir; devleti korumak için sık sık insanlığa, iyiliğe ve dine aykırı davranması gerekir. Bu nedenle de talihin rüzgârına ve değişimlerine göre yönünü çevirmeye hazır bulunmalı, yukarıda söylediğim gibi, iyilikten uzaklaşmamalı, lüzumu hâlinde kötülüğe başvurabilmelidir.

Bu bakımdan, bir prens yukarıda sayılan beş nitelikle dolu olmayan bir kelimenin ağzından çıkmamasına fazlasıyla itina etmeli, kendisini tamamıyla merhametli, dürüst, insancıl ve dindar göstermelidir. Özellikle bu son niteliğe sahipmiş gibi görünmekten daha gerekli bir şey yoktur; çünkü insanlar genellikle elleriyle değil gözleriyle yargıya varır, herkes görür ama çok azı hisseder. Herkes senin gösterdiğini görür, pek azı ne olduğunu hisseder, o pek az da devlet erkinin koruduğu çoğunluğun fikrine karşı çıkmaya cesaret edemez. İnsanların, hele de şikâyet edecek kimsenin bulunmadığı prenslerin işlerinde, sonuca bakılır. O yüzden bir prens galip gelmenin ve devleti korumanın hesabını yapsın; araçları daima makbul sayılacak ve herkes tarafından takdir edilecektir; çünkü halk daima görünen ile gerçekleşenin yanında yer alır ve dünyada halktan başka şey yoktur; azınlık ancak çoğunluğun dayanacak yeri olmadığında kendisine yer

bulur. İsmini vermek istemediğim günümüz prenslerinden biri, barış ve sadakatten başka şey söylemez; oysaki birini ya da diğerini gözetseydi, şimdiye kadar pek çok kez devletini ve itibarını kaybetmiş olurdu.

BÖLÜM 19

KÜÇÜMSENMEKTEN VE NEFRET EDİLMEKTEN KAÇINMA HAKKINDA

Hemen hemen önemli tüm nitelikleri yukarıda anlattığımdan, bu genelleme çerçevesinde, bir prensin kendisini nefretlik ya da alçak kılacak şeylerden kaçınması gerektiğinden de kısaca bahsetmek istiyorum. Böyle yaptığı takdirde üstüne düşeni yerine getirmiş olacak, diğer rezilliklerde bir tehlikeyle karşılaşmayacaktır. Söylediğim gibi, açgözlülük, soygunculuk, halkın mallarının ve kadınlarının gaspedilmesi her şeyden fazla nefret uyandırır ve bundan sakınılması zorunludur. İnsanların çoğunluğu, mallarına ve eşyalarına dokunulmadığı müddetçe mesut yaşarlar, pek azının tutkularıyla savaşmak gerekir ki, bunlar da çeşitli yöntemlerle kolayca frenlenir. Kaypaklık, hafiflik, kadınsılık, ödleklik ve kararsızlık sefilleştirir; bir prens bunlardan kesinlikle uzak durmalı, davranışlarında büyüklük, cesaret, ağırbaşlılık ve kuvvet göstermelidir. Halkının özel meselelerinde ise verdiği hüküm kesin olmalı, öyle bir şekilde davranmalıdır ki kimse onu kandırdığını ya da atlattığını düşünemesin.

Kendisi hakkında bu fikri veren prens yeterince itibar ka-

zanır; etrafındakiler tarafından mükemmel görülen ve saygı duyulan böylesi itibarlı birine karşı komplo kurmak ve saldırmak zordur. Bir prens iki şeyden korkmalıdır: İçeride kendi halkından, dışarıda ise dış güçlerden. Sonuncudan iyi silahlar ve dostlar yardımıyla korunur; iyi silahları oldukça iyi dostları olacaktır, dışarıdakiler sağlam durdukça, eğer bir entrika mevzubahis değilse içeridekiler de daim sağlam duracaktır. Böylece dışarıdakiler harekete geçtiklerinde, söylediğim şekilde düzenini ve yaşantısını tutturduysa kendisini koyuvermeyecek, tıpkı anlattığım Spartalı Nabis gibi direnç gösterecektir.

Ancak, dışarıdan bir hareket gelmediği zaman bile, halkın gizli planlar kurmasından çekinmek gerekir; prens nefret edilmek ve küçümsenmekten sakınarak ve halkını varlığından mutlu ederek bu duruma karşı kendisini güvenceye alır; yeter ki yukarıda uzun uzadıya açıkladığım şekilde davransın. Entrikalara karşı bir prensin en güçlü çarelerinden biri de genel tarafından nefret edilmemek ve küçümsenmemektir; çünkü entrikacı daima prensin ölümünün halkı tatmin edeceğini düşünür, ancak tersine inanırsa, zaten birçok güçlükle karşı karşıya bulunduğundan buna kalkışmaya cesaret edemez. Sayısız entrikadan pek azının başarıya ulaştığı tecrübeyle görülmüştür; zira bir komplo kuran ne yalnız olabilir ne de memnuniyetsizliğine inanmadığı kişiyi yanına alabilir. Memnuniyetsiz birine niyetini açtığın anda tatminkâr bilgiyi sağlamış olursun ve o da bunu açığa çıkararak her şekilde fayda sağlamayı ümit edebilir. Bir tarafta sağlam kazancı, diğer tarafta da şüphe ve tehlikeyi gören birinin sana güven verebilmesi için ya sıkı dostun ya da prensin azılı düşmanı olması gerekir.

Kısacası diyorum ki, entrikacı korkmasa bile, daima kıskançlık ve ceza endişesi içindedir; prensin arkasındaysa krallığın ihtişamı, yasalar, koruduğu dostlarının ve devletin himayesi vardır. Bütün bunlara halkın iyi niyeti de eklendiğinde, herhangi bir kimsenin komplo kuracak kadar pervasızlaşması imkânsızdır; çünkü genellikle kötülük yapmaya başlamadan önce korkacak şeyi bulunan entrikacının, bu durumda halkın düşmanlığını kazanacağından ve koruma bulamayacağından ötürü işin sonunda da korkması gerekir.

Bu konuda sonsuz örnekler verilebilir; ama ben sadece babalarımız zamanında kalan bir tanesinden bahsetmek istiyorum. Şimdiki Annibal'in büyük babası Bologna Prensi Annibal Bentivogli, kendisine kurulan komplo sonucu Canneschiler tarafından öldürüldü, geride kundaktaki Giovanni'den başkası kalmadı; bu cinayetin ardından halk ayaklandı ve bütün Canneschileri katletti. Olay, Bologna halkının o dönemki Bentivogli sevgisinden kaynaklanmıştı. Bu sevgi öyle kuvvetliydi ki, Annibal'in ölümünün ardından devleti yönetecek kimse kalmadığında, o zamana kadar bir demircinin oğlu sanılan fakat Bentivogli soyundan gelen birinin Floransa'da yaşadığı bilgisi üzerine, buraya gelen Bolognalılar, şehirlerinin yönetimini ona verdiler. Giovanni uygun yaşa gelinceye kadar şehri bu kişi idare etti.

Şunu ifade ederek bitiriyorum: Bir prens halkı tarafından seviliyorsa, entrikalardan fazla çekinmesi gerekmez. Ancak halk ona düşmansa ve nefret duyuyorsa, her şeyden ve her bir kimseden korkmalıdır. İyi kurulmuş düzenler ve bilge prensler hassasiyetle büyükleri ümitsizliğe düşürmemeye, halkı mutlu

ve memnun etmeye özen gösterirler, çünkü bu bir prensin en önemli meselelerinden biridir.

Günümüzde iyi düzene ve yönetime sahip krallıklardan biri de Fransa Krallığı'dır. Burada kralın özgürlüğünün ve güvenliğinin dayandığı pek çok yapı vardır, bunlardan ilki parlamento ve onun gücüdür. Düzen kurulurken, bir taraftan kuvvetlilerin tutkuları ve küstahlıkları dikkate alınmış, onları dizginleme gereği duyulmuş, diğer taraftan büyüklere karşı geri kalanların korkularından kaynaklanan nefreti hesaba katılarak güvenlik sağlanması amaçlanmıştır. Özellikle de büyükler karşısında halkın, halkın karşısında da büyüklerin yanında yer almanın getireceği sıkıntı krala yüklenmek istenmemiş, bunun için de kralın hiçbir yükümlülüğünün bulunmadığı, büyüklerin hakkından gelen, küçüklere yardım eden üçüncü bir hâkimlik kurulmuştur. Bundan daha mükemmel, kralın ve krallığın ileri derecede güvenliğini sağlayacak daha öngörülü bir düzenleme olamazdı. Bundan önemli bir sonuç daha çıkar: Prensler ağır işleri başkalarının idaresine vermeli, lütuf ve şükran barındıranları kendileri üstlenmelidir. Nihayetinde bir kez daha, bir prens büyüklere itina etmeli, ancak halkın da nefretini kazanmamalıdır, diyorum.

Roma imparatorlarının yaşamı ve ölümü hakkında bilgi sahibi çoğu kişi, daima büyük bir saygınlık içinde yaşamış, yüksek ruh göstermiş, yine de imparatorluğu kaybetmiş ya da adamları tarafından hazırlanan suikastlere kurban gitmiş bazılarından verdiğim örnekleri fikrime aykırı bulacaktır belki de. Bu itirazlara cevap vermek niyetiyle, bu imparatorlardan bazıları-

nın niteliklerinden bahsedeceğim, yıkım nedenlerinin ileri sürdüklerimden farklı olmadığını göstereceğim, ayrıca o çağların kayda değer olaylarını da okurun dikkatine sunacağım. Filozof Marcus'tan Maximinus'a kadar imparatorlardan bahsetmekle yetineceğim ki, bunlar, Marcus Aurelius, oğlu Commodus, Pertinax, Julianus, Septimus Severus, oğlu Antonius Caracalla, Macrinus, Heilogabalus, Severus Alexander ve Maximinus'tur.

Öncelikle şunu belirtmek gerek: Diğer prenslerin büyüklerin ihtirasları ve halkın arsızlığıyla boğuştuğu yerde, Roma imparatorlarının üçüncü bir sıkıntısı daha vardı, o da askerlerin zalimliği ve açgözlülüğüne katlanma mecburiyetleriydi. Askerleri ve halkı memnun etme zorluğundan ötürü bu o kadar güç bir şeydi ki, çoğunun yıkım sebebi oldu; çünkü halk sükûneti tercih eder ve bu sebepten de mütevazı prensleri sever, askerler ise asker ruhlu, atılgan, acımasız ve vahşi prenslerden yanadır. İki katı ücret alabilmek, açgözlülük ve zalimliklerini doyurmak için de bu özelliklerin halkın üstünde kullanılmasını istiyorlardı; sonuçta tabiatı ya da sanatıyla her iki tarafı da kontrol edecek itibara sahip olamayan imparatorlar daima yıkıma uğruyordu. Üstelik prensliğin başına yeni geçenlerin çoğu da bu iki farklı anlayıştaki güçlüğü gördüklerinde, halkı aşağılamaktan çekinmeyerek askerleri memnun etmeye yöneliyorlardı. Bu gerekliydi; nefret eden birileri asla eksik olmadığına göre, prensler evvela çoğunluğun nefretinden kaçınmalıdırlar; bunu başaramadıkları takdirde ise daha kuvvetli olan grubun nefretinden uzak kalmak için ellerinden geleni yapmalıdırlar. Bu sebeple olağanüstü yardımlara ihtiyaç duyan yeni imparatorlar,

halkın değil askerlerin tarafında yer almayı yeğliyorlardı, bu tutum askerler arasında saygınlık edinip edinmediğine göre o prense fayda ya da zarar getiriyordu. Yukarıda açıkladığım gerekçeler bağlamında, hepsi de mütevazı, adalet dostu, zulüm düşmanı, insancıl ve iyi yürekli kişiler olan Marcus, Pertinax ve Alexander sonunda, felakete uğradılar, Marcus hariç. Yalnızca Marcus onurlu bir şekilde yaşadı ve öldü. İmparatorluğu miras yoluyla elde ettiğinden, ne askerlere ne de halka minnet borçluydu; kendisini saygıdeğer kılan pek çok erdemi sayesinde, yaşadığı müddetçe, her iki tarafı da sınırları içinde tuttu ve asla nefret edilmedi ya da küçümsenmedi. Oysa Pertinax askerlerin hilafına rağmen imparator oldu, Commodus'un emrinde serbestçe yaşamaya alışkın bu adamlar Pertinax'ın dayattığı onurlu yaşama tahammül gösteremediler; bu yüzden nefret edilen biri hâline geldi, buna yaşlılığı nedeniyle küçümsenmesi de eklendiğinde, yönetiminin hemen başında yıkıma uğradı.

Şunu bilmek gerek: Kötü işler kadar iyi işler yüzünden de nefret kazanılır. Yukarıda söylediğim gibi, devleti elinde tutmak isteyen bir prens, sık sık iyi olmamaya zorlanır; çünkü halkın, askerlerin ya da büyüklerin, hangisi dersen, birinin desteğine ihtiyaç duyduğunda, başıbozuk olsa da onun düşüncesine uyman ve isteklerini tatmin etmen gerekir; işte bu durumda iyi işler düşmanındır. Alexander'e gelelim; kendisine atfedilen onca meziyetin arasında en önemlisi, hüküm sürdüğü on dört yıl boyunca yargılanmadan öldürülen tek kişinin bulunmamasıdır; yine de kadınsı görüldüğü ve annesinin etkisinde davrandığı kabul edildiğinden itibarsızlaşmış, ordusu düzenlediği komployla onu katletmiştir.

Commodus, Severus, Antoninus Caracalla ve Maximinus'tan bahsederken, tersine onları aşırı derecede zalim ve açgözlü bulacaksınız. Onlar askerleri tatmin etmek için halkı her şekilde aşağıladılar ve Severus hariç hepsinin sonu felaket oldu. Severus fazlasıyla erdemliydi, zira askerlerin dostluğunu kazanırken, halkı da baskı altında tuttu, böylece rahatlıkla hüküm sürebildi. Erdemi askerler ve halk nezdinde öyle hayranlık uyandırıyordu ki, bir kısmı şaşkınlık ve aptallık içinde kalıyor, bir kısmı da saygı ve memnuniyet duyuyordu.

Yeni bir prense göre büyük işler yaptığından, insanın tilki ve aslan tabiatını kullanmayı ne kadar iyi bildiğini size kısaca göstermek istiyorum. Daha önce de söylediğim gibi bir prensin bunları taklit etmesi gereklidir. Severus, İmparator Julianus'taki ataleti gördüğünde, Stiavonia'da komuta ettiği ordusunu, muhafız alayı tarafından öldürülen Pertinax'ın intikamını almak için Roma'ya gitmek hususunda ikna etti. Bu kisvenin altında, imparatorlukla ilgili niyetini göstermeyerek ordusunu Roma'ya yürüttü, harekete geçtiği bile anlaşılmadan İtalya'ya vardı. Roma'ya geldikten sonra senato korkusundan onu imparator seçti ve Julianus öldürüldü. Bu başlangıcın ardından devletin tamamını ele geçirmek isteyen Severus'un karşısında iki güçlük kalıyordu artık: Biri Asya'daki orduların komutanı ve imparatorluğunu ilan eden Pescennius Niger'di, diğeri de aynı şekilde imparatorluk düşleyen batıdaki Albinus'tu. Aynı anda iki tarafa da düşmanlık göstermeyi tehlikeli bulduğundan, Niger'e saldırmaya ve Albinus'u tuzağa düşürmeye karar verdi. Senato tarafından imparator seçildiğinden bu kutsal makamı paylaş-

mak istediğine dair bir mektup yazdı ve ona Sezar unvanı verdi, ayrıca senato kararıyla onu iktidara ortak yaptı; Albinus tüm bunları doğru sandı. Fakat Severus galip geldikten, Niger'i öldürdükten ve doğudaki işleri yoluna koyduktan sonra, Roma'ya geri döndüğünde, senatoda Albinus'u kıymet bilmezlik, ihanet ve kendisini öldürmeye kalkışmakla itham etti, bu hainliğinin cezalandırılması gerektiğini söyledi. Nihayetinde Fransa'ya giderek onu buldu, devletini ve hayatını elinden aldı.

Severus'un yaptıklarını inceleyen kişi, onun vahşi bir aslan ve kurnaz bir tilki gibi davrandığını görecek, herkesin korktuğunu ve saygı gösterdiğini, orduları tarafından da nefret duyulmadığını bilecek, bu bakımdan da, yeni olmasına karşın, muazzam bir imparatorluğu elinde tutmasına hayret etmeyecektir; çünkü itibarının büyüklüğü, yağma ve talanları yüzünden halkın duyabileceği nefretten onu daima korumuştur. Diğer taraftan oğlu Antoninus da kusursuz bir insandı ve halk nezdinde hayranlık, askerleri arasında da minnet uyandıran kendisine özgü mükemmelliklere sahipti. Her türlü zorluğa katlanma gücü yüksek, hiçbir lezzet ve rahatlığa itibar etmeyen bir asker olduğundan tüm ordular tarafından seviliyordu. Ancak görülmemiş boyutta vahşi ve zalimdi, Roma ve İskenderiye halkının büyük çoğunluğunun öldürüldüğü cinayetlerden sonra herkes tarafından nefret edilir hâle geldi ve etrafındakiler bile ondan korkmaya başladı, neticede bir *centurione* (yüzbaşı) tarafından ordusunun ortasında katledildi. Belirtmek gerekir ki, ısrarlı ve inatçı bir ruhun kararıyla gerçekleşen bu tür cinayetler prenslerce bertaraf edilemez, çünkü ölmekten korkmayan herhangi biri buna

kalkışabilir, ancak bu durum oldukça ender görüldüğünden fazla endişelenmenin de lüzumu yoktur. Sadece hizmet eden ya da prensliğin hizmetinde bulunanlara ağır hakaretlerde bulunmamaya özen gösterilmelidir. Antoninus yüzbaşının kardeşini aşağılayarak öldürmüştü, onu de her gün tehdit ediyor, buna rağmen de kendi korumasında tutuyordu; pervasız ve başına geldiği üzere felakete sürükleyen bir davranıştı bu.

Şimdi de Commodus'a gelelim. Marcus'un oğlu olduğundan miras yoluyla kazandığı imparatorluğu elinde tutmak onun için pek kolaydı; babasının izinden yürümesi yetecek, halkı ve askerleri memnun edecekti; ama zalim ve hayvanî bir karakterdeydi, vahşiliğini halk üstünde uygulamak için, ordusunu eğlendirmeyi ve başıboş bırakmayı tercih etti; öte yandan asaletine aykırı şekilde, gladyatörlerle dövüşmek için sık sık arenaya indiğinden ve imparatorluk onuruna az yaraşır başka basit davranışlarından ötürü askerlerin gözünde itibarsızlaştı; bir kesim tarafından nefret edildiğinden, diğer kesim tarafından da küçümsendiğinden komploya uğradı ve öldü.

Massiminus'un niteliklerini anlatmak kalıyor geriye. Savaşçı bir adamdı, ordular Alexander'in, ki yukarıda bahsettim, ataletinden bıktığından, ölümünden sonra onu imparator seçtiler. Ancak onu nefretlik ve itibarsız kılan iki sebepten ötürü imparatorluğu elinde fazla tutamadı. İlki aşağı tabakadan gelmesiydi, Trakya'da koyun gütmüşlüğü vardı (ki bu husus herkesin malumuydu ve büyük bir itibar kaybına neden oluyordu). Diğeri de son derece zalim olduğuna inanılmasıydı. Prensliğinin başlangıcında, Roma'ya varmakta ve tahtı ele geçirmekte geciktiğinden,

valileri aracılığıyla bu şehirde ve imparatorluğun diğer yerlerinde büyük zulümler işlenmesine neden olmuştu. Asil kandan gelmeyişi nedeniyle herkes tarafından küçümsenirken, diğer yandan da vahşiliğinin yarattığı korkudan kaynaklanan nefret, öncelikle Afrika'da, ardından Roma halkıyla birlikte senatoda, nihayetinde de İtalya'nın tamamında herkesi aleyhine çevirdi; bunlara kendi ordusu da eklendi. Aquileia kuşatmasında zafere ulaşmakta güçlük çeken ordu, zalimliğinin verdiği bıkkınlıkla ve düşmanların ne kadar çok olduğunu gördüğünde azalan korkusuyla, onu katletti.

Ne Heliogabalus, ne Macrinus ne de Julianus'tan bahsetmek istiyorum, hepsi de değersizliklerinden çabucak yok olup gittiler, artık konunun sonuna yaklaştım. Çağımız prenslerinin idareleri altındaki askerleri olağanüstü memnun etme konusunda daha az zorlandığını söyleyeyim, çünkü bu prenslerin hiçbirinin ordusu Roma İmparatorluğu'ndaki gibi yerel yönetimler ve idarelerle kökleşmiş hâlde değildir, bu bakımdan biraz itina gerektirse de bunlarla kolaylıkla başa çıkılabilir. Ayrıca o zamanlar halktan ziyade askerleri memnun etmek gerekiyordu, zira askerler halktan daha güçlüydü. Şimdiyse Türk [Osmanlı] ile Mısır sultanları dışındaki bütün prenslerin askerleri değil, halkı memnun etmeleri gerekiyor, çünkü artık halk askerden kuvvetli. Türk'ü bu genel kuralın dışında tutuyorum; hükümranlığının emniyet ve kuvvetinin dayandığı on iki bin piyade ile on beş bin atlıyı daima etrafında bulundurduğundan, diğer herkesten daha çok onların dostluğunu korumalıdır. Aynı şekilde Mısır sultanı için en uygunu da, tamamen askerlerin elinde

bulunduğundan, halkı gözetmeksizin, askerlerin dostluğunu korumaktır. Öte yandan, Mısır Devleti'nin sultanının diğer tüm prensliklerden farklı olduğunu bilmelisiniz; daha çok Hristiyan papalığa benzer ki, o da ne miras yoluyla geçen prenslik ne de yeni prenslik şeklinde adlandırılabilmektedir; çünkü ölmüş prensin evlatları onun mirasçısı değildir, bu mevkiye yetkisi olanlar tarafından seçilen kişi gelir. Bu çok köklü bir kural olduğundan, yeni prenslik gibi adlandırılamaz; zira yenilerde rastlanan güçlükler burada görülmez. Prens yeni olsa da, devletin kuralları eskidir ve yöneticileri mirasçıymış gibi düzenlenmiştir.

Biz konumuza dönelim; diyorum ki, yukarıda söylenenleri dikkate alan kimse, adı geçen imparatorların yıkımına nefret ya da küçümsemenin neden olduğunu görecek, kimi bir şekilde, kimi de tam tersine davranırken, neden bazısının mutlu, diğerlerinin de mutsuz sona eriştiğini bilecektir. Yeni prensler olmalarına rağmen Pertinax ve Alexander'in miras yoluyla prensliğe gelen Marcus'u taklit etmek istemeleri faydasız ve zararlıydı. Aynı şekilde, Caracallas, Commodus ve Maximinus'un, Severus'u taklit etmeleri, kabiliyetleri onun yolunu izlemeye yetmediğinden son derece kötü olmuştur. Bir prenslikteki yeni prens, ne Marcus'un yaptıklarını taklit edebilir ne de Severus'unkileri taklit etmek mecburiyetindedir; ancak Severus'un devletini kurmak için yaptıklarını, Marcus'un ise zaten kuvvetli ve dayanıklı hâldeki devleti korumaya yönelik şanlı davranışlarını örnek almalıdır.

BÖLÜM 20

KALELER VE PRENSLERİN HER GÜN YAPTIĞI DİĞER PEK ÇOK ŞEYİN FAYDALI YA DA ZARARLI OLUP OLMADIĞI HAKKINDA

Kimi prensler, devleti güvende tutmak için halklarını silahsızlandırmıştır; kimileri topraklarını bölgelere ayırmıştır; diğerleri kendilerine karşı düşmanlıkları beslemişler, başkaları devletin başına geçtiklerinde şüphe ettikleri kişileri kazanmaya çalışmışlardır; kimileri kaleler inşa etmiş, kimileri de bunları yıkıp yok etmiştir. Benzer kararların alındığı bu devletlerin özel durumları dikkate alınmaksızın, net bir hükme varmak mümkün değildir, buna rağmen ben konudan olabildiğince geniş bir biçimde bahsedeceğim.

Yeni bir prensin halkını silahsızlandırdığı asla görülmemiştir, hatta silahsızsa silah vermiştir; çünkü silahlandırırsan, o silahlar senin olur, senden şüphe duyanlar sana sadakatle bağlanırlar, sadakat gösterenler de bunu muhafaza ederler. Böylece tebaan, yani taraftarın olur. Bütün bir halka silah verilemeyeceğine göre, silahlandırdıklarına fayda sağladığında, diğerlerine karşı daha güvenli durursun. Davranışında gördükleri farklılık, silah

verdiklerini sana mecbur kılar. Silahsızlarsa tehlike ve zahmet içinde bulunanlara daha fazla itina edilmesi gerektiği kanaatine vardıklarından seni hoş görür. Fakat silahsızlandırdığında aşağılamaya ve korkaklık ya da sadakatsizlik yüzünden güvensizlik duyduğunu göstermeye başlarsın, bu kanaatlerin biri ve öbürü sana karşı nefret yaratır. Silahsız kalamayacağın için de yukarıda bahsettiğimiz paralı askerlere yönelmek sana uygun gelir, bunlar iyi olsalar bile seni kuvvetli düşmanlardan ve şüpheli halkından korumaya yetmez.

Daha önce de dediğim gibi, yeni bir prenslikteki yeni prens her zaman ordu kurmuştur. Tarih böyle örneklerle doludur. Ancak bir prens, kendi ülkesine kattığı yeni bir yeri ele geçirdiğinde, bunu başarmada yanında bulunanlar hariç, o devleti silahsızlandırmalıdır. Diğer taraftan, zaman içinde her fırsatta, bu kişileri zayıflatman ve kadınsılaştırman, devletin tüm silahlarının eski devletinde senin yanında yaşayan kendi askerlerinin elinde bulunmasını sağlayacak bir düzen kurman gerekir.

Atalarımız ve bilge kabul edilenler, Pistoia'yı bölerek, Pisa'yı kalelerle elde tutmak gerektiğini söylerlerdi, bu bakımdan bazı yerlerde egemenliklerini kolaylaştırmak için halk arasındaki farklılıkları körüklerlerdi. Bu, İtalya'nın bir biçimde dengede bulunduğu bir dönemde, iyi bir fikir olsa gerekti, ancak günümüz için aynı yargıya varamıyorum; zira bölünmüşlüğün her zaman iyi sonuç verdiğine inanmıyorum, hatta düşman yaklaştığında bölünmüş şehirlerin çabucak kaybedilmesi kaçınılmazdır, çünkü zayıf taraf her zaman dışarıdan gelen kuvvete yanaşacak, diğer tarafsa ona karşı duramayacaktır.

Sanırım Venedikliler, hâkimiyetleri altındaki şehirlerde Guelfolar ve Ghibellinoları[1] yukarıdaki gerekçelerden ötürü destekliyorlardı. Kan akmasına izin vermemelerine rağmen, aralarındaki görüş ayrılıklarını besliyor, böylece birbirleriyle olan farklılıkları ile meşgul olan halkın kendilerine karşı bir hareket te bulunmalarını engelliyorlardı. Yine de, görüldüğü üzere, bu tutum onlara fayda sağlamadı. Vailà'da yenildiklerinde, taraflardan biri derhâl cesaret buldu ve devletin tamamını ellerinden aldı. Bu tür yöntemler prensin zayıflığını ortaya çıkarır, çünkü sağlam bir prenslikte böyle bölünmelere izin verilmeyecektir. Halk bu şekilde kolaylıkla yönetilebildiğinden, bu yöntem sadece barış zamanı fayda sağlar, savaş çıktığında ise böyle bir yöntemin yanlışlığı görülür.

Kuşkusuz prensler, zorlukları ve karşılarına çıkan engelleri aştıkları takdirde yücelirler. Bu bakımdan talih, soydan gelen bir prensten daha fazla itibara ihtiyaç duyan yeni bir prensin tarafını tutmak istediğinde, düşmanlar yaratır ve karşı girişimlerde bulunmalarını sağlar, böylece bir biçimde bunları bertaraf etmek zorunda kalan prens, düşmanlarının sağladığı merdivenle daha yükseğe çıkar. Çoğu kişi, bilge bir prensin fırsat yakaladığında bazı düşmanlıkları kurnazca körüklemesi gerektiği, zira bunları bastırdığı zaman büyüklüğünün katlanacağı kanaatindedir.

Özellikle yeniler arasında, devletin başına geçtikleri ilk zamanlarda güvendikleri kişilerden ziyade şüphe ettiklerinden sadakat ve

1 Guelfolar: Papalık yanlıları; Ghibbelinolar: Krallık yanlıları (y.h.n.).

fayda gören prensler vardır. Siena Prensi Pandolfo Petrucci, devleti başkalarından ziyade şüphe duyduklarıyla yönetirdi. Kişiye göre değiştiğinden bu meseleden uzun uzadıya bahsedemeyeceğim, sadece şunu söyleyeceğim: Prensliğinin başlangıcında düşmanlık gösterenler, tutunabilmek için desteğe ihtiyaç duyanlardansa, prens her zaman büyük bir kolaylıkla onları kazanacaktır. Üstelik bu kişiler, yaptıkları işlerin yarattığı kötü izlenimi ortadan kaldırmak zorunda olduklarını bildikleri için sadakatle hizmet etmeye fazlasıyla mecburdurlar. Prens işleri savsaklayanlardan daha çok kendisi için emniyetle çalışan bu insanlardan fayda görür.

Konu gereği, orada yaşayan gizli destekçileri sayesinde yeni bir devlet ele geçiren prense, ona yardımda bulunanların gerekçeleri hakkında düşünmesini hatırlatmadan geçmek istemiyorum. Eğer bağlılıkları doğal değil de devletten duydukları hoşnutsuzluktan kaynaklanıyorsa, dostlukların sürdürülmesinde epey güçlük ve sıkıntı çekecektir, çünkü onları memnun etmesi imkânsızdır. Eski çağların ve şimdiki zamanın verilen örneklerinden bunun nedenini anlayacak, önceki devletten memnuniyet duydukları için düşmanca davrananların dostluğunu kazanmanın, hoşnutsuzluklarından ötürü dostluk göstererek devleti fethetmesine destek sağlayanlarınkini kazanmaktan daha kolay olduğunu görecektir.

Devletlerini daha güvende tutabilmek maksadıyla prenslerin, saldırıya geçmeyi tasarlayanları dizginleyen ve engelleyen, hücum anında ise emin bir sığınak olan kaleler inşa etmesi alışıldık bir durumdur. Eskiden beri kullanılan bu yöntemi takdirle karşılıyorum. Bununla birlikte günümüzde Messer Niccoló Vitelli'nin,

devleti elinde tutmak için Città di Castello'da iki kaleyi yıktırdığı görülmüştür. Urbino Dukası Guido Ubaldo ise Cesare Borgia tarafından kovulduğu topraklarına döndüğünde bölgedeki bütün kaleleri yerle bir ettirmişti, zira bunlarsız devleti kaybetmenin daha zor olacağı kanaatine varmıştı. Bentivogliler de Bologna'ya geri geldiklerinde aynısını yaptılar. O hâlde kaleler, duruma göre yararlıdır ya da değildir; bir yandan sana fayda sağlarken, diğer yandan da zarar verirler. Bu kısım şöyle açıklanabilir:

Yabancılardan çok halkından korkan prens kaleler inşa etmeli, halkından çok yabancılardan korkan prens ise buna zahmet etmemelidir. Francesco Sforza'nın yaptırdığı Milano Kalesi, Sforzalara devletteki herhangi bir karışıklıktan daha fazla zarar verdi ve verecek. En kuvvetli kale halk tarafından nefret edilmemektir, halk senden nefret ediyorsa kalelerin bile seni kurtaramaz; çünkü halk eline silah aldığında, onu destekleyecek yabancılar asla eksik olmaz. Zamanımızda, kalelerin tek bir prense fayda sağladığı görülmemiştir. Furlì Kontesi istisna. Kocası Kont Girolamo öldüğünde, kalesi sayesinde halk ayaklanmasından kaçmış, Milano'dan yardım gelmesini beklemiş ve devletini geri almıştır; o zamanlarda hiçbir dış kuvvet halka yardım edemezdi. Ancak daha sonra Cesare Borgia saldırdığında ve kendisine düşmanlık besleyen halk yabancılarla işbirliği yaptığında kaleler kontesin pek işine yaramadı. Esasında o zaman ve ondan önce kale sahibi olmak yerine halk tarafından nefret edilmeseydi, daha güvende olacaktı. Şuna dikkat edin: Kale inşa edeni de etmeyeni de takdirle karşılıyorum; kınadığım kalelerine güvenerek, halkın nefretini pek önemsemeyenlerdir.

BÖLÜM 21

İTİBAR KAZANMAK İSTEYEN BİR PRENSİN YAPMASI GEREKENLER

Hiçbir şey bir prense, büyük girişimlerde bulunmasından ve kendisindeki ender nitelikleri göstermesinden daha fazla takdir kazandıramaz. Zamanımızda ise şimdiki İspanya Kralı Aragonlu Ferrando örneğimizdir. Ona, hemen hemen yeni prens denebilir; çünkü zayıf bir kralken kazandığı ün ve zaferle Hıristiyanların önde gelen kralı hâline geldi. Yaptıklarını inceleyecek olursanız, hepsini muazzam ve bazılarını da olağanüstü bulacaksınız. Hükümdarlığının başında Granada'ya saldırdı ve bu girişim devletinin temelini attı. İlkin bunu her şeyin dingin olduğu bir zamanda, hiçbir engelle karşılaşmadan gerçekleştirdi, savaşı düşünmekten isyan etmeyi akıllarına getirmeyen Kastilya baronlarının ruhunu ele geçirdi, böylece onlar daha farkına varamadan üstlerinde saygınlık ve hâkimiyet kurdu. Halkın ve Kilise'nin parasıyla askerlerini besleyebildi ve bu uzun savaşla sonrasında onurlandığı ordusunu temellendirdi. Bundan başka, daha büyük girişimlerde bulunabilmek için, sürekli dinden yararlandı ve dindar bir zalimliğe başvurdu: Marrano ve Mo-

riskoları kovaladı ve krallığından attı, bundan da hayret verici ve nadir görülen bir örnek olamaz. Aynı bahaneyle Afrika'ya saldırdı, İtalya'ya girdi, en son Fransa'ya hücum etti, kısacası egemenliği altındakilerin ruhlarını her zaman şaşkınlık ve hayranlık içinde bırakan, zihinlerini meşgul eden büyük işler yaptı. Ardı ardına gerçekleştirdiği faaliyetlerinin biriyle diğeri arasında asla insanların ona karşı gizliden gizliye harekete geçmesine fırsat vermedi.

Ayrıca içişlerinin idaresinde kendisine dair ender görülen davranışlar sergilemesi de, tıpkı Milanolu Messer Bernabò hakkında anlatılanlar gibi, bir prensin epeyce işine yarar. Bir kişi sivil hayatta iyi ya da kötü sıradışı bir şey yaptığında, prens herkesin üzerinde yeterince konuşacağı bir ödüllendirme ya da cezalandırma yöntemi bulmalıdır. Her şeyden önemlisi de her türlü işinde kendisine büyüklük ve mükemmellik atfettirecek şekilde davranmalıdır.

Diğer taraftan, bir prens gerçek dost ya da düşman olduğunda, yani başkasına karşı diğerinin yanında durduğunu hiç çekinmeden gösterdiğinde de takdir görür. Bu tercih tarafsız kalmaktan her zaman daha yararlıdır; zira iki kudretli komşun yumruk yumruğa geldiğinde bunlardan birinin galip gelmesinden ya korkarsın ya da korkmazsın. Her iki durumda da duruşunu göstermek ve mücadele etmek sana daha fazla fayda sağlar; çünkü tarafını belli etmediğin takdirde galip gelen kişinin avı hâline gelirsin ki yenilen de bundan zevk ve tatmin duyacaktır, seninse korunmanı ya da himaye edilmeni sağlayacak tek gerekçen bulunmayacaktır. Kazanan kuşku duyduğu ve ters zaman-

larda yardıma gelmeyen dostlar istemez; kaybedense, elinde silahınla kaderine karşı durmak istemediğin için seni kabul etmez.

Etolyalılar tarafından çağrılan Antiokhos, Romalıları kovmak için Yunanistan'a geçmişti. Romalıların dostu Akhalara tarafsız kalmaları için elçiler gönderdi; diğer taraftan Romalılar da onların kendileri için silaha sarılmalarını sağlamaya çalışıyordu. Durum Akhaların konseyinde görüşmeye açıldı; Antiokhos'un gönderdiği kişi tarafsız kalmalarını tavsiye ettiğinde, Romalıların elçisi şöyle cevap verdi:

"Bizim savaşımıza girmemenin devletiniz açısından daha iyi ve faydalı olduğu hakkında söylenenlere gelince, bundan daha aleyhte bir şey yoktur; zira savaşa girmezseniz tek bir şükran ve takdir görmeksizin galip gelenin ödülü olacaksınız."[1]

Her daim, dostun olmayan kişinin senden tarafsız kalmanı talep edeceği, dostunun ise silaha davranman için uğraşacağı görülecektir. Doğru karar veremeyen prensler, mevcut tehlikelerden kaçmak için, çoğunlukla tarafsızlığı tercih ederler ve çoğunlukla da hezimete uğrarlar. Öte yandan prens bir taraf lehindeki duruşunu sağlam bir şekilde gösterdiğinde, desteklediği kişi kazandığı takdirde, her ne kadar kudretli olsa ve sen onun insafına kalsan da, sana mecburdur ve aranızda bir sevgi bağı vardır. Ve insanlar asla bu derece bir nankörlükle seni ezecek kadar onursuz değildirler. Ayrıca zaferler hiçbir zaman, kazananın kimi şeyleri, özellikle de adaleti göz ardı etmesine götürecek kesinlikte değildir. Fakat arzu ettiğin kişi kaybederse seni

1 (Lat.) Quod autem isti dicunt non interponendi vos bello, nihil magis alienum rebus vestris est; sine gratia, sine dignitate, praemium victoris eritis (ç.n.).

himayesine alır, elinden geldiği kadar sana yardım ederken, sen de yeniden dirilebilecek bir talihin ortağı hâline gelirsin. İkinci hâlde, [savaşan] rakipler, kazanmasından korkmanı gerektirmeyecek nitelikte olduğunda, bir tarafta yer almak bilgecedir çünkü bilge olması hâlinde onu kurtarması gereken birinin yardımıyla bir prensin yıkımını sağlamış olursun. Müttefikin kazanırsa o senin merhametine kalmıştır, senin yardımınla kazanamaması imkânsızdır.

Burada şunu ifade etmek gerekir ki; bir prens, yukarıda söylendiği gibi bir zorunluluk ortaya çıkmadıkça, başkalarına saldırmak için kendisinden daha kudretli biriyle asla ittifak kurmamalıdır; çünkü galip geldiğinde onun insafına kalırsın ve prensler ellerinden geldiğince bu durumdan kaçınmalıdır. Venedikliler, Milano Dukası'na karşı Fransızlarla birlikte hareket ettiler, hâlbuki onları yıkıma uğratan bu ittifakı yapmayabilirlerdi. Ancak, Papa ve İspanya'nın ordularıyla Lombardia'ya yürüdüklerinde olduğu gibi bundan kaçınmak mümkün değilse, prens yukarıdaki gerekçelerle ittifaka katılmalıdır. Ayrıca bir devlet hiçbir zaman güvenli taraflar seçtiğine inanmamalıdır; hatta hepsine şüpheyle yaklaşmalıdır; zira eşyanın tabiatında bir sıkıntıdan, başkasına yakalanmadıkça kaçabilmek yoktur; ancak öngörü sıkıntıların niteliğini tanıyabilmek ve kötünün iyisini tercih edebilmektir.

Bir prens yeteneklere değer verdiğini göstermeli, herhangi bir konuda üstün derecede başarılı kişileri takdir etmelidir. Bunun yanı sıra yurttaşlarını ticarette, tarımda ve diğer her tür alanda işlerini rahatça yürütebilmeleri için teşvik etmelidir.

Öyle ki, birisi elinden alınır korkusuyla mülkünü donatmaktan çekinmesin, öbürü de vergi endişesiyle ticarethane açmaktan kaçınmasın. Aksine bunlarla uğraşmak isteyenler ile şehrini ya da devletini herhangi bir şekilde büyütmeye çalışanları ödüllendirmelidir. Ayrıca, yılın belirli zamanlarında halkı şenlik ve gösterilerle meşgul etmelidir; çünkü her şehir sanat ya da meslek gruplarına bölünmüştür, bunların tamamını dikkate almalı, zaman zaman onlarla bir araya gelmeli, kendisinin insanlığını ve mükemmelliğini göstermelidir. Bununla beraber eksikliği asla kabul edilemeyecek asaletinin ihtişamını da daima korumalıdır.

BÖLÜM 22

PRENSLERİN DANIŞMANLARI HAKKINDA

İyi ya da kötü olmaları tamamen prensin bilgeliğine bağlı olan yöneticilerin seçimi hiç de önemsiz değildir. Bir yöneticinin zekâsı hakkında kanaat edinmenin ilk yöntemi etrafındaki insanlara bakmaktır. Etrafındakiler yeterli ve sadık iseler, prens de her zaman bilge addedilebilir, çünkü onları tanımayı ve sadakatlerini korumayı başarmıştır. Aksi hâlde, onun hakkında da pek iyi bir yargıya varılamaz, zira ilk hatayı seçimlerinde yapmıştır.

Siena Prensi Pandolfo Petrucci'nin bakanı Messer Antonio da Venafro'yu tanıyan her kimse, Pandolfo'nun öngörülü şahsiyetinden, bu tercihi sayesinde asla şüphe etmezdi. Üç tür zekâ vardır: Biri kendiliğinden anlar, diğeri başkalarının kendisine gösterdiği kadarını anlar, üçüncüsü ise ne kendiliğinden ne de başkalarından anlar. İlki mükemmeldir, ikincisi iyidir, üçüncüsü faydasızdır. Pandolfo, ilk değilse bile, ikinci grupta sayılsa gerekti; çünkü birisinin yaptığı veya söylediği iyi ya da kötü şeyleri her defasında ayırt edecek yargıya sahip kişi, kendi buluşu olmasa da, bakanının iyi ve kötü işlerini bilir, bunları yüceltir veya düzeltir; böylece bakanı onu kandırabileceğini sanmaz ve doğru davranır.

Fakat bir prens bakanını nasıl tanıyabilir? Bunun için asla yanılmayan bir yöntem vardır: Senden çok kendisini düşündüğünü, tüm faaliyetlerde çıkarını gözettiğini görürsen, ondan iyi bir bakan olmaz ve ona asla güvenemezsin; çünkü birine ait devleti elinde tutan kişi kendisini değil prensi düşünmelidir ve prensle ilgili olmayan hiçbir şeyi düşünmemelidir. Öte yandan prens de bakanını, en iyi şekilde elinde tutabilmek maksadıyla onurlandırmalı, zenginleştirmeli, kendisine mecbur kılmalı ve görevler yüklemelidir. Öyle ki edindiği yeterince onur ve zenginlikle daha fazlasını istemesin; yerine getirdiği yükümlülükler yüzünden değişimlerden çekinsin ve onsuz tutunamayacağının farkına varsın. O hâlde böyle davranan prensler ve bakanları birbirlerine güvenebilir, aksi takdirde sonuç daima ya birine ya da diğerine zarar verecektir.

BÖLÜM 23

DALKAVUKLARDAN NASIL UZAK DURULUR?

Prenslerin, tedbirli davranmadıkları ya da doğru tercihlerde bulunmadıkları takdirde korunmakta güçlük çektikleri önemli bir husus ve hatadan bahsetmeden geçmek istemiyorum. Mesele dalkavuklardır ve saraylar onlarla doludur. İnsanlar kendilerine dair şeylerden fazlasıyla zevk aldıklarından, tuzağına düştükleri bu musibetten zorlukla korunurlar, ayrıca bundan kaçınmak istemeleri de aşağılanma tehlikesi yaratır. Doğru söylemenin seni incitmediğini insanların anlamasından başka, dalkavuklardan kurtulmanın yolu yoktur. Ancak herkes sana doğru söyleyebildiğinde saygınlığın kalmaz.

Öngörülü bir prens üçüncü bir yöntem bulmalı, devletindeki bilge kişileri seçerek, sadece onlara doğruları söyleme ve yalnızca sorduğu –başka değil– konularda konuşma özgürlüğü vermelidir. Yine de her şeyi danışmalı, görüşlerini dinlemeli, nihayetinde kendi kararını kendi vermelidir. Bu istişarelerde, ne kadar özgür konuşulursa o kadar kabul görüleceğini gösteren bir tutum sergilemelidir. Başka kimsenin fikrini almamalı,

kararlarının peşinden gitmeli, azimli ve ısrarcı davranmalıdır. Aksini yapan kişi ya dalkavuklar yüzünden çöküntüye uğrar ya da görüşlerdeki farklılık yüzünden sık sık karar değiştirir ve bu yüzden itibarı azalır.

Bu konuda günümüzden bir örnek vermek istiyorum. Şimdiki İmparator Maximilian'ın adamı Rahip Luca, majestelerinden bahsederken, onun kimseye danışmadığını ancak hiçbir şeyi de kendi tarzında yapmadığını söylemişti. Bu durum yukarıda anlatılanlara aykırı tutumundan kaynaklanıyor; çünkü imparator ketum bir insandır, kimseyle düşüncelerini paylaşmaz ve görüş almaz. Ancak uygulamaya geçtiğinde planları ortaya çıkmaya ve anlaşılmaya başladığı sırada etrafındakiler itirazlarını dile getirirler, o da ne kolay cayar. Bu sebeptendir ki, bir gün yaptığını ertesi gün yok eder, asla ne istediği ya da ne tasarladığı anlaşılmaz, kararlarına güvenilemez.

Bir prens her zaman tavsiye almalıdır, fakat başkaları değil kendisi istediği zaman. Ayrıca herhangi bir konuda o sormadıkça kendisine tavsiye verilmesi eğilimini de kırmalıdır. Buna rağmen büyük bir sorgulayıcı ve sorduğu konularda doğruların sabırlı dinleyicisi olmalı, hatta bir endişeyle kendisine doğru söylenmediğini anladığında rahatsızlık duymalıdır. Çoğu kişi, öngörülü izlenimi bırakan bir prensin, tabiatından ötürü değil de etrafındakilerin doğru önerileri sayesinde böyle addedildiğini zanneder ve kuşkusuz yanılır; zira asla şaşmaz genel bir kural vardır: Bizzat kendisi bilge değilse bir prense doğru tavsiye verilemez, tesadüf eseri idareyi bütünüyle son derece tedbirli bir adama bırakmadıysa tabii. Bu durumda iyi bir yönetim olacak, ancak fazla sür-

meyecektir, zira o idareci kısa sürede devleti ele geçirecektir. Bilge olmayan bir prens, birden fazla kişiye danıştığında, asla bunları bir araya getiremeyecek, çıkarımda bulunmayı beceremeyecektir. Danışmanların her biri kendi çıkarını düşünecek, o da ne bunları düzeltebilecek, ne de farkına varabilecektir. Başka türlüsü mümkün değildir, aksi bir zorunluluk iyi davranmaya mecbur bırakmadıkça insanlar her zaman seni üzmeyi başaracaklardır. Neticede, prensin öngörüsü iyi tavsiyelerden değil, iyi tavsiyeler kimden gelirse gelsin prensin öngörüsünden kaynaklanır.

BÖLÜM 24

İTALYA PRENSLERİ NEDEN DEVLETLERİNİ KAYBETTİLER?

Yukarıda bahsedilen hususlar, dikkatle izlendiğinde, yeni bir prensi eski gösterir, devletinde derhâl onu daha emniyette ve daha sağlam kılar, sanki çok öteden beri oradaymış gibi. Yeni bir prens, mirasçı prensten daha fazla gözlemlendiğinden, yaptıkları erdemli kabul edildikçe soylu kandan gelen birinden daha fazla insan kazanır, daha çok kişi ona riayet eder; çünkü insanlar geçmiştekilerden ziyade gündelik olaylardan daha çok etkilenir, şimdiki zamanda iyiyi bulduklarında keyfini çıkarır ve gerisine aldırmazlar. Hatta diğer meselelerde fazla bir eksiği yoksa prensi her şekilde korurlar. Böylece düzgün yasalar, kuvvetli ordular, iyi arkadaşlar ve güzel örneklerle desteklenen yeni prens, daha başlangıçta şöhretini ikiye katlayacaktır, tıpkı doğuştan bir prensin tecrübesizliği yüzünden unvanını kaybetmesinin utancını ikiye katlayacağı gibi.

Günümüzde İtalya'da devletini kaybetmiş yöneticiler, Napoli Kralı, Milano Dukası ve diğerleri incelendiğinde, hepsinde ordular konusunda yukarıda uzun uzun açıklanan nedenlere

dayalı ortak bir hata bulunduğu anlaşılacaktır. Ardından içlerinden bazılarının halkı düşman, bazılarının dost edindikleri, büyüklere karşı korunmayı beceremedikleri görülecektir; çünkü bu kusurlar olmaksızın, bir orduyu meydanda tutacak kuvvete sahip devletler yitirilmez. Makedonyalı Philippos –Büyük İskender'in babası değil, Titus Quinctius'un yenilgiye uğrattığı– kendisine saldıran Romalı ve Yunanlar kadar büyük bir devlete sahip değildi, yine de askerliği, insanlarla anlaşmayı ve büyüklerden sakınmayı bildiğinden, yıllarca direnebildi, sonunda bazı şehirlerin hâkimiyetini kaybetse de, en azından krallığını muhafaza etti.

Yıllarca prensliklerinde hüküm sürdükten sonra bunları yitiren bizim prenslerimiz ise kaderi değil uyuşukluklarını suçlasınlar; çünkü barış zamanlarının değişebileceğini asla düşünmediklerinden (insanların ortak kusuru, güzel havalarda fırtınayı hesaba katmamaktır) zor günler gelip çattığında savunmak yerine kaçmayı düşündüler, halkın galiplerin zulmünden yılıp onları geri çağıracağını umdular. Bu yöntem başka çıkar yol yoksa iyidir, ancak diğer çareleri es geçmek de pek fenadır; zira seni yeniden doğrultacak birini bulacağına inanıyorsun diye düşmek istemezsin. Böyle bir şey gerçekleşmez, gerçekleşse de korkakça bir savunma olduğundan ve senden gelmediğinden güvenliğini sağlamaz. Tamamen senden ve kabiliyetinden kaynaklanan savunmalar sadece iyi, kesin ve süreklidir.

BÖLÜM 25

İNSANİ İŞLERDE TALİHİN ETKİSİ NE KADARDIR VE BUNA NE ŞEKİLDE KARŞI DURULABİLİR?

Birçok kişinin, dünya işlerinin talih ve Tanrı tarafından idare edildiğine, öyle ki öngörülü insanların bile onları yönetmede ve gerçekte onlara karşı çare bulmada başarısız olduğuna ilişkin geçmişten günümüze süregelen inancından habersiz değilim. Bu sebeple insanlar çok da fazla ter dökmek yerine işleri kadere bırakmak gerektiğine hükmedebilirler. Bu fikre özellikle günümüzde, her türlü varsayımın ötesinde gerçekleşen büyük olaylardaki değişimler nedeniyle daha fazla inanılmaktadır. Benim de bunu kısmen paylaştığım zamanlar vardır. Buna rağmen özgür irademiz kaybolmasın diye, talihin faaliyetlerimizin yarısına hâkim olduğu, aşağı yukarı diğer yarısını da bizim irademize bıraktığı düşüncesinin doğru olabileceği hükmüne sahibim. Talihi de, öfkelendiğinde ovaları sel bastıran, ağaçları ve binaları yıkan, toprağı bir yerden başka yere sürükleyen yıkıcı bir nehre benzetirim; herkes önünde kaçışır, karşı koyamaksızın şiddetine

boyun eğer. Öyle olsa da, insanlar havalar düzeldiğinde, su bir sonraki sefer kanaldan aksın gitsin ya da çağlayışı kontrolsüz kalmasın ve zarar vermesin diye duvarlar ve bentler inşa ederek tedbir almazlar demek değildir bu. Aynısı talih için de geçerlidir, kendisine direnecek düzenli kuvvetin bulunmadığı yerlerde kudretini gösterir, darbesini onu tutacak duvar ve bentlerin yokluğunu bildiği yöne çevirir. İşte siz de değişimlerin yurdu ve onları harekete geçiren İtalya'ya dikkatle baktığınızda bentsiz ve duvarsız bir bölge göreceksiniz. Almanya, İspanya ve Fransa'daki gibi uygun kuvvetlerle donatılsaydı, sel onu böylesi büyük değişimlerle vurmayacak ya da oraya hiç uğramayacaktı. Talihe nasıl karşı konabileceği konusunda bu kadarını söylemek yeterli.

Ancak daha özele indirgeyerek, tabiatının veya herhangi bir niteliğinin değiştiğinin farkına varılmaksızın, bugün mutlu addedilen prensin yarın yıkıma uğradığının görüldüğünü de ifade edeyim. Bunun ardında yukarıda epeyce bahsi geçen nedenlerin bulunduğuna inanıyorum, yani tamamıyla talihe güvenen bir prens, talihi döndüğünde yıkılır. Ayrıca, gidişatını zamanın şartlarına uyduran kişinin mutlu, aksine çevirenin de mutsuz olacağına inanıyorum; çünkü insanların, önündeki hedefe –yani zafer ve zenginliğe– çeşitli şekillerde eriştikleri görülür: Biri saygıyla, diğeri zorla; kimi şiddetle, başkası beceriyle; bazısı sabırla, öbürü tam tersiyle, her kimse bu farklı yöntemlerden biriyle başarıya kavuşabilir. Diğer taraftan, benzer şekilde çaba gösteren iki kişiden birinin amacına ulaştığı, diğerinin ulaşmadığı da görülür; buna mukabil farklı biçimlerde, biri saygıyla diğeri de zorla, uğraşan iki kişinin de eşit derecede başarı kazan-

ması mümkündür. Bu durum zamanın şartlarına uyulmasından ya da uyulmamasından başka şeyden kaynaklanmaz. Neticede, farklı şekilde çabalayan iki kişi aynı sonucu elde ederken; aynı biçimde çabalayan iki kişiden biri amacına ulaşır, diğeri ulaşamaz. İyinin değişimi de buna dayanır; çünkü saygı ve sabırla hükmeden birinin etrafındaki şartlar ve olaylar yönetimini iyi kılacak şekilde cereyan ediyorsa, başarılı kabul edilir, ancak şartlar ve olaylar değiştiğinde o da davranışını değiştirmezse felakete uğrar. Buna uyum sağlamayı becerecek derecede öngörülü kimse bulunmaz, çünkü ya tabiatının eğiliminden uzaklaşamaz ya da kendisine kuvvet kazandıran o yolda yürümekten vazgeçmesinin iyiliğine inanmaz. Bu yüzden de fazla sakıngan biri, mücadele vakti geldiğinde bunu yapamayacak ve yıkıma uğrayacaktır; hâlbuki zaman ve şartlarla birlikte tabiatını da değiştirseydi, talihi değişmezdi.

Papa II. Julius her olayda atik davranmıştır, böylece daima mutlu sona ulaşmasını sağlayacak zaman ve şartlar bulmayı başarmıştır. Messer Giovanni Bentivogli henüz hayattayken, Bologna'da gerçekleştirdiği ilk girişimine bakınız. Venedikliler ondan pek memnun değillerdi, İspanya Kralı da benzer gerekçelerle Fransa ile müzakere hâlindeydi. Buna rağmen o, zalim ve şiddet dolu tutumuyla bizzat sefere çıktı. Bu hareket, Napoli Krallığı'nı geri alma arzusundan ötürü İspanya'yı, Venedikliler de korkuları yüzünden şüphede ve savunmada bıraktı. Diğer taraftan Fransa Kralı'nı peşinden sürükledi, çünkü ilerleyişini gören ve Venediklilere boyun eğdirmek için onunla dostluk kurmaya niyetlenen kral, açıkça aşağılamaksızın askerlerini Pa-

padan sakınamayacağı hükmüne varmıştı. O hâlde Julius, bu atik hamlesiyle başka bir papanın tüm insani öngörüsüyle davranmayacağı şekilde davranmıştı. Eğer herhangi bir papanın yapacağı gibi kesin antlaşmalar ve düzenlemelerle Roma'dan ayrılmayı bekleseydi, asla başaramazdı; çünkü Fransa Kralı bin türlü mazeret bulacak, diğerleri de binlerce endişe öne sürecekti. Hemen hepsi benzer ve başarıyla sonuçlanmış diğer faaliyetlerini bir tarafa bırakıyorum; ömrünün kısalığı da aksi bir durumla karşılaşmasına izin vermemiştir; zira daha sakin hareket etmesini gerektirecek zamanlar gelip çatsaydı, tabiatının onu yönlendirdiği davranış tarzından vazgeçmeyeceğinden yıkıma uğrardı.

Kendi tarzlarında inat etmelerinden dolayı insanların, talih değişirken şartlara uyum sağlanırsa mutlu, sağlanamazsa mutsuz olduklarını söyleyerek bitiriyorum. Kanaatimce ihtiyatlı davranmaktansa, cesur davranmak daha faydalıdır, çünkü talih[1] dişidir ve üstünde hâkimiyet kurulmak istendiği takdirde onu dövmek ve hırpalamak gerekir. Esasında soğukkanlılardan ziyade bu şekilde davrananlara yenildiği daha sık görülür. Ayrıca tıpkı kadınlar gibi talih de gençlerin dostudur, üstelik bunlar daha temkinsiz ve daha atılgan olduklarından onu büyük bir cüretkârlıkla yönetirler.

[1] İtalyancada, talih ya da kader anlamına gelen *la fortuna* kelimesi, dişildir. Yazar, burada kelimenin bu özelliğine atıfta bulunuyor ve yazının devamında kadınlarla benzerlik kuruyor (ç.n.).

BÖLÜM 26

İTALYA'YI BARBARLARDAN KURTARMAK İÇİN TAVSİYE

Şu hâlde yukarıda bahsi geçen tüm hususları gözden geçirdikten sonra; hâlihazırda İtalya'da yeni bir prensin onurlanması vaktinin gelip gelmediğini, ayrıca öngörülü ve erdemli birine hem kendisine hem de insanlarına onur verecek fırsatın tanınıp tanınmayacağını düşündüğümde, yeni prens lehine seyreden o kadar çok şey görüyorum ki, bundan daha uygun bir zaman yaşanmış mıdır bilemiyorum. Söylediğim gibi, nasıl ki vaktiyle Musa'nın erdeminin görülmesi için İsrail halkının Mısır'da köle olması, Keyhüsrev'in büyüklüğünün ve cesaretinin bilinmesi için Perslerin Medlerin zulmüne uğraması, Theseus'un muhteşemliğinin görülmesi için Atinalıların dağılması gerektiyse, bu gün de erdemli bir İtalyan ruhunun ortaya çıkması için İtalya'nın şimdiki şartlarda, başsız, düzensiz, yenilmiş, soyulmuş, yağmalanmış ve her tür yıkıma uğramış hâlde, İbranilerden daha köle, Perslerden daha tutsak, Atinalılardan daha dağınık olması gerekliydi.

Şimdiye dek onun [İtalya'nın] kurtarılması için Tanrı ta-

rafından gönderildiğine hükmettirecek bir ışık görünmesine karşın akabinde eylemlerinin zirvesinde talih tarafından nasıl lanetlendiği de görüldü. Öyle ki İtalya canı çekilmiş gibi, kendisini iyileştirecek, Lombardia'daki talanı, Napoli ve Toscana'daki haracı bitirecek ve uzun zamandır iltihaplanmış yaralarını şifalandıracak her kimse onu beklemektedir. Bu barbarca zulüm ve eziyetten kurtulmasını sağlayacak birini göndermesi için Tanrı'ya nasıl yalvardığı görülüyor. Aynı şekilde onu ayağa kaldıracak birisi bulunduğu takdirde bir bayrak peşinden gitmeye ne kadar hazır ve amade olduğu da görülüyor.

Tanrı ve Kilise tarafından kutsanan talihi ve erdemiyle, bu kurtuluşun önderliğini şanlı hanedanınızdan başka üstlenecek İtalya'nın umut besleyebileceği hiçbir kişi şu anda görülmüyor. Ve bu iş, yukarıda anlatılan kişilerin hayatları ve yaptıklarını dikkate aldığınızda, sizin için çok da zor olmayacaktır. Bunlar ender rastlanan, olağanüstü kimseler olmalarına karşın yine de insandılar ve her biri şimdikinden daha az fırsata sahipti; çünkü girişimleri bundan ne daha doğru ne de daha kolaydı, ayrıca Tanrı sizinle olduğu kadar onların yanında değildi. Burada büyük bir adalet var çünkü: *"Savaş zorunluysa doğrudur; silahlar onlardan başka çare yoksa kutsaldır"*[1] Burada büyük bir düzen mevcuttur; böyle büyük bir düzenin bulunduğu yerde büyük güçlükler bulunmaz; yeter ki incelemenizi önerdiğim kişilerin yöntemlerini dikkate alın. Diğer yandan, burada Tanrı'nın benzersiz mucizeleri de görülüyor: Denizin ikiye ayrılması, bir

1 (Lat.) iustum enim est bellum quibus necessarium, et pia arma ubi nulla nisi in armis spes est (ç.n.).

bulutun yol göstermesi, kayadan su fışkırması, gökten ekmek yağması, her şey büyüklüğünüze uygun cereyan etti. Gerisi size kalmış. Tanrı, özgür irademizi ve başarının bize düşen kısmını elimizden almamak için her şeyi yapmak istemez.

Eğer daha önce bahsi geçen İtalyanlardan hiçbiri, şanlı hanedanınızdan ümit edilen şeyleri gerçekleştiremediyse, ayrıca da İtalya'da meydana gelen sayısız isyan ve girişilen savaşta askerî beceri yitip gitmiş görünüyorsa bunda hayret verici bir şey yoktur. Bu durum eski düzenin iyi olmamasından ve yerine yenisini getirmeyi başaracak birinin bulunmamasından kaynaklanıyor. Hiçbir şey yeni başa geçen bir insanı, kendisi tarafından konulmuş yeni yasalar ve kurulmuş yeni düzenler kadar onurlandıramaz. Bunlar iyi temellendirildiğinde ve büyüklük içerdiğinde, sahiplerine itibar ve saygı kazandırırlar. İtalya ise her biçime girebilen malzemeden yoksun değildir. Başlarda eksik olmadığında, organlarda büyük kuvvet vardır. Düellolara ve küçük grupların çatışmalarına bakınız, İtalyanlar güç, hüner ve zekâ olarak ne kadar da üstündürler. Fakat sıra ordulara geldiğinde, ortada yoklar, her şey baştakilerin zayıflığından kaynaklanıyor; çünkü bilenlere itaat edilmiyor, ayrıca şimdiye dek diğerlerine boyun eğdirecek kudret ve talihte kimse ortaya çıkmadığından herkes biliyormuş gibi görünüyor. Bu yüzden de çok uzun zamandır, geçen yirmi senede yapılan onca savaşta, bir ordunun tamamı İtalyanlardan oluştuğunda daima kötü sonuçlar alındı; önce Taro, sonra sırasıyla Alessandria, Capua, Cenova, Vailà, Bologna ve Mestre bunun delilidir.

O hâlde şanlı hanedanınız topraklarını kurtaran o mükemmel kişileri takip etmek isterse, her şeyden önce, bütün giri-

şimlerin gerçek temelini teşkil edecek kendi ordularını kurmalıdır; zira daha sadık, daha dürüst, daha iyi askerler bulamaz. Bunların herbiri tek tek iyidir, ancak prensleri tarafından kumanda edildiklerini, onurlandırıldıklarını ve korunduklarını gördüklerinde, tümü bir arada daha iyi olacaktır. Bu bakımdan yabancılardan İtalyan kuvveti ile korunabilmek için bu orduları kurmak gereklidir.

İsviçre ve İspanyol piyadeleri korkunç addedilmelerine rağmen, her ikisinin de kusurları var, nitekim üçüncü bir kuvvet karşı koymanın yanı sıra onları yenebilir de; çünkü İspanyollar süvarilere direnemiyorlar ve İsviçreliler de kendileri kadar inatçı piyadelerle savaşırken onlardan korkuyorlar. Tecrübeyle görülmüş ve görülecektir ki; İspanyollar Fransız süvarilerine karşı duramazlar ve İsviçreliler de İspanyol piyade birliği tarafından yenilgiye uğratılır. Gerçi bu sonuncusu tam anlamıyla tecrübe edilmemiştir; buna mukabil Ravenna muharebesinden bir çıkarım yapılabilir: O gün, İspanyol piyadeleri İsviçrelilerinkine benzer bir düzen almış Alman kuvvetleriyle karşılaştıklarında, İspanyollar bedensel çeviklikleri sayesinde ve kalkanları yardımıyla mızrakların arasına ve altına girdiler, çaresiz kalmış Almanlara emniyetli bir pozisyon içinde saldırdılar. Karşı tarafın süvarileri yetişmeseydi tamamını yok edeceklerdi. Diğer bir ifadeyle, bu birliklerin kusurları bilindiğinde, süvarilere dayanabilecek ve piyadelerden korkmayacak yeni bir düzen kurulabilir. Bu yeni ordular kurularak ve düzende değişiklikler yapılarak sağlanacaktır. Yeni düzenlemeler yeni prense itibar ve büyüklük getirir.

Epeyce uzun zamandan sonra İtalya kurtarıcısının ortaya çıktığını görmüşken, fırsatı kaçırmamak gerekir. Yabancıların istilasıyla acı çeken bütün bu topraklarda, bu kurtarıcının nasıl bir sevgi, nasıl bir intikam ateşi, nasıl bir bağlılık, inanç ve gözyaşı ile karşılanacağını ifade edemem. Hangi kapılar onun yüzüne kapatılabilir? Hangi halk ona itaat etmeyi reddedebilir? Hangi kıskançlık ona karşı koyabilir? Hangi İtalyan hürmet etmez? Bu barbarca egemenliğin kokusunu herkes alıyor. O hâlde şanlı hanedanınız haklı teşebbüsleri üstlenen kişilere özgü ruhla ve umutla bu görevi üstlensin, böylece sancağı altında bu vatan yücelsin ve himayesinde Petrarca'nın sözleri gerçekleşsin:

"Erdem öfkeye karşı
Silaha sarılacak ve savaş kısa sürecek; çünkü
İtalyanların yüreklerindeki kadim cesaret
daha ölmedi henüz."[1]

1 (Lat.) Virtù contro a furore
Prenderà l'arme, e fia el combatter corto;
Chè l'antico valore
Nell'italici cor non è ancor morto (ç.n.).